

ตัวละครในนวนิยายของ ก.สุรางคนางค์

ตัวละคร (Characters) หมายถึงผู้ประกอบเหตุการณ์ตามเหตุการณ์ในเรื่อง หรือเป็นผู้ที่ได้รับผลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามโครงเรื่อง¹ ที่ผู้แต่งกำหนดขึ้น ความสำคัญของตัวละครจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทในเรื่อง หรือเป็นผู้สร้างเหตุการณ์ในเรื่อง อาจกล่าวได้ว่านวนิยายโดยทั่วไปอาศัยลักษณะนิสัยของตัวละครเป็นเนื้อหาสำคัญที่สุดประการหนึ่งของหนังสือ² ผู้แต่งมีหน้าที่เป็นผู้สร้างตัวละครโดยการกำหนดบุคลิกภาพและบทบาททั้งชีวิตของตัวละครนั้นให้ใกล้เคียงกับมนุษย์จริง แต่จะต้องไม่ใช่มนุษย์จริงคนใดคนหนึ่ง มิฉะนั้นก็จะกลายเป็นบุคคลจริงในจดหมายเหตุ ในชีวประวัติ หรือในประวัติศาสตร์พงศาวดารไป³ การที่ผู้แต่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับตัวละคร เช่นนี้ทำให้ผู้อ่านสามารถทราบทัศนคติของผู้แต่งที่สะท้อนผ่านตัวละคร หรืออาจกล่าวได้ว่าตัวละครบางตัวเป็นตัวแทนความคิดของผู้แต่ง

ตัวละครในนวนิยายโดยทั่วไปมี 2 ประเภทคือ ตัวละครเอก (Protagonist) และตัวละครปฏิปักษ์ (Antagonist) ตัวละครเอกส่วนใหญ่มีบทบาทเด่นในเรื่อง และเป็นตัวแทนของฝ่ายธรรมะ ส่วนตัวละครปฏิปักษ์มีบทบาทในทางขัดแย้งกับตัวละครเอกและเป็นตัวแทนของฝ่ายอธรรม ความขัดแย้งระหว่างตัว

¹ สุพรรณี วราทร, ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทยตั้งแต่สมัยเริ่มแรกจนถึง พ.ศ. 2475 (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2519), หน้า 5.

² ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, แนะแนวทางการศึกษาวรรณคดี..., หน้า 28.

³ กุหลาบ มัลลิกะมาส, วรรณคดีวิจารณ์ (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522), หน้า 112.

ละครทั้งสองฝ่ายนับเป็นการสร้างปมหรือเหตุการณ์ในเรื่อง ซึ่งเป็นเนื้อหาที่สำคัญส่วนหนึ่งของนวนิยาย

ก. สรุจางคนางค์ เป็นนักเขียนที่นิยมสร้างตัวละครจำนวนมากในนวนิยายแต่ละเรื่องของเธอ นอกจากตัวละครสำคัญและตัวละครปฏิบัติแล้ว ก. สรุจางคนางค์ ยังสร้างตัวละครเสริม ซึ่งมีส่วนช่วยในการดำเนินเรื่อง การสร้างตัวละครจำนวนมากจึงนับเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งของผู้เขียน ตัวละครในนวนิยายของ ก. สรุจางคนางค์ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

3.1 ตัวละครเอก

3.2 ตัวละครฝ่ายปฏิบัติ

3.3 ตัวละครประกอบ

3.1 ตัวละครเอก แบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

3.1.1 ตัวละครเอกฝ่ายหญิง

3.1.2 ตัวละครเอกฝ่ายชาย

3.1.1 ตัวละครเอกฝ่ายหญิง ในบรรดาตัวละครทั้งหมดในนวนิยายนั้น ก. สรุจางคนางค์ ให้ความสำคัญกับตัวละครเอกฝ่ายหญิงมากที่สุด ตัวละครเอกฝ่ายหญิงของ ก. สรุจางคนางค์ ประกอบด้วยรูปสมบัติและคุณสมบัติที่งดงามและน่าชื่นชม ทั้งนี้ย่อมหมายถึงภาพตัวแทนกุลสตรีไทยที่ประยุกต์เอาความอ่อนหวานนุ่มนวลในกิจกรรมยาสูบแบบผู้หญิงสมัยเก่าผสมผสานกับความแข็งแกร่งในจิตใจแบบผู้หญิงสมัยใหม่ ตัวละครเอกฝ่ายหญิงของ ก. สรุจางคนางค์ ในที่นี้จะแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

3.1.1.1 ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็นกุลสตรีแบบฉบับ

3.1.1.2 ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะเด่น

3.1.1.1 ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็นกุลสตรีแบบฉบับ

ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็นกุลสตรีแบบฉบับ เป็นตัวละครที่มีลักษณะคงที่ (Flat character หรือ static character) กล่าวคือมีลักษณะเฉพาะประจำตัว โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลยไม่ว่าสภาพเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมจะเป็นอย่างไร¹

¹ สุพรรณิ วราทร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

ตัวละครเหล่านี้มีลักษณะนิสัยอย่างเฉียวหรือน้อยอย่าง¹ ซึ่งเป็นแบบฉบับของผู้ที่มีคุณงามความดีอย่างใดอย่างหนึ่ง ก.สุรางคนางค์ ไม่ได้ให้รายละเอียดทางด้านบุคลิกภาพของตัวละครประเภทนี้มากนัก ภาพที่ปรากฏแก่ผู้อ่านคือผู้หญิงรูปร่างแบบบาง ผิวขาวเกลี้ยง สวยเรียบ ๆ กิริยาท่าทางสุภาพ พูดน้อย การศึกษาคดี เกิดในตระกูลที่ดี มีฐานะดีหรือเป็นผู้ดีตกยาก ใฝ่ใจในทางศิลปะ ชื่นชอบและเล่นดนตรีได้ หรือรักวรรณคดีและชอบอ่านหนังสือมากเป็นพิเศษเช่น ผกาในเรื่อง คู่ครอง "ผู้หญิงชั้นกลางกระตือรือร้นไปทางสูงน้อย ๆ การศึกษาคดี รูปร่างสวยเรียบ ๆ พูดน้อย ท่าทางฉลาด มีเงินทองที่จะไปสักหัวหินได้นาน ๆ มีอิสระที่จะปฏิเสธในการแต่งงานได้"² และชนิษฐาในเรื่อง เทพราช "พวกเพื่อนเรียกนิษฐาว่า 'คุณหนอน' หมายความว่า 'หนอนหนังสือ'"³ บางครั้งผู้เขียนอาจให้รายละเอียดเรื่องอายุของตัวละครเอกฝ่ายหญิงไว้ด้วยเช่นอายุ 23 ปี⁴ โดยทั่วไปตัวละครเอกฝ่ายหญิงของ ก.สุรางคนางค์ มีอายุตั้งแต่ 15-25 ปี ตัวละครที่มีอายุน้อยจะมีลักษณะของเด็กสาวที่ชื่อ บริสุทธิ์

¹ กุหลาบ มลลิกะมาส, เรื่องเฉียวกัน, หน้า 113.

² ก.สุรางคนางค์ (นามแฝง), คู่ครอง..., หน้า 268.

³ ก.สุรางคนางค์ (นามแฝง), เทพราช..., หน้า 12.

⁴ เรื่องเฉียวกัน, หน้า 78.

เช่น รุ่งอรุณในเรื่อง รุ่งอรุณ "แกเป็นเด็กที่พุกน้อย และอีกอย่าง... เพราะแกเป็นเด็กผู้หญิงที่ไม่มีจีรติสาว ไม่มีท่าเอียงอาย นึกจะพุกอะไรก็พุกตรงไปตรงมา"¹

ตัวละครที่มีอายุมากในวัยตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป บุคลิกภาพมักแสดงออกในทางมีอำนาจที่ทำให้แม้แต่ผู้มีอาวุโสกว่าก็ต้องเกรงใจ เช่น ผกาในเรื่อง คู่ครอง "น้าอาบหลบสายตา ถึงแม้เขาจะมีศักดิ์เป็นหลานก็จริง แต่อำนาจบุคลิกลักษณะที่มีอยู่ในผกาสามารถจะทำให้ญาติผู้ใหญ่แก่อาวุโสกว่าค่อนข้างจะเกรงใจ อยว่าแต่ตัวน้าอาบเลย คุณเหมือนคุณแม่ของผกาเองก็ยิ่งให้ความรักและไว้วางใจแก่ผกามาก"² หรือ อินทราในเรื่อง คุณครูอินทรา "เขาจำดวงตาอันเศร้าหิ่งหู่ได้ มันบริสุทธิ์และพร้อมที่จะให้ภัยเหมือนดวงตาของคุณครูทุกคนที่เมตตาและกรุณา บางเวลา ก็อาจจะเป็นกร้าวและแข็งแรงแรง เพื่อแสดงอำนาจจิตที่สูงเหนืออารมณ์อันอ่อนของเด็กรักเรียน"³

ตัวละครเอกฝ่ายหญิงเหล่านี้ยังมีลักษณะแบบฉบับในทางเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ มีความกตัญญูเช่นใจเกื้อ ในเรื่อง ลูกรักลูกชัง เป็นพี่สาวที่ดี แสดงความรักและเอาใจใส่น้อง เช่น กรองในเรื่อง กรองกาญจน์ เป็นน้องสาวที่ดี เคารพและห่วงใยพี่ เช่น รุณยุทาในเรื่อง คำของชีวิตสาว เป็นคนรักที่ซื่อสัตย์ เช่นกรกมลในเรื่อง นี่แหละรัก เป็นครูที่ดีสามารถชักจูงศิษย์ให้ประพฤติดี เช่นอินทราในเรื่อง คุณครูอินทรา เป็นเพื่อนที่ดี คอยให้คำปรึกษาและกำลังใจเช่นผกาในเรื่อง คู่ครอง ตลอดจนเป็นผู้ร่วมงานที่ดี รักงานและขยันขันแข็งเช่นชื่นชมในเรื่อง ปราสาททราย ตัวละครเอกฝ่ายหญิงประเภทนี้จึงนับเป็นกุลสตรีแบบฉบับอย่างแท้จริง

การนำเสนอตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็นกุลสตรีแบบฉบับมีบทบาทที่แตกต่างกันไป 2 ลักษณะ คือ

¹ก. สว่างคนางค์ (นามแฝง), รุ่งอรุณ (พระนคร : บำรุงสาส์น, 2512), หน้า 173.

²ก. สว่างคนางค์ (นามแฝง), คู่ครอง..., หน้า 123.

³ก. สว่างคนางค์ (นามแฝง), คุณครูอินทรา (พระนคร : ก้าวหน้า, 2505), 2 : 817.

ในครอบครัวของแม่และพ่อเลี้ยง หรือเหตุผลของภกาและชนิษฐาที่ต้องการแต่งงานกับ
ใครก็ได้ที่ตนพอใจ ความเป็นตัวของตัวเองยังส่งผลที่แสดงให้เห็นความเคียดเคียวใน
ลักษณะนิสัยของตัวละคร โดยการยอมอยู่เป็นโสดของภกาในเมื่อไม่อาจจะพบชายที่ถูก
ใจได้ และการตัดสินใจแต่งงานของชนิษฐากับชายที่ญาติผู้ใหญ่ของเธอเห็นว่าจะต้อง
ประสบความสำเร็จในงานอาชีพ

อย่างไรก็ตาม ในบางครั้ง ก.สุรางคนางค์ ก็เสนอภาพตัวละครเอกฝ่ายหญิง
ที่ขาดความเป็นตัวของตัวเองเช่นนิวัติในเรื่อง ชุมทางรัก เมื่อผู้เขียนแนะนำตัวละคร
ในครั้งแรกนั้น นิวัติคือหญิงสาวที่ราเริง ประเปรียว ถึงขนาดขี่ม้าได้ ขับรถมาเป็น
แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตมาอาศัยอยู่กับย่า นิวัติได้วางตัวใหม่ให้สมกับเป็น
ทายาทของหม่อมเจ้า เธอจึงกลายเป็นคนเรียบร้อย ออกจะเสีร้า แต่งตัวเซยและ
ล้าสมัย ตลอดเวลาที่อยู่ในความอุปการะของย่านั้น นิวัติเป็นชนวนสำคัญทำให้ความ
อึดแย้งระหว่างแม่ตัว (ย่า) และลูกสะใภ้ (แม่เลี้ยง) ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นทุกที
เธอถูกแม่เลี้ยงกดดันแกล้งโดยมีย่าคอยปกป้อง และกลายเป็นว่าที่ถูกตีให้กระทบคราดอยู่
เนื่อง ๆ ต่อมานิวัติถูกเจ้านายพระองค์หนึ่งได้เป็นเครื่องมือนั้นที่จะเอาชนะหลาน
ชาย โดยจัดการให้นิวัติแต่งงานอย่างสวยงาม เพื่อดึงดูดความสนใจของหลานชาย
จนเธอตกลงใจแต่งงานกับนิวัติตามที่พระประสงค์ ตลอดทั้งเรื่องนั้นนิวัติมีความคิดเป็น
ตัวของตัวเองอยู่ 2 ครั้ง คือตอนตัดสินใจมาอยู่กับย่า และตอนตกลงใจแต่งงานกับอิศรานูวัติ
นอกจากนี้นิวัติยังมีลักษณะนิสัยที่ไม่คงที่ พิจารณาได้จากกรณีที่ผู้เขียนได้เขียนได้พื้นฐานให้นิวัติ
เป็นหนีไฟกับการศึกษา มีความปรารถนาจะเข้าไปเรียนต่อต่างประเทศ แต่คิดซัดตรงที่
ต้องมาอยู่กับย่า จึงพลาดโอกาสในครั้งแรก ต่อมาย่าก็คิดจะส่งเธอไปเรียนต่ออีก พร้อม ๆ
กับมีคนมาหมายหมั้นคู่ขอเธอ ครั้นนั้นนิวัติเสียใจมาก เพราะอยากจะเรียนต่อมากกว่า
แต่งงาน ในตอนท้ายของเรื่อง เธอกลับเลิกมีความปรารถนาที่จะเรียนต่อเสียง่าย ๆ
เพราะเหตุผลที่ว่าอิศรานูวัติต้องการให้เธอเป็นแม่บ้านอย่างเดียว และนิวัติก็ยอมทำตาม
ทำให้เห็นได้ว่าความวางบุคลิกของตัวละคร เอกฝ่ายหญิงในเรื่องนี้มีลักษณะไม่คงที่เสมอ

2. การพึ่งตนเอง ตัวละครเอกฝ่ายหญิงของ ก.สุรางคนางค์
พยายามพึ่งตัวให้สำเร็จโดยการทำงานพึ่งตัวเอง ความคิดเช่นนี้มีมูลเหตุมาจาก

สถานภาพของสตรีไทยในสมัยดั้งเดิมที่ต่ำกว่าบุรุษเพศ ครอบครัวของชนชั้นกลาง และชั้นสูงจะให้ลูกสาวได้รับการศึกษาในระดับหนึ่ง เพียงเพื่อให้มีวิชาความรู้ประดับตน แต่ไม่ต้องการให้ออกไปประกอบอาชีพ เพราะมีฐานะที่ค้ำอยู่แล้ว ในช่วงนี้ผู้หญิงยึดผู้ปกครองเป็นที่พึ่ง เมื่อแต่งงานผู้หญิงมีหน้าที่เป็นแม่บ้านปรนนิบัติสามีและลูก ผู้หญิงอาศัยสามีเป็นที่พึ่ง พอเข้าสู่วัยชรา ผู้หญิงอาศัยอยู่กับลูกและได้ลูกเป็นที่พึ่ง ตลอดชีวิตผู้หญิงต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่น ไม่เคยพึ่งตนเองเลย และไม่กล้าทำประโยชน์ให้ตนเองมีคุณค่าขึ้นมา ผู้หญิงจึงดูเหมือนจะเป็นภาระของผู้อื่น ดังที่ผลการวิจัยว่า "จะไม่มีใครรู้จักเธอในเกียรติคุณความดีสักสิ่งเดียว อย่างน้อยก็เพียงแต่จะเห็นเธอเป็นผู้หญิงธรรมดาสามัญ ซึ่งทำความหนักใจให้แก่ผู้ปกครอง หรือทำให้พ่อแม่ต้องการขอจากชายเหมือนคำพูดของซิคเซื่อเมื่อสักครู่นี้"¹ หรือที่ชื่นชมคิดว่าผู้หญิงเป็นเพียงเครื่องเล่นของผู้อื่น

ด้วยเหตุนี้ ตัวละครที่มีฐานะดีบางคนเช่นฉกา จึงรู้สึกอึดอัดต่อสภาพของตัวเองที่ต้องอยู่แต่ในบ้าน ขณะที่ผู้หญิงร่วมสมัยเดียวกับเธอ (พ.ศ. 2483) ออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน ใจแรงกายและกำลังสมองให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและครอบครัว ฉกาเป็นผู้หญิงที่มีอิสระ แม้แต่การปฏิเสธการแต่งงาน ดังนั้นเมื่อจะประกอบอาชีพก็ย่อมต้องการความเป็นอิสระด้วย ฉกาจึงเลือกทำหน้าที่เป็นผู้คุมบัญชีของร้านทำผมและตัดเสื้อสตรีแห่งหนึ่งซึ่งเธอมีหุ้นส่วนด้วย แทนที่จะไปทำงานสำนักงาน ซึ่งเธอเห็นว่าเป็นงานที่ผูกพันกับชีวิตมากเกินไป การทำงานของฉกายังทำให้เธอรู้สึกว่าเธอสามารถพึ่งตัวเองได้ ไม่ต้องพึ่งผู้ชายโดยการทำงาน

¹ ก.สุรางคนางค์ (นามแฝง), คูครอง..., หน้า 324-325.

ส่วนชื่นชมในเรื่อง ปราสาททราย และ ปราสาทรัก นั้น ความเป็นลูกกำพร้า และความยากจนเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เธอต้องออกหางานทำเพื่อช่วยเหลือตนเอง ชื่นชมมองเห็นคุณค่าของการทำงาน และไม่เห็นค้ำกับการที่ผู้หญิงใช้เวลาให้เปล่า เปลืองไปอย่างไรประโยชน์ โดยเฉพาะผู้หญิงในสังคมชั้นสูงที่ใช้เงินของพ่อแม่หรือสามีไปในการหาความสุขส่วนตัวไม่ได้ทำอะไรให้เกิดประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ การทำงานนอกจากจะทำให้ชื่นชมสามารถพึ่งตัวเองได้แล้ว เธอยังได้ใช้อำนาจและหน้าที่ของการประกอบอาชีพก้นหนังสือพิมพ์ให้เกิดประโยชน์และเป็นที่พักของคนทั่วไปได้อีกด้วย การช่วยเหลือของเธอแสดงออกในคานสังคมสงเคราะห์ เริ่มต้นจากการเขียนคอลัมน์ "ประทีปของสตรี" ซึ่งเป็นสื่อกลางให้ผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคข้าวของและเงินทองเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ประสบเคราะห์กรรมต่าง ๆ งานขยายใหญ่ขึ้นจนกระทั่งมีการจัดตั้งเป็นสมาคม ทั้งนี้เป็นผลมาจากการริเริ่มของชื่นชมมาตั้งแต่ต้น

ส่วนอินทราในเรื่อง เชมรินทร์-อินทรา มีความคิดเห็นในเรื่องการทำงาน นอกบ้านของสตรีที่ลึกซึ้งกว่าชื่นชม โดยมีอคติคิดว่า คนเราจะตกต่ำหรือรุ่งโรจน์อยู่ที่งาน โดยเฉพาะผู้หญิงซึ่งขณะนี้ (พ.ศ. 2502) มีสิทธิในการศึกษาเท่าเทียมผู้ชายแล้ว ควรจะได้ทำงานให้สมกับความรู้ที่ใคร่หาเรียนมา ไม่ใช่เรียนไว้เพื่อเป็นเครื่องประดับอันเป็นค่านิยมของสตรียุคก่อน อินทรายังมีความเห็นอีกว่า ค่านิยมของสังคมกำลังเปลี่ยนไป ผู้หญิงสมัยนี้จะมัวอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนอย่างผู้หญิงสมัยเก่าไม่ได้ แต่ควรออกทำงานช่วยครอบครัวอีกแรงหนึ่ง ซึ่งฝ่ายชายก็คงพอใจที่ผู้หญิงได้ทำตัวให้เป็นประโยชน์บ้าง ทั้งยังเป็นการลบล้างค่านิยมผิด ๆ ที่ว่าคนที่มีฐานะไม่ดีเท่านั้นจึงจะออกหางานทำอีกด้วย ผลพลอยได้จากการทำงานคือช่วยให้ลืมความเศร้าได้ในกรณีของอินทราคือความเศร้าที่อยู่ห่างจากชายคนรัก

ผู้หญิงที่เต็มไปด้วยความโทมนัสแสนสาหัส จะหาทางดับความโทมนัสเช่นเดียวกับชาย ไม่มีทางจะเป็นไปได้เลย และไม่มีใครที่จะเข้าใจเธอได้ว่าทำไมเธอจะต้องการทำงาน แม่แต่กอดดีเพื่อนรัก ไม่มีเงิน ฐานะไม่ดีจึงจะต้องการงานทำ กอดดีเข้าใจเช่นนั้น และถนัดงานกับใครคนหนึ่งแล้ว ก็จะไปทำงานทำไม ให้สามีเขาเลี้ยงดีกว่า แต่เธอตั้งใจจะทำงานเพื่อให้สมกับ

ราคาค่าตัว สมกับที่ไ้พยายามศึกษาเล่าเรียนมา ให้สมกับมีสิทธิในการศึกษา
 เหาผู้ชาย และครั้งสุดท้ายนี้เพื่อจะได้ลืมความโหดมันนั้นเสีย¹

อินทราเป็นตัวอย่างของหญิงสาวที่ทำงานหนัก เธอเป็นทั้งครูสอนหนังสือใน
 โรงเรียนและทำงานค่านชุกรการที่สถานทูตฝรั่งเศส นับว่าได้ใช้ความรู้ทางอักษรศาสตร์
 ที่ร่ำเรียนมาให้เกิดประโยชน์มากที่สุด นอกจากนี้ อินทรายังเป็นครูที่ดี สนใจลูกศิษย์
 ทั้งในด้านการเรียนและความประพฤติ สามารถชักจูงให้ภิสพันธ์เด็กสาววัยรุ่นที่ร้อาน
 มีความรักในวัยเรียน ให้รู้สึกตัวและกลับตัวเป็นเด็กที่ดีได้ ตัวละครเอกฝ่ายหญิง
 อย่างชื่นชมและอินทรานับเป็นกุลสตรีแบบฉบับที่พยายามพึ่งตัวเองด้วยการทำงาน เห็น
 ว่าการทำงานทำให้ผู้หญิงมีคุณค่าขึ้นมา นอกจากจะช่วยเหลือตัวเองด้วยการทำงาน
 แล้ว เธอยังทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นอีกด้วย

3. ความหยิ่งทะนงตน ความหยิ่งทะนงตนเป็นคุณสมบัติข้อหนึ่งที่

ก. สรุจางคางค์ กำหนดไว้กับตัวละครเอกฝ่ายหญิงของเธอ โดยเฉพาะตัวละครที่มี
 เชื้อสายของนักเขียนหรือเจ้านายชั้นสูง ในทัศนะของ ก. สรุจางคางค์ ความหยิ่ง-
 ทะนงตนเป็นคุณลักษณะพิเศษที่ถ่ายทอดกันทางสายเลือด และเธอคิดว่าบุคคลที่เป็น
 นักเขียนหรือเจ้านายชั้นสูงจำเป็นจะต้องมีคุณสมบัติข้อนี้ไว้เป็นหลักการในการดำเนิน
 ชีวิต ตัวอย่าง วิถีชีวิตนักเขียนในเรื่อง ชั่วชีวิตหนึ่ง "ใครคนหนึ่งเคยพูดว่า "โอ๊ย-
 พวกนักเขียนจงทองจะตาย"...มันไม่ใช่แค่เพียงนักเขียนเท่านั้น ความจริงมันกลายเป็นว่า
 "คนที่ม่เลือดศิลปินไม่ว่าจะเป็นเด็กเป็นเล็ก คุณมันจงทองเสียเท่านั้นเอง"²
 ตัวอย่าง ม.จ.พงศ์ทิศา ชีวิตเจ้านายชั้นสูงในเรื่อง คอกฟ้า "คนที่สบาย มีเชื่อมีแฉว
 มีตระกูลอย่างเรา จะเคินคินกินข้าวแกงนั้นไม่ได้...คนเรามันเคยใหญ่ เคยนั่งรถยนต์

¹ก. สรุจางคางค์ (นามแฝง), เขมรินทร์-อินทรา (พระนคร : ไทยมิตร-
 การพิมพ์, 2512), 2 : 640.

²ก. สรุจางคางค์ (นามแฝง), ชั่วชีวิตหนึ่ง..., หน้า 184-185.

ตกที่นั่งจมไม่ลง ยากคิมี่จนขอให้ไว้ศักดิ์ไว้ศรี"¹

รุ่งอรุณเป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีความหยิ่งทะนงตน เพราะเหตุที่มีพ่อเป็นนักเขียนซึ่งยอมยากจนแต่ไม่ยอมขายอู่คุมคิตี รุ่งอรุณมีนิสัยเหมือนพ่อมากกว่าแม่ แม่ของเธอไม่อาจทนกับสภาพที่ยากจนของสามีได้ จึงหนีไปแต่งงานใหม่ ส่วนรุ่งอรุณนั้น แม้ว่าแม่ของเธอจะมาอ้อนวอนให้เธอไปอยู่ด้วย เพราะเห็นว่าลูกลำบากที่ไปอาศัยคนอื่นอยู่ แต่รุ่งอรุณปฏิเสธ เธอคิดว่า "มนุษย์ควรจะมีควมคิอะไรสักอย่างซึ่งเป็นการไว้ตัวของตัว ไม่ตะกรุมตะกรามต่อสิ่งที่เห็นว่า "ง่ายดีกว่า คว้าไว้ก่อน" แต่แล้วก็ เป็นเรื่องยุ่งยากแก่ชีวิตในภายหลัง"²

4. ความใฝ่สูงทะเยอทะยาน ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะนิสัยใฝ่สูงทะเยอทะยาน ใฝ่แก่นั่นชมในเรื่อง ปราสาททราย ผู้เขียนไม่ได้บรรยายถึงคุณสมบัติข้อนี้อย่างเด่นชัด ผู้อ่านต้องสังเกตจากพฤติกรรมของตัวละคร ความใฝ่สูงของชื่นชมเป็นการสร้างวิมานในอากาศ หรือที่ผู้เขียนใช้สัญลักษณ์ว่า "ปราสาททราย" การที่ชื่นชมหลงรัก น.จ. เริงรัชคา ผู้สูงกว่าทั้งชาติกำเนิดและฐานะ ในขณะที่เธอเป็นเพียงหญิงสาวกำพร้าและยากจน เท่ากับว่าชื่นชมได้ลงมือใช้ทรายก่อปราสาท แต่พอสำเร็จเป็นรูปร่างขึ้นมา ปราสาทนั้นก็พังทลายลงในพริบตาเช่นกัน ซึ่งหมายถึงความรักระหว่างชื่นชมและเริงรัชคาที่มีที่ท่าว่าจะมีการสานต่อไปถึงขั้นใค้แต่งงานกันนั้นต้องล้มเหลว เพราะอุปสรรคเรื่องชาติกำเนิดและฐานะ ความใฝ่สูงทะเยอทะยานของชื่นชมในลักษณะนี้ชี้ให้เห็นธรรมชาตินิสัยของปุถุชน ซึ่งทำให้ผู้อ่านยอมรับตัวละครได้ด้วยความรู้สึกสงสารและเห็นใจมากกว่าการตำหนิติเตียน เพราะเงื่อนไขเรื่องความรักซึ่งเป็นความรู้สึกของจิตใจอย่างหนึ่ง และเพราะตัวละครมีสภาพกำพร้าและยากจนเป็นพื้นฐานที่เรียกร้องความรู้สึกสงสารและเห็นใจอีกอย่างหนึ่ง นอกจากนี้การแสดงออกทางพฤติกรรมของตัวละครก็มีลักษณะที่น่าชื่นชม ตรงที่รู้จักประมาณตัวและยอมรับความพ่ายแพ้ที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันก็พยายามทำตัวให้มีคุณค่าขึ้นจากการทำงาน คำคำของ

¹ ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), คอกฟ้า (พระนคร : คลังวิทยา, 2520), หน้า 19.

² ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), รุ่งอรุณ..., หน้า 590-591.

เพื่อนที่เคยให้กำลังใจเชื่อว่า "หากตัวของเรามีค่าขึ้น หนีไปผู้ชายที่ดีที่มั่นคง เราคงจะได้พบ...คุณต้องเคยผ่านคำหรือประโยคที่ว่า 'ถ้าเขาไม่พลาดหวังในสิ่งที่เขามุ่งมั่นครั้งแรก เขาจะไม่พบความสำเร็จเลยในครั้งหลัง'"¹

ในที่สุกชื่นชมสามารถสร้างชื่อเสียงจากการเป็นนักเขียนได้ ซึ่งนับเป็นความสำเร็จในด้านการงานที่มาชดเชยความล้มเหลวในด้านการความรัก

กล่าวได้ว่า การนำเสนอบุคลิกภาพของตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็นกุลสตรีแบบฉบับ ก. สุรางคนางค์ ใช้กลวิธีการเน้นบทบาทเด่นที่ทำให้มองเห็นว่าตัวละครเหล่านี้มีคุณสมบัติที่แสดงถึงจิตใจที่แข็งแกร่ง ได้แก่ความเป็นตัวของตัวเอง ที่แสดงให้เห็นว่าเป็นคนกล้าและมีเหตุผล การพึ่งตนเองด้วยการทำงาน ทำให้ชีวิตมีคุณค่า ความหยิ่งทะนงไว้ศักดิ์ศรีของตนเอง และความไม่สูงทะเยอทะยานในทางที่ถูกต้องและคิงาม

ข. บทบาทเทียบเคียง บทบาทเทียบเคียง (Contrast)

หมายถึงวิธีการนำเสนอตัวละครโดยการสร้างภาพตัวละครเปรียบเทียบขึ้น เพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างความดีกับความชั่ว หรือความถูกต้องกับความผิดอันเป็นแนวคิดสำคัญที่ผู้เขียนต้องการแสดงออกโดยผ่านทางตัวละครที่สร้างขึ้น

ก. สุรางคนางค์ สร้างบทบาทเทียบเคียงของตัวละครขึ้นในนวนิยายหลายเรื่อง ได้แก่

1. วินิทา-สาวิตรี ตัวละครเทียบเคียงในเรื่อง ชั่วชีวิตหนึ่ง
2. กรกมล-นลินี ตัวละครเทียบเคียงในเรื่อง นี้แหละรัก
3. วรณยุพา-สิริยุพา ตัวละครเทียบเคียงในเรื่อง ค่าของชีวิตสาว
4. กรอง-กาญจน์ ตัวละครเทียบเคียงในเรื่อง กรองกาญจน์
5. พิชะคา-วสุ ตัวละครเทียบเคียงในเรื่อง รักอันสุนทร

¹ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), ปราสาททราย (พระนคร : คลังวิทยา, 2514).

ในนวนิยายเหล่านี้ บทบาทของตัวละครเทียบเคียง จะมีน้ำหนักเท่า ๆ กันทั้ง 2 ตัว อย่างไรก็ตาม ตัวละครที่เป็นภาพแทนของความดีและความถูกต้อง ย่อมหมายถึงตัวละครเอกในทัศนะของทั้งผู้เขียนและผู้อ่าน และหมายถึงตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็นกุลสตรีแบบฉบับในทัศนะของผู้วิจัย

เมื่อเปรียบเทียบตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีบทบาทเด่นกับตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีบทบาทเทียบเคียงแล้ว จะเห็นว่าตัวละครเหล่านี้มีลักษณะที่เป็นกุลสตรีแบบฉบับเช่นเดียวกัน คือมีรูปสมบัติและคุณสมบัติ เป็นกุลสตรีไทย คังภาพรวมที่กล่าวถึงแล้ว ความแตกต่างอยู่ที่บทบาทในเรื่อง (บทบาทเด่นและบทบาทเทียบเคียง) และจุดประสงค์ของผู้เขียน กล่าวคือ ตัวละครที่มีบทบาทเด่น มีลักษณะการแสดงออกทางพฤติกรรมที่ค่อนข้างเป็นอิสระกว่าในขณะที่ตัวละครที่มีบทบาทเทียบเคียงนั้น มีลักษณะการแสดงออกทางพฤติกรรมภายในขอบข่ายของแนวคิดที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ

1. วินิตา-สาวิตรี ตัวละครเทียบเคียงในเรื่อง ชีวิตวิเศษ

ก. สร้างคานาค์ เสนอบทบาทเทียบเคียงระหว่างวินิตาและสาวิตรี เพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของสองครอบครัว วินิตาเป็นตัวแทนของลูกสาวที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่รุ่งเรือง ส่วนสาวิตรีเป็นตัวแทนของลูกสาวที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างผิดพลาด ทำให้มีวิถีชีวิตที่ตกต่ำ

วินิตาเป็นตัวอย่างของหญิงสาวที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยความรักและเอาใจใส่จากพ่อซึ่งเป็นนักเขียนที่มีอุดมคติสูงส่ง และแม่ซึ่งมีแต่ความรักและความเข้าใจลูกเป็นอย่างดี การอบรมที่ถูกต้องทำให้วินิตาเป็นคนกล้าในสิ่งที่ควรกล้า และเป็นผู้หญิงที่มองเห็นว่าการศึกษาและคุณงามความดีเท่านั้นที่จะช่วยให้ผู้หญิงมีคุณค่าขึ้น โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องประดับ วินิตามีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อ และมีความใฝ่ใจในการศึกษา ได้รับความสำเร็จในการเรียนอย่างดีจนถึงขั้นเป็นนักเรียนแพทย์ และเริ่มมีชื่อเสียงจากการเป็นนักประพันธ์เจริญรอยตามพ่อ ในตอนจบเรื่องกล่าวถึงความสำเร็จในชีวิตของวินิตาที่คิดจะเรียนต่อคุณวุฒิบัณฑิต และการมีชายหนุ่มที่คิดมารักใคร่ชอบพอ อันแสดงถึงวิถีชีวิตที่เจริญก้าวหน้าของตัวละคร

สาวิตรี เป็นตัวละครที่ ก. สร้างคนางค์ นำมาเปรียบเทียบกับวินิตาในลักษณะภาพที่แตกต่างกันอย่างชาวกับคำ ในขณะที่วินิตาแม้จะไม่มีความรัก แต่ก็มีความน่ารักและความดีที่ช่วยเชิดชูให้บุคลิกของเธอน่าสนใจ ต่างจากสาวิตรีที่มีความสวยเพียงอย่างเดียว ทั้งยังเป็นคุณสมบัติที่น่าภยพิภิมิมาสู่วิถีทางชีวิตของเธออีกด้วย สาวิตรีนับได้ว่าเป็นเหยื่อที่เคราะห์ร้ายของสังคมที่เหลวแหลกภายหลังสงคราม จากพื้นฐานการอบรมของครอบครัวที่มีพ่อเป็นผู้ปลุกฝังค่านิยมผิด ๆ ให้เธอหยิ่งทะนงในความงาม คิดว่าบุปสมบัติของสตรีเท่านั้นที่สามารถนำความสำเร็จมาสู่ชีวิตได้ แม่ของสาวิตรีแม้จะไม่เห็นด้วยกับการอบรมลูกอย่างไม่ถูกต้องของสามี แต่ในฐานะภรรยาผู้เป็นข้างเท่าหลังก็ไม่มีอำนาจพอที่จะเห็นยวร้างลูกสาวไว้ได้ สาวิตรีจึงหลงระเริงไปจนคุมไม่อยู่ การคบค้าสมาคมกับผู้ชายไม่เลือกหน้า ทำให้ชีวิตของสาวิตรีต้องตกต่ำหมองมัว เพราะเรื่องอื้อฉาวเกี่ยวกับผู้ชาย ในขณะที่วิถีชีวิตของวินิตากำลังรุ่งโรจน์ขึ้นเพราะความก้าวหน้าทางการศึกษา จุดจบของสาวิตรีคือความตายอันเนื่องมาจากการทำแท้ง เพราะท้องไม่มีพ่อ ความหายนะในวิถีชีวิตของสาวิตรีจึงเป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดูที่ไม่ถูกต้อง ตรงกันข้ามกับวิถีชีวิตของวินิตา การสร้างภาพตัวละครเปรียบเทียบกับระหว่างวินิตาและสาวิตรีนับเป็นกลวิธีหนึ่งที่ยุ้เขียนใช้ตัวละคร เป็นสื่อในการแสดงสาระของนวนิยาย

2. กรกมล-นลินี ตัวละครเทียบเคียงในเรื่อง นี้แหละรัก

ก. สร้างคนางค์ เสนอบทบาทเทียบเคียงระหว่างกรกมลและนลินีเพื่อแสดงให้เห็นภาพชีวิตของนางเอกภาพยนตร์สองคนที่มีความเป็นมาและจุดจบต่างกัน เพราะเหตุที่มีอุปนิสัยและอุดมคติในชีวิตที่แตกต่างกัน กรกมลเป็นหญิงสาวที่ประกอบแก่คุณงามความดีจนได้รับผลแห่งความดีนั้น ส่วนนลินีเป็นหญิงสาวที่ไต่สูงทะเยอทะยานและขาดความกตัญญูรู้คุณ ทำให้ไม่ได้รับความสำเร็จในชีวิต

กรกมลเป็นหญิงสาวที่มีการศึกษาคี (จบจากโรงเรียนคอนแวนต์) พี่ชายลูกของลุงชุกจึงงเธอให้เข้ามาสู่วงการแสดง กรกมลนับเป็นตัวอย่างของนางเอกภาพยนตร์ที่มีแก่อ่อนหวานนิ่มนวล วางตัวดี และแม้จะเป็นผู้หญิงที่ไม่ฉลาดนัก แต่กรกมลก็มีคุณสมบัติที่ดีเด่นในเรื่องของความจงรักภักดีและความกตัญญูรู้คุณ โดยเฉพาะกับอนุรัตน์ชายคนรัก กรกมลจะอ่อนน้อมและเอาอกเอาใจเขามาก

ด้วยบุคลิกที่กล้า ทำให้กรมกลกลายเป็นตัวละครที่เป็นฝ่ายถูกกระทำ มีลักษณะที่ยอมจำนนต่อโชคชะตา หรือบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวพันในชีวิตของเธอ เช่น การที่ นลินีผู้ซึ่งเคยอาศัยอยู่ในบ้านของกรมกลแล้วหนีไป มีหน้าซำยังพุดจําให้ร้ายเธอแบบคน ออกคัญญู กรมกลก็วางเฉยเสียได้ หรือการที่อนุรัตน์ต้องแต่งงานไปกับผู้หญิงอื่นซึ่งร้ายกว่า กรมกลแม้จะเจ็บช้ำก็ไม่ได้ตีโพยตีพายแก่อย่างใด นอกเสียจากความรู้สึกหมกมุ่นคอยอยากในชีวิตร จนคิดที่จะเลิกอาชีพนักแสดง อนุรัตน์พยายามชักนำกรมกลเข้าสู่วงการแสดงอีกครั้งโดยการสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง และโดยที่กรมกลไม่มีโอกาสรู้จนกระทั่งเธอได้รับตุ๊กตาทองอันเป็นเครื่องหมายแห่งเกียรติยศและความสำเร็จในงานอาชีพ นอกจากนี้กรมกลยังได้แมนมาศญาติผู้ที่เป็นคนให้สติและกำลังใจให้เธอเริ่มต้นชีวิตใหม่ แมนมาศชี้แจงให้กรมกลตระหนักในคุณค่าของชีวิตของตัวเอง ซึ่งอย่างน้อยยังมีค่ามากสำหรับผู้เป็นพ่อแม่และพี่น้อง กรมกลจึงได้คิดว่าชีวิตของเธอต่อจากนี้ไป มีเพียงแม่และงานอาชีพของเธอเท่านั้น

ส่วนนลินีมีสภาพที่แตกต่างจากกรมกล เธอเป็นหญิงสาวจากต่างจังหวัด หนีแม่และพี่สาวเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ด้วยความใฝ่ฝันที่อยากจะเป็นดารานอกจากความใฝ่สูงทะเยอทะยานแล้วนลินียังมีอุปนิสัยฉลาด แต่เป็นความฉลาดที่รู้จักเอาตัวรอด ด้วยการใช้เสน่ห์หลอหลอม และการพูดเท็จ เช่น การที่หลอกกรมกลว่าถูกแม่เลี้ยงทารุณจนต้องหนีออกจากบ้าน ทำให้กรมกลส่งสารรับอุปการะนลินีเอาไว้ นลินียังเป็นผู้หญิงที่ขาดความกตัญญูรู้คุณคน แม้แต่กับแม่บังเกิดเกล้า (การหนีออกจากบ้านทำให้แม่ซึ่งกำลังป่วย ทรอมใจตาย) และกับผู้มีอุปการะคุณอย่างกรมกล นลินีออกจากบ้านของกรมกลและใช้เสน่ห์หลอหลอมต่าง ๆ นานา แม้กระทั่งยอมเป็นภรรยาน้อยของผู้อำนวยการสร้างภาพยนตร์ เพื่อไต่เต้าขึ้นไปเป็นนางงามและนางเอกภาพยนตร์ตามลำดับ เมื่อมีฐานะเป็นดาราที่แข่งกับกรมกลนั้น นลินีก็ด่าร้ายกรมกลแบบคนออกคัญญู และนี่ก็อีกจุดที่กรมกลมีคนรักที่ร้ายและมีชื่อเสียง ในขณะที่ตัวเองตกอยู่ในสภาพภรรยาน้อย แม้จะเป็นดาราที่มีชื่อเสียง และมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ก็ริยารยาทของนลินีไม่ได้ดึงมไปตามฐานะและความเป็นอยู่ การแสดงกิริยาที่น่าเกลียดต่อหน้าสาธารณชน เมื่อนลินีพลาดหวังจากการได้รับตุ๊กตาทอง ทำให้ประชาชนเลื่อมความนิยมในตัวเธอ ก. สุรางคนางค์ ชี้ให้เห็นว่าทางชีวิตของนลินีนั้นมีคมน ความโลภหลง ไม่รู้จักประมาณตน และความออกคัญญู ทำให้วิถีทางชีวิตของเธอไม่เจริญก้าวหน้า

การสร้างบทบาทของตัวละครอย่างสาววิทรีและนลินี เป็นวิธีการนำเสนอตัวละครเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่าตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็นกุลสตรีแบบฉบับอย่างวินิตาและกรกมลนั้น มีคุณสมบัติที่ตรงกันคือเป็นแบบอย่างใด กล่าวคือ วินิตาเป็นแบบอย่างของลูกที่ดี ใฝ่รับการอบรมที่ถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่รุ่งเรือง และกรกมลเป็นแบบอย่างของหญิงสาวที่ท่าแต่ความดี จนประสบความสำเร็จในชีวิต

นอกจากตัวละครทั้ง 2 กลุ่มนี้แล้ว ก. สุรางคนางค์ ยังเสนอบทบาทเทียบเคียงของตัวละครในลักษณะเดียวกันกับตัวละครเทียบเคียงวินิตา-สาววิทรี ที่เน้นแนวคิดเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กได้แก่

3. วรุณยุพา-สิริยุพา ตัวละครเทียบเคียงในเรื่อง ค่าของชีวิตสาว

ก. สุรางคนางค์ เสนอบทบาทเทียบเคียงระหว่างวรุณยุพาและสิริยุพาเพื่อแสดงให้เห็นว่าความแตกต่างของสภาพแวดล้อมและการอบรมเลี้ยงดูเด็ก มีส่วนทำให้พี่และน้องร่วมสายโลหิตมีความแตกต่างกันทางลักษณะนิสัยและทัศนคติ

วรุณยุพาเป็นน้องสาวที่อยู่ในความอุปการะของป้าตั้งแต่เด็ก ป้าของวรุณยุพาเป็นคนใจบุญสุนทาน อบรมหลานให้รู้จักใช้เหตุผลของตนเอง วรุณยุพาจึงเป็นผู้หญิงที่กล้าแสดงออก มีความเป็นตัวของตัวเอง และมีอิสระในการตัดสินใจและการกระทำ เธอเห็นว่าคนที่เจริญแล้วหมายถึงผู้ที่มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน วรุณยุพาชอบชีวิตที่สันโดษโดยการท่องเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ และสมาคมกับชาวบ้านที่ยากจน ส่วนสิริยุพาที่สาวอยู่ใกล้ชิดกับแม่ซึ่งเป็นคนตระหนี่ถี่เหนียว บังคับให้ลูกเชื่อฟังและเกรงกลัวโดยขาดเหตุผล สิริยุพาจึงเป็นผู้หญิงที่ไม่กล้าเผชิญหน้ากับความจริง ไม่มีอิสระในการตัดสินใจและการกระทำ เพราะมีแม่คอยควบคุมและกำหนดวิถีทางชีวิตให้ก้าวเดิน เธอคิดว่าเงินสำคัญกว่าความรัก และนิยมความเจริญทางค่านิยมมากกว่าจิตใจ สิริยุพาชอบสมาคมกับชนชั้นสูง และใช้ชีวิตสาวของเธอในการเที่ยวเตร่ แต่งกายอย่างสวยงามและแสวงหาความรักที่ไร้รอยพดพิภพของสิริยุพาทำให้เธอผิดสัญญากับเรวัตชายคนรักที่ตัดสินใจแต่งงานกับชายอื่นที่ร่ำรวยกว่า เพราะเห็นคุณค่าของเงินมากกว่าความรัก และเพราะเธอเสียความบริสุทธิ์ให้กับชายคนนั้นแล้ว การแต่งงานที่ขาดพื้นฐานของความรักทำให้ชีวิตของสิริยุพาไม่มีความสุข ตรงกันข้ามกับวรุณยุพาที่ครองชีวิตที่มากลอด ทำให้ได้ครองชีวิตที่มีความสุขในชีวิตสมรส

4. กรอง-กาญจน์ ตัวละครเทียบเคียงในเรื่อง กรองกาญจน์

ก. สურางคนางค์ เสนอบทบาทเทียบเคียงระหว่างกรองและกาญจน์เพื่อแสดงแนวคิดในลักษณะเดียวกันกับเรื่อง คำของชีวิตสาว กล่าวคือสภาพแวดล้อมและการอบรมเลี้ยงดูเด็กมีส่วนกำหนดพฤติกรรมและวิถีชีวิตของเด็กด้วย ผู้เขียนได้เปรียบเทียบสภาพชีวิตของกรองพี่สาวและกาญจน์น้องชายที่แตกต่างกันเพราะมีสภาพแวดล้อมและการอบรมเลี้ยงดูที่ไม่เหมือนกัน

กรองอาศัยอยู่กับนางสมบัติแม่ของเพื่อนที่มีใจเมตตาากรุณา เธอได้รับความรักและความอบอุ่นจากนางสมบัติ ทำให้มีกำลังใจต่อสู้กับชีวิตและความยากลำบาก ส่วนกาญจน์มีผู้ปกครองที่ขาดความเมตตา ทำให้เขาไม่ได้รับความเอาใจใส่และการอบรมที่ดี กาญจน์ไม่ได้รับความอบอุ่น เขาคบเพื่อนไม่ดีทำให้สอสมทก และได้รับการลงโทษอย่างรุนแรงจนทนไม่ไหวต้องหนีออกจากบ้านไป ก. สურางคนางค์ เปรียบเทียบให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมที่ดีทำให้กรองมีอุปนิสัยที่สุภาพอ่อนโยน ตรงกันข้ามกับกาญจน์ที่มีนิสัยแข็งกร้าว ขาดความสุภาพอ่อนโยน ผู้เขียนเน้นว่าอุปนิสัยเดิมของกาญจน์เพราะเมื่อเขาไปอาศัยอยู่กับครอบครัวที่มีความเมตตาากรุณา เขาก็กลับตัวแสดงว่าความรักและความเมตตาปรานีของผู้ใหญ่มีส่วนสร้างอุปนิสัยที่ดีให้กับเด็ก

5. พิชะคา-วสุ ตัวละครเทียบเคียงในเรื่อง รักอันสุนทร

ก. สურางคนางค์ เสนอบทบาทเทียบเคียงระหว่างพิชะคาและวสุ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเด็กมีธรรมชาติที่บริสุทธิ์ หากได้รับการอบรมอย่างใดก็จะมีพฤติกรรมและลักษณะนิสัยไปในทางนั้น โดยยกภาพชีวิตของพิชะคาและวสุ เด็กหญิงชายคู่หนึ่งขึ้นมาเปรียบเทียบ

พิชะคาเป็นลูกบุญธรรมของวิภาภรรยาของข้าหลวง มีแม่ที่แท้จริงชื่อสุภาซึ่งยากจนและมีอาชีพค้าขาย วิภาอบรมให้พิชะคาเป็นเด็กหัวสูง ชอบสมาคมกับลูกผู้ที่มีเงินและถูกเหยียดหยามคนยากจน พิชะคาได้รับการถ่ายทอดลักษณะที่ไม่ดีเหล่านี้ไว้ และเคยแสดงท่ารังเกียจสุภาเพราะไม่รู้ว่า เป็นแม่ของตน ต่อมาพิชะคา รู้ความจริงก็เสียใจ แต่สามารถเปลี่ยนนิสัยกลับตัวเป็นคนดีได้ ส่วนวสุเป็นลูกชายของคนร่ำรวยแต่ถูกทอดทิ้งสุภารับมาเลี้ยงตั้งแต่ยังเล็กและอบรมให้เป็นเด็กที่มีสัมมาคารวะ รู้จักเจียมตัว และอ่อนน้อมถ่อมตน วสุเคยถูกพิชะคาถูกเหยียดหยาม แต่เขาก็สามารถเอาชนะใจเธอได้

ด้วยคุณงามความดีของเขา

การสร้างบทบาทเทียบเคียงระหว่างตัวละครทั้ง 5 กลุ่ม ก. สุรางคนางค์ มีแนวคิดในการนำเสนอตัวละครสองประเด็นคือ แนวคิดเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งสะท้อนผ่านตัวละครเทียบเคียงระหว่าง วินิตา-สาวิตรี, วรุณยุพา-สิริยุพา, กรอง-กาญจน์, พิชะดา-วสุ และแนวคิดเรื่องท่าทีไต่ตื้อ ซึ่งสะท้อนผ่านตัวละครเทียบเคียงระหว่างกรกมล-นลินี การสร้างตัวละครเทียบเคียงนับเป็นกลวิธีเด่นกลวิธีหนึ่งของ ก. สุรางคนางค์

นอกจากการนำเสนอตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็นกุลสตรีแบบฉบับ ตามบทบาทในเรื่องที่มีทั้งบทบาทเด่นและบทบาทเทียบเคียงแล้ว ยังมีตัวละครเอกฝ่ายหญิงอีกจำนวนหนึ่งที่ ก. สุรางคนางค์ นำเสนอในฐานะที่ไม่มีบทบาทเด่นในเรื่อง ตัวละครเหล่านี้ปรากฏอยู่ในนวนิยายบางเรื่องที ก. สุรางคนางค์ ต้องการเน้นบทบาทเด่นของตัวละครเอกฝ่ายชายมากกว่าผู้อ่านสามารถมองเห็นภาพเพียงคำเดียว จากบทบาทที่น้อยและไม่สำคัญของตัวละครเหล่านี้เช่น จิตลดาในเรื่อง จอมเทียน ผู้เขียนวางบทบาทให้ไต่ตื้อกับวุฒินัยตัวละครเอกฝ่ายชาย ผู้ทำตัวลึกลับและสันโดษโดยบังเอิญ เธอเป็นผู้นำเขาออกมาเผชิญโลกภายนอก พบปะญาติพี่น้อง และช่วยเหลือพยาบาลเมื่อเขาเจ็บไข้จนวุฒินัยเกิดความประทับใจและมีความรักครั้งใหม่ หลังจากที่เคยผิดหวังและตั้งปณิธานว่าจะไม่สนใจผู้หญิงอีกต่อไป

ภักวดีในเรื่อง สุภาพบุรุษชาวกิน เป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีบทบาทน้อย เธอมีอุปนิสัยที่ดีคือความเห็นอกเห็นใจคนยากจน และการไม่ดูถูกคนจน ซึ่งเป็นคุณธรรมประจำใจที่เธอมีมาตั้งแต่เด็กจนโตเป็นสาว

ประอรนุชในเรื่อง สะใภ้ของท่านข้าหลวง มีบทบาทเพียงเล็กน้อยในตอนท้ายเรื่องเท่านั้น ลักษณะเด่นของเธอคือความเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่เพียบพร้อมสมบูรณ์ การแนะนำตัวละครที่เป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายเรื่องนี้ค่อนข้างจะลึกลับชวนสงสัย เพราะผู้เขียนกำหนดบทบาทของเธอในฐานะกำลังกั๊กกันระหว่างสามีและหญิงสาวที่แม่ของตัวละครเอกฝ่ายชายต้องการได้เป็นสะใภ้

ตัวละครเหล่านี้แม้จะไม่มีบทบาทเด่น แต่ก็มีคุณสมบัติที่ดีงาม นับเป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็นกุลสตรีแบบฉบับอีกกลุ่มหนึ่ง

ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็นกุลสตรีแบบฉบับในนวนิยายของ ก.สุรางคนางค์ แบ่งตามบทบาทได้เป็นตัวละครที่มีบทบาทเด่นและบทบาทเทียบเคียง ภาพรวมของ ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็นกุลสตรีแบบฉบับมีความงามพร้อมทั้งรูปลักษณ์และคุณสมบัติ ทางด้านรูปลักษณ์ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็นกุลสตรีแบบฉบับจะมีความงามอ่อนหวาน นุ่มนวลอย่างกุลสตรีไทย ด้านคุณสมบัติจะมีความแข็งแกร่งในจิตใจ และมีแบบแผนวิธี การดำเนินชีวิตที่ค้ำงาม

3.1.1.2 ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะเด่น ตัวละครเอกฝ่าย หญิงที่มีลักษณะเด่น เป็นตัวละครที่มีลักษณะหลากหลาย มีพัฒนาการทางด้านอารมณ์ อุปนิสัย หรือความคิดที่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม (Developed character) ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะเด่น ในนวนิยายของ ก.สุรางคนางค์ จะมีพฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นเด่นชัดกว่าตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่ เป็นกุลสตรีแบบฉบับ ในการสร้างบุคลิกภาพของตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะเด่น ก.สุรางคนางค์ ใช้วิธีการเน้นจุดเด่นของตัวละครทั้งในด้านรูปลักษณ์และคุณสมบัติ รายละเอียดทางด้านรูปลักษณ์แม้จะไม่ชัดเจนนัก แต่กล่าวได้ว่าตัวละครประเภทนี้ เป็นคนสวยและมีท่าทางสง่างาม ความสวยและเก่งกล้าดังกล่าวมีลักษณะแตกต่าง จากตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็นกุลสตรีแบบฉบับ ซึ่งมีลักษณะอ่อนโยนและน้อมนวลกว่า อย่างไรก็ตาม คุณสมบัติของตัวละครเอกฝ่ายหญิงทั้งสองประเภทมีลักษณะที่ตรงกัน ในด้านความเป็นตัวของตัวเอง ความฉลาดเข้มแข็งและกล้าหาญ แต่พฤติกรรม ของตัวละครที่มีลักษณะเด่นจะแสดงออกอย่างชัดเจนกว่ามาก

ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะเด่น แบ่งได้เป็น

- ก. รื่น-พันทิทา-สายสวาท : หญิงสาวที่น่าเห็นใจ
- ข. จวน-วรุณยุหา : สาวชาญเลือนฐานะเป็นขุนนาย
- ค. เรวกี : ลูกผู้ดีในสังคมเมืองหลวง
- ง. แสงระวี-พจมาน : หญิงสาวผู้รักเกียรติและหญิงทะนง
- จ. มาลิน-นริศรา : หญิงสาวนักแก้ปัญหา
- ฉ. สายวรุณ : ชีวิตนักเขียนหญิง

ก. ริน-พันทิทา-สายสวาท : หญิงสาวที่น่าเห็นใจ ตัวละครเอกฝ่ายหญิง
 ในนวนิยายโดยทั่วไป มักเป็นหญิงสาวที่คั่งงามและบริสุทธิ์ผุดผ่อง มีวิถีชีวิตที่ราบรื่น
 แม้จะมีอุปสรรคบ้าง แต่ผลสุดท้ายจะได้รับความสุขสมบูรณ์ในชีวิต ริน (หญิงคนชั่ว)
 พันทิทา (พันทิทา) และ สายสวาท (รอยจารึก) เป็นตัวละครเอกที่อยู่
 นอกเหนือจากตัวละครแบบฉบับที่กล่าวถึง และมีคุณสมบัติตรงกันข้าม กล่าวคือ มีสภาพ
 ชีวิตที่ไม่น่าชื่นชม และชีวิตในฝันปลายไม้ได้รับความสุข อันที่จริง รื่น พันทิทา และ
 สายสวาท มีรูปสมบัติและคุณสมบัติที่คล้ายคลึงกับตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็นกุลสตรีแบบ
 ฉบับ กล่าวคือเป็นหญิงสาวที่งามเรียบร้อย แต่ตกอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ทำให้ต้องคัดสินใจ
 ผิดพลาดไป ความผิดพลาดดังกล่าวเป็นจุดค้างพร้อยในชีวิตของตัวละครเหล่านั้นที่ทำให้
 วิถีชีวิตตกต่ำหมองมัว เพราะเหตุว่าพฤติกรรมนั้นขัดต่อจารีตประเพณีอันคั่งงามของสังคม
 ทั้งริน พันทิทา และสายสวาท จึงเป็นบุคคลที่ไม่พึงปรารถนาของคนในสังคม แต่
 ก. สุรางคนางค์ ได้นำเอาวิถีชีวิตของหญิงสาวที่เคราะห์ร้ายทั้งสามคนมาเสนอใน
 ลักษณะที่แสดงความเห็นอกเห็นใจ และพยายามหาเหตุผลให้กับการกระทำที่ผิดพลาด
 นั้น

รีน เป็นหญิงโสเภณีที่มีความเป็นมาเช่นเดียวกับหญิงโสเภณีอื่น ๆ อีกหลายคนที่ถูกล่อลวงมาขายของเพราะความซื่อและเชื่อคนง่าย ซึ่งนับเป็นพื้นฐานที่เรียกร้องความสงสารเห็นใจเบื้องต้นที่แสดงให้เห็นว่า ไม่มีผู้หญิงคนใดรวมทั้งรีนด้วยที่ต้องการเป็นหญิงโสเภณี ก. สว่างคนางค์ วางบทบาทให้รีนซื่อเสียจนแม้เข้ามาอยู่ภายในห้องแล้วก็ยังไม่รู้ จนกระทั่งถูกบังคับให้ขายตัว ในระยะแรกรีนหมดหวังในชีวิต แต่ยังไม่คิดอะไรมากนัก จนกระทั่งรีนพบวิทย์และวิทย์สัญญาว่าจะพาเรีนออกจากห้องแม้รีนจะเข้าใจสภาพความแตกต่างระหว่างตัวเองและวิทย์ แต่ก็มีความหวังที่จะได้เป็นอิสระ วิทย์ไม่กลับมามีอีกทำให้รีนเสียใจมาก รีนท่องกับวิทย์และไม่ยอมทำแท้งตามคำแนะนำของสมร เพื่อนร่วมงาน ทั้งนี้เพราะรีนมีคุณธรรมในใจและมีความรักเลือกเนื้อเชื้อไขของตนเช่นเดียวกับหญิงที่เป็นแม่ทุกคน ความจำเป็นในเรื่องลูกทำให้รีนต้องหนีออกจากห้องโดยความช่วยเหลือของสมร ต่อมาสมร ก็ออกมาอยู่กับรีน สมรไม่ให้รีนยึดอาชีพเดิมอีกและเป็นฝ่ายหาเงินมาเลี้ยงดูรีนและลูกของรีนซึ่งเป็นผู้หญิงสมรทำงานจนล้มเจ็บ รีนไม่มีหนทางใดที่จะช่วยเหลือสมรผู้มีพระคุณได้ นอกจากการขายตัวอีกครั้งเพื่อนำเงินมาซื้ออาหารและยา รีนไม่อาจรักษาสัญญาที่ให้ไว้กับสมรก่อนตายว่าจะเลิกจากอาชีพนี้ เพราะความจำเป็นบีบบังคับให้รีนต้องหาเงินมาเลี้ยงตัวเองและลูก และเป็นความจำเป็นที่ทำให้รีนต้องขมขื่นอยู่กับอาชีพหญิงโสเภณีไปจนตลอดชีวิต ก. สว่างคนางค์ ชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงที่กลายเป็นโสเภณีแล้วนั้นยากที่จะหลุดพ้นจากสภาพดังกล่าว โดยเฉพาะผู้หญิงที่คนเคียวอย่างรีน ผู้เขียนเสนอเหตุการณ์หลายเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นความพยายามของรีนในการดิ้นรนให้หลุดพ้นจากสภาพของหญิงขายตัว ทั้งจากความช่วยเหลือของคนอื่นได้แก่วิทย์ และสมร และจากการช่วยตัวเองโดยคิดทำการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ หลังจากที่เริ่มรู้สึกว่

ร่างกายทรุดโทรมและลูกก็จะเก็บใจเป็นหญิงสาว แต่เงินขาดเงินทุน ความพยายามของ รื่นจึงไม่เป็นผลสำเร็จ อย่างไรก็ตามการกินนอนและความพยายามของ รื่นก็ได้แสดงให้เห็นความไฝ่ดีในตัวของ รื่น แต่ รื่นเป็นผู้หญิงที่เคราะห์ร้ายเพราะสภาพแวดล้อมและความจำเป็นที่บีบคั้นทำให้ รื่นไม่มีโอกาสได้กลับตัวเป็นคนดีได้

นอกจากความจำเป็นที่ รื่นต้องยืมอาชีพหญิงโสเภณีเพื่อหาเงินมาเลี้ยงตัวเองและลูกแล้ว ก. สุรางคนางค์ ยังชี้ให้เห็นสภาพความขมขื่นที่ รื่นได้รับจากการดำเนินอาชีพดังกล่าว การเป็นหญิงโสเภณีทำให้ตลอดชีวิตของ รื่นมีแต่ความทุกข์และความสิ้นหวัง รื่นตกเป็นเหยื่อของคนร่วมสังคมที่พากันประณามและรังเกียจ เหยียดหยามหญิงโสเภณีบุคคลเหล่านี้ไม่เพียงแต่ประหาร รื่นด้วยสายทาวาจาและท่าทางเท่านั้น การกระทำของเขายังแสดงออกถึงการกดขี่ขูดรีด รื่นอีกด้วย เช่น ขยายราคาเจ้าของห้องที่นำเงินจากการขายตัวของหญิงโสเภณีลงเสียให้ลูกชายได้เล่าเรียนหรือนายกลื่นและนางเป็อก ซึ่งรับจ้างเลี้ยงลูกให้ รื่น แต่กลับเบียดบังเงินค่านมวัว และนำเงินที่ รื่นหาได้ทั้งกำลังไปวิ่งเล่นการพนัน ตลอดจนกระทั่งการที่ รื่นต้องขายตัวเพื่อนำเงินมาเลี้ยงลูกที่มีเชื้อสายผู้ดีของวิหัย ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นว่า รื่นจำต้องตกอยู่ในสภาพที่ยากแค้นและขมขื่นเพราะถูกกดขี่จากคนร่วมสังคมของ รื่นเอง บุคคลที่สังคมยอมรับว่าเป็นคนดีหรือเป็นผู้ดีนั้นสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เพราะอาศัยน้ำพักน้ำแรงของหญิงคนชั่วอย่าง รื่น อันเปรียบเสมือนความชั่วที่เลี้ยงความดี

ประสบการณ์ที่ขมขื่นและยากแค้นในชีวิตมีส่วนทำให้บุคลิกและลักษณะนิสัยของ รื่นเปลี่ยนแปลงไปมาก เมื่อเริ่มกินชีวิตโสเภณีนั้น รื่นต้องอาศัยสมรคอยช่วยเหลือแนะนำ รื่นยังไม่เป็นตัวของตัวเองนัก หลังจากสมรตาย รื่นจำเป็นต้องดูแลตัวเองและเลี้ยงลูก ความรับผิดชอบทำให้ รื่นเป็นผู้ใหญ่ขึ้น ขณะเดียวกันสภาพที่ถูกกดขี่ทำให้ รื่นซึ่งเคยเป็นคนหัวอ่อนและยอมคนกลายเป็นคนแข็งกร้าว ไม่กลัวใคร ความลำบากตรากตรำจากงานอาชีพ ทำให้รูปร่างหน้าตาที่เคยสวยงามของ รื่นเลื่อมโทรมน่าสงเวช และทำให้ รื่นมีสุขภาพไม่ดี การไร้ชีวิตเก๋ไก๋อยู่กับความสกปรกโสภณทำให้ รื่นเข้าใจชีวิตมากขึ้น รื่นมองเห็นสภาพที่ผู้ใหญ่สั่งสอนไม่ให้ลูกหลานทำความชั่ว แต่ตัวเองกลับทำเสียเอง รื่นพบว่าคนในชนบทมีความทะเยอทะยานไฝ่สูง เช่นเดียวกับคนในเมือง ยิ่งไปกว่านั้น รื่นยังได้ตระหนักถึงความอยุติธรรมของสังคมที่ยกย่องพวกผู้ดีและ

ให้คุณค่าของชายมากกว่าหญิง¹ ความจริงที่รื่นประสมมาในชีวิตทำให้รื่นสามารถพุดจา
 หยามหยันพวกผู้ดีและวิจารณ์บุคคลที่ทำความดีบังหน้าได้อย่างรุนแรง คำพูดของรื่นทำ
 ให้วิทย์ซึ่งปฏิเสธไม่ยอมรับเลี้ยงดูลูกในครั้งแรกต้องยอมจำนน เพราะได้เห็นแล้วว่ารื่น
 แม้จะเป็นเพียงหญิงโสเภณี แต่รื่นก็มีน้ำใจงาม อย่างไรก็ตาม ความคิดของรื่น "เป็น
 ความคิดที่ยากจะเห็นได้ถนัดชัดเจน โลกก็ยังจะต้องปรกปรำอยู่เสมอว่ารื่นเป็นหญิงคนชั่ว
 หญิงกำกั้น และมีอาชีพทางการค้าประเวณี"²

จุดจบของรื่นคือความตาย แต่ความตายของรื่นไม่ได้สร้างความสะเทือนใจ
 ได้มากเท่ากับเมื่อรื่นยังมีชีวิตอยู่ การสร้างตัวละครในแบบชีวิตของรื่นแม้จะเป็นเพียง
 จินตนาการของ ก. สุรางคนางค์ แต่ได้แสดงให้เห็นสภาพหญิงที่น่าเห็นใจ และสำนัก
 ทางมนุษยธรรมต่อหญิงผู้ถูกกดขี่³ ซึ่งนับเป็นความสำเร็จส่วนหนึ่งของ ก. สุรางคนางค์
 นอกเหนือจากเนื้อหาที่แปลกแหวกแนวไปจากนวนิยายในสมัยเดียวกัน

นอกจากรื่น ก. สุรางคนางค์ นำเสนอภาพชีวิตของหญิงสาวที่น่าสงสารเห็น
 ใจอีกครั้งในบุคลิกของหญิงสาวที่งามเพียงพร้อม ทั้งในค่านิยมประเพณีและคุณสมบัติอย่าง
 พันทิพา ก. สุรางคนางค์ ฟูพื้นฐานชีวิตในวัยเด็กของพันทิพาอย่างละเอียด ทำให้มอง
 เห็นว่าชีวิตของเธอถูกกำหนดโดยบุคคลต่าง ๆ นับตั้งแต่พ่อซึ่งกีดกันเธอจากแม่ ผู้
 ทุเรศและเห็นแก่เงิน ทำให้พันทิพาได้มาอยู่ในความอุปการะของป้า ได้รับการศึกษา
 อบรมตามแบบฉบับของ "ลูกผู้ดี" เรียนหนังสือในโรงเรียนคอนแวนต์ เก่งทางศิลปะ
 และดนตรี งามน่ารักในทุกด้านทั้งการบ้านการเรือนและการสมาคม⁴ นอกจาก
 อัจฉริยภาพในทางดนตรีแล้ว ผู้เขียนยังเน้นให้เห็นอารมณ์ที่ประจิดและละเอียดอ่อน
 ของพันทิพา ไม่ว่าจะเป็นความรักเพื่อน หรือสัตว์เลี้ยง

¹ ตรีศิลป์ บุญขจร, นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)... หน้า 88.

² ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), หญิงคนชั่ว พิมพ์ครั้งที่ 6 (พระนคร :
 บารุงสาส์น, 2512), หน้า 426.

³ ตรีศิลป์ บุญขจร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 90.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 181.

เมื่อพ่อของพันทิพาเสียชีวิต แม็กก็เริ่มเข้ามามีบทบาทในการกำหนดชะตาชีวิตของเธอยิ่งเต็มที่ เริ่มจากการกีดกันช่วงช่วงความรักระหว่างเธอและอภิชัย ซึ่งรักใคร่สนิทสนมกันมาแต่เด็ก ต่อมาพันทิพาก็ออกจากโรงเรียนและถูกแม่ควบคุมอย่างเข้มงวด ทำให้พันทิพามีความสุขและขาดอิสรภาพซึ่งเคยได้รับตลอดเวลาที่อยู่กับป้า ในที่สุดพันทิพาก็ถูกแม่ "ขาย" ให้กับชลัท เศรษฐ์หนุ่มใหญ่อายุมากกว่าเกือบหนึ่งรอบ ความหวังของเธอจากการแต่งงานก็คืออิสรภาพที่จะได้ไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจบังคับของแม่อีก พันทิพาก็ก้าวขึ้นมาถึงจุดปรารถนาสูงสุดของปดุงชน เธอมีเงิน มีเสื้อผ้าอาภรณ์หรูหรา มีเปียโนไวโอลินคณตรีและโค้ดิกเขียนภาพตามที่เคยใฝ่ฝัน แต่ต่อมาพันทิพาก็ได้ตระหนักว่าสิ่งที่เธอได้รับไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง เธอต้องการความรัก ความเข้าใจ ความทะนุถนอมเอาใจใส่ ซึ่งสามีนักการค้าผู้สนใจแต่การทำงานกินและนอน ไม่เคยมีให้เธอ หรือแม่แก่ลูกที่เพิ่งเกิดใหม่เลย ทำให้พันทิพามีอารมณ์อ่อนไหวและมีอัจฉริยภาพทางศิลปะจำของไผ่หาที่ยึดเหนี่ยวและความอบอุ่นทางใจจากที่อื่น ในที่สุดพันทิพาก็ได้ชื่อว่าเป็นคู่กับมนตรีผู้จัดการของสามี ความพหุพลังครั้งนี้ทำให้ชีวิตของพันทิพาทกต่างหมองมัว ผลสุดท้ายเธอต้องจบชีวิตลงด้วยโรคร้าย ในขณะที่ยังเป็นสาว โดยมีจิราภีสาวและอภิชัยคนรักเก่าเท่านั้นที่เข้าใจเธอ

ก. สุรางคนางค์ วาศมบุคลิกภาพของพันทิพาก็อย่างน่าประทับใจ ความน่ารัก บริสุทธิ์และอ่อนโยนของพันทิพาทำให้ผู้อ่านตั้งข้อสังเกตว่า คนที่มีลักษณะดังกล่าวไม่น่าจะตัดสินใจนอกกรอบนอกทางเช่นนั้นได้ ก. สุรางคนางค์ ต้องการชี้ให้เห็นว่าเราไม่อาจตัดสินการกระทำของพันทิพามาตรฐานทางศีลธรรม หรือค่านิยมของสังคมได้ กันต่อและสาเหตุที่ทำให้พันทิพากระทำผิดต่างหากเป็นเรื่องที่ควรพิจารณาด้วยความเห็นอกเห็นใจ ในความเป็นจริงพันทิพาไม่มีโอกาสเลือกวิถีชีวิตของเธอเองเลย เจื่อนใจที่ทำให้พันทิพาประพฤติไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมได้แก่อัจฉริยภาพในตัวเธอ และสภาพชีวิตครอบครัวที่ "ผิดปกติ"¹ แม่ของพันทิพามีส่วนผลักดันให้พันทิพามาใช้ชีวิตร่วมกับชลัท ซึ่งเป็นคนที่ขาดชีวิตจิตใจและไร้เสน่ห์ จากการเป็นสินค้าที่แม่ขายให้กับชลัทแล้ว พันทิพายังกลายเป็นลูกสาวประจำบ้านของสามีอีก สภาพดังกล่าวทำให้อัจฉริยภาพของพันทิพาไม่อาจทนได้

¹ ตรีศิลป์ บุญขจร, นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)..., หน้า 183.

ก. สุรางคนางค์ ต้องการ เสนอว่า พันทิพาไม่ใช่คนผิด แต่บุคคลในครอบครัวของเธอ
ต่างหากที่มีส่วนร่วมกันกระทำผิดทางอ้อม เธอจึงกล่าวว่า "พันทิพาของฉันทันเป็นพันทิพา
ที่จะคงงามอยู่ เสมอตามหลักการวิจารณ์อันบริบูรณ์ด้วยศีลธรรม"¹

ทั้งรีนและพันทิพาเป็นผู้ที่ถูกสังคมประณามว่าเป็นคนชั่ว ก. สุรางคนางค์
สร้างตัวละครทั้งสองขึ้นมาเพื่อชี้ให้เห็นว่า "มาตรฐานทางศีลธรรมตามจารีตของสังคม
บางครั้งก็อาจทำให้ทัศนคติการกระทำของบุคคลหนึ่งโดยปราศจากความยุติธรรมได้ หาก
ไม่พิจารณาไปถึงสาเหตุของการประพฤติ "ชั่ว" เช่นนั้น"² ตามหลักของมนุษยธรรม
จึงควรพิจารณาชีวิตของรีนและพันทิพาด้วยความสงสารและเห็นอกเห็นใจมากกว่า

เมื่อเปรียบเทียบชีวิตของรีนและพันทิพา กับชีวิตของสายสวาหแล้ว รีนและ
พันทิพาคือแบบอย่างชีวิตที่ประพฤติผิดตามหลักการทั้งทางศีลธรรม จารีตประเพณี และค่านิยม
ของสังคม ส่วนสายสวาหไม่ได้มีพฤติกรรมที่เรียกว่าเป็นความชั่วแม้แต่น้อย
นอกเสียจากว่าสภาพหญิงหม้ายทำให้เธอตกเป็นเหยื่อการวิพากษ์วิจารณ์ของคนร่วม
สังคมเพราะเหตุที่ว่าค่านิยมของสังคมไม่ชื่นชมยกย่องผู้หญิงที่เป็นหม้ายเท่านั้น

ก. สุรางคนางค์ ไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับภูมิหลังชีวิตในอดีตของสายสวาห
มากเท่าใดนัก จากเรื่อง ความศึคค่านิ่ง และ จุดหมายปลายทาง ทำให้ผู้อ่านทราบว่า
สายสวาหเป็นลูกสาวคนโตของคฤหบดีและคุณนายนิคินาทรรพจน์ เธอเป็นลูกรักของพ่อ
และแม่เนื่องจากความน่ารักน่าเอ็นดู ช่างประจบและความเฉลียวฉลาด สายสวาหได้
รับทุนนักเรียนหลวงไปเรียนต่อที่อเมริกา เธอรักกับ ยอน โยเคอริค ชาวอเมริกัน
จนยอมลาออกจากการเป็นนักเรียนหลวง และตัดสินใจแต่งงานกับเขาโดยไม่ร่ำหึง
คำทักท้วงตักเตือนจากผู้ปกครอง การกระทำของสายสวาหในครั้งนี้คงจะทำให้เสื่อมเสีย
ชื่อเสียงและเกียรติยศของนักเรียนไทยมิใช่น้อย แต่ที่สำคัญคือการตัดสินใจของสายสวาห
มีส่วนทำให้แม่ของเธอเสียใจจนล้มเจ็บและเสียชีวิต สายสวาหสำนึกผิดได้ก็ต่อเมื่อเธอ
หย่าร้างกับสามี สาเหตุเนื่องจากความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม สายสวาห
ทนไม่ไหวที่สามีไปยุ่งเกี่ยวกับผู้หญิงอื่นในขณะที่สามีของเธอเห็นเป็นเรื่องธรรมดา เธอ
หาเลี้ยงชีพด้วยการร้องเพลงอยู่ที่ต่างประเทศระยะหนึ่งแล้วจึงเดินทางกลับบ้านเกิด

¹ ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), "บันทึกของผู้แต่ง" พันทิพา, หน้า 32.

² ตรีสิลป์ บุญขจร, นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)..., หน้า 183.

ครอบครัวของสายสวาทต้อนรับเธอด้วยความยินดี ไม่มีใครกล่าวโทษถึงเรื่องราวในอดีตของเธอ แต่สายสวาทยังคงรู้สึกผิดอันเป็นปมค้อยที่ทำให้เธอไม่มีความสุขในชีวิต

ในเรื่อง รอยจารึก สภาพหญิงหม้ายทำให้สายสวาทถูกรังเกียจคัดค้านจากแม่ของวัลลภ ซึ่งต้องการให้ลูกชายแต่งงานกับผู้หญิงอื่นที่เป็นสาวพรหมจารีตามค่านิยมของสังคมไทยที่ยังยึดมั่นในเรื่องความบริสุทธิ์ของหญิงสาว นอกจากคำวิพากษ์วิจารณ์ของคนร่วมสังคมแล้ว สายสวาทเองก็รู้สึกตัวว่าเธอไม่มีพอที่จะแต่งงานกับวัลลภ ทั้ง ๆ ที่ทั้งสองต่างมีความรักต่อกัน ก. สุรางคนางค์ ชี้ให้เห็นว่าการปรักปรำหญิงหม้ายไม่ว่าด้วยวิธีใด เป็นการไม่ยุติธรรมแก่หญิงนั้น ทำให้หญิงหม้ายหมดโอกาสในการที่จะตั้งต้นชีวิตใหม่

ชีวิตของสายสวาทไม่ดังก็ยากแค้นและขมขื่นอย่างร้อนและพันพิทา ผู้เขียนเพียงต้องการจะเรียกร้องความเห็นอกเห็นใจหญิงที่เป็นหม้าย และท้วงติงค่านิยมของสังคมที่กล่าวโทษหญิงหม้ายอย่างไร้ความยุติธรรมเท่านั้น พิจารณาในอีกแง่หนึ่งจะเห็นได้ว่าในยุคสมัยนั้น (เรื่อง รอยจารึก ประมาณ พ.ศ. 2483) ค่านิยมของสังคมทำให้คนทั่วไปมีอคติกับสภาพหญิงหม้ายมากกว่าในปัจจุบัน นอกจากนี้การที่ ก. สุรางคนางค์หยิบยกประเด็นของสภาพหญิงที่น่าเห็นใจทั้งร้อน พันพิทา และสายสวาทมากล่าวถึงยังแสดงให้เห็นลักษณะการเขียนท่ามกลางวิพากษ์วิจารณ์ค่านิยมเกี่ยวกับผู้หญิงของ ก. สุรางคนางค์ ซึ่งเป็นท่วงท่าที่น่าสนใจ และเป็นการแสดงออกทางมนุษยธรรมต่อหญิงผู้ถูกกดขี่ หรือหญิงที่ตกเป็นเหยื่อของค่านิยมของสังคมอีกด้วย

ข. จวน-วรุณยุพา : สาวใจผู้เลือกรูานะเป็นคุณนาย

จวน (นวนิยายชุด ความคิดคำนึง) และวรุณยุพา (คุณหญิงพวงแข) เป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะเด่นที่น่าสนใจคือมีบทบาทเป็นสาวใจที่ประสบความสำเร็จในชีวิต สามารถเลือกรูานะจากสาวใจเป็นคุณนายได้ด้วยคุณงามความดีของตนเอง เมื่อศึกษาตัวละคร คือ จวนและวรุณยุพาโดยอาศัยการพิจารณาเปรียบเทียบในค่านกำเนิดอุปนิสัยและพฤติกรรมที่น่าไปสู่การเลือกรูานะของตัวละครทั้งสองจะเห็นได้ว่า มีลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง

ในค่านกำเนิด จวนเป็นลูกสาวชาวสวน พ่อแม่ทำสวนส้มอยู่ที่บางมด พี่นเพของจวนไม่ใ้ช่นักยากจน ครอบครัวมีฐานะดีพอสมควร จวนมีลักษณะเป็น "ข้าเก่าเต่า

เลี้ยง" กล่าวคือพ่อของจวนเคยเป็นคนรับใช้ของคุณนายนิตินาทวรรณมาก่อน มาถึงรุ่นลูกคือจวนจึงถูกส่งเข้ามาเป็นคนรับใช้ของครอบครัวนี้เอง จวนไม่พอใจกับสภาพของตนเองนัก เพราะชีวิตของคนรับใช้ลำบากและไม่อาจทำอะไรได้อย่างใจชอบ นึกกับผู้ที่ เป็นนายจวนไม่อาจขัดคำสั่งของพ่อและแม่ได้ พ่อของจวนถือเอาความจริงรักภักดีคือนายเก่าเป็นสำคัญในการส่งลูกเข้ามาเป็นคนรับใช้ ส่วนแม่มีความมุ่งหมายสูงกว่านั้นคือต้องการให้ลูกสาวได้เห็นแบบอย่างของการเป็นนายคน เมื่อเปรียบเทียบกับวรุณยุพาแล้ว จะเห็นได้ว่าสภาพของจวนต่ำกว่าวรุณยุพา แม้ว่าวรุณยุพาจะเป็นเด็กบ้านนอกและมาจากครอบครัวของชนชั้นกลาง แต่เขามีเงื่อนไขในเรื่องกำเนิดที่เปิดเผยในภายหลังว่าเป็นลูกของผู้มีสกุลที่มีฐานะมั่นคง นอกจากนี้ในด้านการศึกษาวรุณยุพายังได้เรียนถึงชั้นมัธยมปีที่ 5 และได้มาเรียนต่อที่กรุงเทพฯ ในขณะที่จวนมีความรู้เพียงอ่านออกเขียนได้ แม้จะเขียนจดหมายถึงพ่อแม่ยังต้องอาศัยลุงชายของนายช่วยสอนให้ จวนจึงมีสภาพของคนรับใช้ที่แท้จริงมากกว่าวรุณยุพา

ในด้านอุปนิสัย ฐานะและพื้นเพของจวนมีส่วนที่ทำให้จวนเป็นคนสงบเสงี่ยม เจียมตัวและอดทน จวนยอมให้นายชู้ไว้ตั้งให้ทำงาน และหนึ่งลำค้ำว่าต่าง ๆ นานาได้อย่างสงบฐานะบ่าว ทำให้จวนต้องเก็บอารมณ์ จวนมีทางระบายความคับแค้นได้ บางครั้งกับคนรับใช้ด้วยกัน หรือทางความคิดคำนึงเมื่ออยู่คนเดียว จวนเป็นคนทำงานดี และเรียบร้อย งานหน้าที่รักที่จวนรับผิดชอบอยู่เป็นงานที่หนัก แต่จวนก็ทำได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ดังนั้นเมื่อคุณนายจำรัสขอยืมตัวจวนไปจากบ้านวรรณก็ได้เห็นอุปนิสัยและการทำงานของจวนจึงพอใจอยากจะให้จวนอยู่ทำงานต่อไป จวนเป็นคนช่างสังเกต สามารถเข้าใจจิตใจของนายทุกคน โดยเฉพาะกับคิงนั้น จวนสงสารและเห็นใจที่คิงเป็นลูกชังของแม่ คิงเมื่อได้รับความลำเอียงจากแม่มาก ๆ ก็มีจวนคอยปลอบโยน ทำให้คิงรู้สึกรักจวนมากกว่าแม่ของตน ความช่างสังเกตทำให้จวนเห็นความแตกต่างในการอบรมเลี้ยงดูของคุณนายนิตินาทวรรณและคุณนายจำรัส ทั้งยังเห็นว่าคุณนายจำรัสมีวิธีการปฏิบัติต่อคนรับใช้ที่นุ่มนวลอ่อนโยน นึกกับคุณนายนิตินาทา แต่ถึงอย่างไรจวนยังคงพอใจที่จะอยู่เป็นคนรับใช้ของบ้านวรรณมากกว่า เพราะความรักสงสารคิง และความจงรักภักดีต่อคุณพระฯ บุคคลซึ่งอยู่ในความคิดคำนึงของจวน จากบทพบและพฤติกรรมที่สงบเสงี่ยม เจียมตัวของจวน ทำให้ไม่มีใครทราบว่แท้จริงจวนมีความทะเยอทะยาน เพราะจวนแสร้งดูหมิ่นค้อมีอำนาจความคิด

คำหนึ่งเท่านั้น ผู้เขียนเปิดโอกาสให้ตัวละครแสดงออกทางความคิดคำหนึ่งหลายครั้ง ที่ทำให้ผู้อ่านล่วงรู้ความรู้สึกในใจของจวนว่า นอกเหนือจากความจงรักภักดีแล้ว จวนยังรักคุณพระยา เกินฐานะบ่าวรักนายอย่างธรรมดา

ส่วนอีกใจหนึ่ง ฝังตัวอยู่ในความคิดคำนึงของหลอน-เจ้าผู้สูงเหนือนี้เอง ทำให้หมอนของจวนเปียกโชกเมื่อหวดคิด ที่บ้านนั้น-รองนายเกาหลี เคยพักเคยอาศัย จะไม่มีอะไร เปรียบเหมือนน้ำทิพย์ระโธมชีวิตยากลำบากของหลอนบ้างที่เดียวหรือ แต่ถึงนั้นมันยังไกลเหลือเกิน โลกจุลทัศน์ในหลอนจะเอื้อมให้ไปกว้างไกลกว่าที่จวนมีใจ โดยไม่มีใครมาขวางทางหลอน ก็คือ ความคิดคำนึง-อย่างเดียว¹

แต่ความพะเยอทะยานของจวนนั้นมีขอบเขต ความคิดคำนึงของจวนจึงเป็นผลสำเร็จขึ้นมาได้เพราะความดีของจวนเอง เมื่อเปรียบเทียบกับวรุณยุพาแล้ว จะเห็นได้ว่าจวนและวรุณยุพามีบุคลิกและอุปนิสัยที่แตกต่างกัน วรุณยุพาไม่ใช่เด็กสาวที่สงบเสงี่ยมเจียมตัวอย่างจวน เธอเป็นเด็กบ้านนอกที่แก่นกล้าและประเปรี้ยว ภูมิหลังของวรุณยุพาคือความคับแค้นจากการกระทำที่ทารุณของแม่เลี้ยงที่มีส่วนทำให้เธอเป็นคนก้าวร้าว ปากคอจู้จี้จก ก. สุรางคนางค์ สามารถสร้างบุคลิกภาพของวรุณยุพาให้เด่นชัด โดยการให้อารมณ์และความรู้สึกแก่ตัวละคร เป็นคนหาโอกาสให้ตัวละครข้างคิด ข้างสังเกต และมีความคิดคำนึงบ่อยครั้ง ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจความคิดของตัวละครได้แจ่มแจ้ง นอกจากนี้การสอดแทรกข้อบกพร่องเข้าไปในลักษณะนิสัยของตัวละคร เช่นการเป็นคนปากจืด เจ้าอารมณ์ ยังทำให้มองเห็นภาพตัวละครได้อย่างรอบด้าน ไม่ใช่มองเห็นแต่ความดีเพียงด้านเดียว บุคลิกของวรุณยุพาจึงมีชีวิตจิตใจและมีตัวตน

การที่วรุณยุพาเข้ามาเป็นคนรับใช้ในบ้านคุณหญิงทองแดงนั้น เป็นเพราะการหลอกลวงและการกลั่นแกล้งของแม่เลี้ยง ความจริงวรุณยุพาต้องการเรียนหนังสือมากกว่าการเป็นคนรับใช้ เมื่อพวกเธอออกปากกับเธอไว้ในความอุปการะโดยจะส่งเสียให้เรียนหนังสือ วรุณยุพาจึงยินยอม สลาของวรุณยุพานับได้ว่าดีกว่าคนรับใช้อื่น ๆ ในบ้านและเป็นเรื่องที่ก่อความอิจฉาริษยาให้กับคนรับใช้บางคน ลักษณะนิสัยของวรุณยุพามีการพัฒนาอย่างเด่นชัดจากเด็กที่แก่นกล้า จู้จี้จก ไม่เรียบร้อย มาเป็นคนดี

¹ ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), ความคิดคำนึง (พระนคร : เขมบรรณกิจ, 2499), 1 : 208.

รู้จักวางตัวให้เหมาะสม มีความสะกดกลั้น รู้จักระงับอารมณ์ อคทน และสุ่มเสี่ยงเป็น
ผู้เขียนเสนอรายละเอียดในการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของตัวละคร นั้ลักษณะคือเป็น
คอยไป โดยกำหนดบทบาทของพวกเขาให้มีส่วนสำคัญในการอบรมขัด เกลาณิฉัยของ
วรุณยุพา นอกเหนือจากปณิธานวันแนวแน่ของเธอที่จะไต่เต้าจากการเป็น "นั้รงุณ"
มาเป็น "คณวรุณยุพา" ให้จงได้ ความพะเยอพะยานดังกล่าวส่วนหนึ่งมาจากนั้ฉัยที่
ต้องการเอาชนะค่าสบประมาณของกนอื่น และการมุ่งมั่นหว่าความดีเพื่อเลื่อนฐานะของ
ตัวเอง

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในเรื่องเป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละคร คือความ
ขัดแย้งระหว่างตัวละคร เอกและตัวละครฝ่ายปรปักษ์ ก. สุรางคนางค์สร้างตัวละคร
ฝ่ายปรปักษ์ที่เป็นผู้มีอาวูโลกว่าวรุณยุพา พฤติกรรมของความขัดแย้งแสดงออกโดยการ
เผชิญหน้าและการปะทะคารมกัน วรุณยุพามีลักษณะของผู้ที่ไม่ยอมจำนน สามารถใช้
เหตุผลและความดีเอาชนะคุณนี้เสมอ ในเรื่อง คณหญิงหวงแข ก. สุรางคนางค์
เสนอทัศนัะที่ว่า การ เป็นนายที่ดีมาจากการ เป็นน่าวที่ดีมาก่อน เช่นเดียวกับเรื่อง
ความคิดคำนึง วรุณยุพามีชีวิตแบบคนรับใช้ คดุกคี่อยู่กับบรรจาคคนรับใช้ที่มีอุปนิสัยชอบ
นินทาเจ้านาย อิจจาวิรัชยา รับประทานอาหารมูมมาม ฯลฯ ขณะเดียวกันก็ได้เห็นแบบ
อย่างที่ดีของผู้เป็นนาย

วรุณยุพานั้งอยู่ด้วยความสงบ ในใจนั้คิดว่า ผู้ดีเขาจะดีกว่าคน เฉากั้ชุกกัน
อย่างนี้เอง แต่คณนายที่นั้โรงที่นั้ศาลทานจะลาคน หุวนแทนนาง ๆ ฐั้หุณาแล้ว
ก็ลาหยาบ ๆ ลาย ๆ ฐั้นั้คี่คี่บคาย ฐั้ญแควแต่บ่ได้แซ่ชั้กจะเกลฉัยคนว่าหนา สอน
ผู้ดีเจรจาเนียบ ๆ ก็รู้ฉั้กวางนั้งแต่เข่ากระดุกค้ำที่เดียว¹

จากบทบาทของจวนและวรุณยุพา อาจตั้งข้อฉ้งเกิดได้ว่า ความไม่สูงพะเยอพะยาน
และความฉ่างฉังเกิดมีส่วนฉัดฉันให้คนรับใช้เลื่อนฐานะให้คี่ขึ้นกว่าเดิมได้ นอกเหนือ
จากการประกอบคุณงามความดี

ในเรื่อง ความคิดคำนึง จวนเองไม่มีโอกาสได้เลื่อนฐานะเป็นคณนายได้
หากว่าคณนายนั้คิยหนา ไม่เสฉัยชีวิตลงเพราะความศรอมั้ฉฉันเกิดจากการกระทำของ

¹ ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), คณหญิงหวงแข (พระนคร : บั้รุ้งฉั้ฉั้ฉั้,
2509), 1 : 216.

ลูก ๆ คุณพระฯ เอาให้จวนกลับมาน่าหน้าแม่บ้าน (ตอนที่คุณนายจะตาย จวนลูกกล่าวหาว่าสมคบกับคิงชโม่เงิน จึงก๊มไปอยู่ที่บ้านขางนอก) จวนยังคงทำหน้าที่ของคุณด้วยความซื่อสัตย์และจงรักภักดี จวนยังขังไม่ให้สายสุมีลูกของนายหนีตามผู้ชายไป โดยการบอกความจริงให้สายสุมีรู้ว่าเธอถูกสาวใช้ในบ้านและผู้ชายคนนั้นร่วมมือกันหลอกลวงเธอ พฤติกรรมดังกล่าวคุณพระฯ แอบรู้เห็นและตระหนักในความดีของจวน เช่นเดียวกับสายสุมีที่กลับมองเห็นคุณค่าของจวนหลังจากที่เสียเกลียดคนหน้าจวนเพราะเข้าใจผิดว่าจวนจะมาเป็นแม่เลี้ยงของเธอ ความดีของจวนทำให้ทุกคนยอมรับและไว้วางใจ จวนทำหน้าที่ราวกับว่าเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัววอร์ด เช่น การเป็นตัวแทนของคิงและสายสุมีในการเข้าไปเจรจาขอเงินจากคุณพระฯ เพื่อส่งไปให้สายสุมา หลูกสาวคนโตซึ่งอยู่ที่ต่างประเทศ หรือการที่คุณพระฯ มอบสมบัติของคุณนายให้จวนไปแลกเปลี่ยนเป็นเงินส่งให้ลูกสาว พฤติกรรมดังกล่าวแสดงว่าคนในครอบครัววอร์ดเชื่อถือในความซื่อสัตย์ของจวน ความสำเร็จครั้งสำคัญคือการที่สายสุมียอมรับว่าจวนทำหน้าที่ราวกับแม่ของเธอ ลูก ๆ ของคุณพระฯ สนับสนุนให้จวนได้เป็นภรรยาของคุณพระฯ สมดังความคิดคำนึงของจวนเมื่อครั้งเป็นเพียงสาวใช้มีหน้าที่รักใคร่ตนเอง การเลื่อนฐานะของจวนจากสาวใช้ถึงคุณนาย นับได้ว่าเกิดจากคุณงามความดีของจวนอย่างแท้จริง

สำหรับวอร์ดุษา พฤติกรรมที่นำไปสู่การเลื่อนฐานะของเธอเกิดจากการทำความดี จนกระทั่งสามารถเอาชนะคำสาปประมาทของคนอื่นได้ การที่วอร์ดุษาเอาใจใส่พยายามปลอบประโลมคนรับใช้ของทวงแซ่ จนนางชุ่มยอมเรียกเธอว่า "คุณวอร์ดุษา" ได้ นั่นนับว่าเป็นความสำเร็จของเธอส่วนหนึ่ง นอกจากนี้การสืบค้นถึงกำเนิดที่แท้จริงว่าวอร์ดุษามาจากตระกูลที่ดีและร่ำรวยยิ่งมีวอร์ดุษาเห็นสภาพจากบ่าวมาเป็นนายทันที สภาพการได้เข้าจากสาวใช้ถึงคุณนายของวอร์ดุษาดังจากจวนมาก หากไม่คำนึงถึงโครงเรื่องที่มีผู้เขียนเปิดโอกาสให้จวนโดยการให้คุณนายคนเดิมตายลงแล้ว จวนก็คือคนรับใช้ที่มีเชื้อสายของคนรับใช้ และมีลักษณะเป็นน้ำเต้าเต่าเต่าเลี้ยงอย่างแท้จริง การเลื่อนฐานะของจวนเกิดจากคุณงามความดีที่จวนได้ทั้งเวลาและความอดทนเพื่อแสดงให้เห็นว่าจวนสมควรที่จะได้รับตำแหน่งคุณนายตอบแทน จวนเป็นตัวละครที่แสดงให้เห็นความจริงในข้อที่ว่าคุณค่าของจวนอยู่ที่การกระทำ ต่างจากวอร์ดุษาซึ่งมีกำเนิดและเชื้อสายวงศ์ตระกูลที่ดีเป็นเครื่องรองรับ ก. สรุปลางค์ ต้องการชี้ให้เห็นว่าเพชรยอมเป็นเพชร

วันยังค่ำแม้จะตกอยู่ในโคลนตม จากทัศนคติดังกล่าวแสดงว่าผู้เขียนยังคงยึดมั่นในเรื่อง
 ซาคิกำเนิดของบุคคลที่มีผลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรม การทำความดีของวรุณยุพา
 จึงเป็นเพียงเครื่องเสริมบทบาทความเป็นผู้มีตระกูลของเธอให้สูงส่งยิ่งขึ้นเท่านั้น

นอกจากตัวละครในแบบอย่างของจวนและวรุณยุพาแล้ว ก. สूरजनङ्क เคย
 เสนอบทบาทที่คล้ายคลึงกันในตัวละคร เช่น บัทยา (เรื่อง แรงอธิษฐาน) พฤติกรรมของ
 บัทยาคือการตั้งใจทำความดีเพื่อนำไปสู่ความปรารถนาที่หวังไว้ ได้แก่การได้รู้จักญาติ
 ที่น้องที่แท้จริงและความเจริญก้าวหน้าในชีวิต บัทยาได้รับความสมหวังทุกประการซึ่ง
 เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้วิถีชีวิตของเธอเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น แต่ไม่ใช่การเลื่อนฐานะ
 จากหน้ามือเป็นหลังมืออย่างเช่นจวนและวรุณยุพา อย่างไรก็ตาม ตัวละครทั้งสามมี
 พฤติกรรมที่ตรงกันอยู่อย่างหนึ่งคือการเพียรทำความดีจนประสบความสำเร็จในชีวิต
 ในด้านบุคลิกภาพ บัทยามีส่วนคล้ายคลึงกับวรุณยุพา กล่าวคือเป็นเด็กสาวที่มาจาก
 บ้านนอกและมีกำเนิดที่คลุมเครือไม่ทราบว่าใคร เป็นพ่อแม่ที่แท้จริง บัทยาเป็นเด็ก
 ว่องไวคล่องตัวและร่าเริง เนื่องจากได้รับการอบรมแบบเด็กผู้ชายทำให้บัทยามีลักษณะ
 เป็นเด็กแก่นกล้า ซึ่งแสดงออกในรูปของการเล่นซุกซนแบบเด็ก ๆ และการคบเพื่อน
 ผู้ชายจนใคร ๆ เรียกเธอว่า "อ้ายบัทยา" บัทยามาจากครอบครัวที่อบอุ่นตรงกันข้าม
 กับวรุณยุพา ซึ่งมีผลทำให้เธอไม่ใช่คนก้าวร้าว ฝีปากกล้าและอารมณ์รุนแรงอย่าง
 วรุณยุพา แต่ผู้เขียนไม่ค่อยวางบทบาทให้บัทยาแสดงออกทางความคิดมากนัก บุคลิกภาพ
 ของบัทยาจึงไม่ค่อยมีชีวิตจิตใจอย่างวรุณยุพา

เมื่อบัทยาได้เข้ามาศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ ความตั้งใจอย่างแรงกล้าที่จะทำ
 ความดีทำให้บุคลิกภาพของบัทยาเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วจนเกินจริง กล่าวคือ บัทยา
 วางตัวได้สงบบเสงี่ยมเรียบร้อย ไม่มีลักษณะของความแก่นกล้าซุกซนอีก อุปนิสัยที่ไม่
 เปลี่ยนแปลงคือความคล่องตัวในการทำงานทุกอย่างได้เรียบร้อย ก. สूरजनङ्क
 ใช้กลวิธีสร้างตัวละครวรรณรุจีขึ้นเปรียบเทียบเพื่อต้องการชี้ให้เห็นว่า เด็กบ้านนอก
 ไร้สกุลอย่างบัทยา สามารถทำงานได้เรียบร้อย ประณีตกว่าวรรณรุจีซึ่งเป็นลูกผู้ดี แต่
 วางตัวไม่เหมาะสม รังเกียจงานและถูกเหยียดหยามผู้ที่ค้อยกว่า แสดงให้เห็นว่า
 ก. สूरजनङ्क ไม่เห็นด้วยกับการตัดสินคนจากถิ่นเพ กำเนิด หรือชาติตระกูลของเขา
 แต่ควรตัดสินคุณค่าของคนจากการกระทำมากกว่า ความคิดเห็นเช่นนี้ผู้เขียนเคยเสนอ
 ผ่านตัวละครคือจวนมาแล้ว แม้ว่าต่อมาความจริงได้เปิดเผยว่าบัทยาเป็นเชื้อสายของผู้ดี

มีเงินเช่นเดียวกับวรุณยุพา แต่ความจริงเรื่องชาติกำเนิดเป็นสิ่งที่มาทีหลัง และเป็นเครื่องเสริมคุณค่าของปัทมาให้สูงส่งยิ่งขึ้นเท่านั้น ซึ่งเป็นลักษณะที่ตรงกันข้ามกับความคิดที่ผู้เขียนเสนอผ่านบทบาทของวรุณยุพา จึงกล่าวได้ว่าปัทมาเป็นตัวละครที่มีบุคลิกภาพคล้ายคลึงกับวรุณยุพา หากพฤติกรรมนั้นคล้ายคลึงกับจวนดั่งที่ไค้กล่าวเปรียบเทียบข้างต้น

ค. เรวดี : ลูกผู้ดีในสังคมเมืองหลวง เรวดี (เรื่องเรวดี) เป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่ ก. สร้างคนางค์ ต้องการเสนอแบบอย่างชีวิตของ "พวกผู้ดีมีเงิน" ในเมืองหลวง ที่มีชีวิตอย่างหรูหราสนุกสนาน โดยไม่ต้องทำงานหรือทำประโยชน์ให้แก่ตนเองและผู้อื่น ผู้เขียนได้ปูพื้นฐานลักษณะนิสัยของเรวดีค่อนข้างละเอียด และให้ความสำคัญกับตัวละครนี้มาก โดยการบรรยายของผู้เขียน และการสนทนาระหว่างตัวละครอื่น ๆ ที่กล่าวขยี้ถึงเรวดี ก่อนที่เรวดีจะได้มีโอกาสแสดงบทบาทของเธอโดยตรง บุคลิกภาพของเรวดีมีความสมบูรณ์ และชวนให้เกิดความชื่นชมใฝ่ฝัน กล่าวคือเป็นลูกสาวคนเดียวของผู้มีตระกูล และมีทั้งความสวย ความร่าเริง และความฉลาดเป็นคุณสมบัติ เรวดีเป็นคารากวงแค้นของสังคมอยู่ได้เพราะอำนาจเงินที่บันดาลให้เธอได้มาซึ่งทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นรถยนต์คันใหม่ที่วิ่งอยู่คันเดียวในกรุงเทพฯ หรือการเป็นผู้หญิงไทยคนแรกที่บินไปเที่ยวปารีสเมื่ออายุสิบแปดปี ตลอดจนการที่ร้านตัดเสื้อต้องเร่งตัดชุดที่เรวดีต้องการให้ได้ทันเวลา แม้จะต้องฉีกนิตกับลูกค้ายอื่น ฯลฯ เรวดีที่ทุกคนรู้จักจึงต้องแค้นและสวยสง่าที่สุดไม่ว่าเธอจะไปปรากฏกาย ณ ที่ใด

ภายในครอบครัวเรวดีก็คือนายเหนือหัวของบริวารทุกคน ซึ่งรักเกรงกลัว และไม่กล้าซักคำสั่งของเธอแม้แต่น้อย ค่ายวัยเพียง 22 ปี เรวดีสามารถปกครองคนจำนวนมากที่อยู่ในบ้านได้อย่างเรียบร้อย อาศัยความละเอียดถี่ถ้วนและแม่นยำ ประกอบกับความเด็ดขาดในบางครั้ง เช่นการที่เรวดีเคยไล่คนครัวคนหนึ่งออกไปทันทีเนื่องจากไปทวาดลูกของคนที่ส่วนที่นำปิ่นโตมารับอาหาร เรวดีถือว่าทุกคนที่อาศัยอยู่กับเธอจะต้องได้รับความร่มเย็นและการเลี้ยงดูตามสมควรแก่อัคภาพ

ในวงสังคม เรวดีคือผู้หญิงที่งามสง่าทั้งการแต่งกายและกิริยาท่าทาง ไม่ว่าจะไปทางไหนเรื่องของเธอจะต้องกลายเป็นข่าวเสมอ เรวดีมีนิสัยใจคอกว้างขวาง

ใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือยในการเลี้ยงเพื่อนฝูง ที่บ้านวรทัศน์จึงมีงานเลี้ยงเป็นประจำ ความใจกว้างของเรวดีทำให้เพื่อน ๆ ถือเป็นความเคยชินที่จะร่ำร้องขอสิ่งที่ต้องการจากเธอ เช่นขอใช้สถานที่ของบ้านวรทัศน์เป็นที่ฝึกซ้อมละคร (ซึ่งในสายตาของนร คนสนิทของเรวดีเห็นว่าเป็นการทำให้อ่างที่เคยใช้รับรองแขกผู้มีเกียรติชั้นสูงกลายเป็นโรงละครลงไป) หรือการที่นภวลัยขอยืมกางเกงขี๊วของเรวดีทั้ง ๆ ที่เธอเองก็ต้องใช้ เป็นต้น แต่เรวดีนั้นมีความเชี่ยวชาญในการเข้าสมาคมและรู้จักกว้างทั่วไค้อย่างเหมาะสม แม้จะไม่พอใจนภวลัยเลย ก็ไม่แสดงอารมณ์ออกมา เธอแก้ปัญหาเรื่องไม่มีกางเกงขี๊วมา โดยการแต่งกายแบบเก๋ ซึ่งจักรยานไปแทน (ทำให้นภวลัยซึ่งพยายามเลียนแบบเรวดีทุกอย่าง ต้องหาซื้อจักรยานมาขี่บ้าง เพื่อทำตัวให้เด่นอย่างเรวดี) นอกจากนี้เรวดียังรู้จักวิธีจัดการที่นุ่มนวลปฏิบัติเสกการรับหมั้นจากพระองค์ชายท่านหนึ่ง เพราะรู้ว่าพระองค์ชายท่านนี้ต้องการแต่งงานกับเธอเพื่ออภิเษกฐานะ

อย่างไรก็ตาม เรวดีก็คือผู้หญิงธรรมดา ที่แม้จะบริบูรณ์มั่งคั่งด้วยความสุขทางกายทุกอย่าง แต่เธอก็ขาดความมั่นคงทางใจเนื่องจากกำพร้าทั้งบิดามารดา ในสายตาของคนภายนอก เรวดีมีแต่ความสุขอ่อนหวานกับผู้ใหญ่ สนุกสนานและใจกว้างสำหรับเพื่อน และมีความเก๋ขาคางอ่านาจกับคนในบ้าน ในส่วนลึกเรวดียังมีความเหงาและอ่อนแอ เธอตระหนักว่าการมีชีวิตโดยไม่ต้องทำงาน นอกจากแต่งกายสวยงามกินและเที่ยวอย่างสนุกสนานในแบบที่กำลังเป็นอยู่นั้นไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง เมื่อเรวดีป่วยเพราะขาดการพักผ่อนเต็มที่ เรียกว่า "โรคผู้ดี" เธอจึงได้รับการแนะนำให้ไปพักผ่อนที่ไร่สัทธิษ เรวดีได้พบและรู้จักเฒ่าเทพซึ่งเป็นคนที่ลึกลับแปลกประหลาด เมื่อพบกันครั้งแรกเฒ่าเทพก็ทำท่าไม่พอใจพวกผู้ดีมีเงิน และพูดจากระแทกกระเทียบมาถึงเรวดี แต่เมื่อคบกันไปนานเข้าเรวดีก็ไค้รู้เรื่องราวความเป็นมาของเธอ ทำให้เธอเกิดความสนใจเขามากขึ้น เฒ่าเทพพูดคุยในสิ่งที่เป็นสาระเกี่ยวกับการทำมาหากิน ความยากจนและชาวไร่ชาวนา ซึ่งเรวดีไม่เคยได้ยินไค้ฟังจากคนในสังคมระดับเดียวกับเธอมาก่อน นอกจากนี้ทั้งสองคนยังมีรสนิยมในการอ่านหนังสือที่คล้ายคลึงกัน ทำให้เรวดีมีความพึงพอใจเฒ่าเทพมากยิ่งขึ้น การมาอยู่ไร่ไค้รู้จักกับเฒ่าเทพ และได้เห็นสภาพของชาวไร่ที่ยากจน เจ็บไข้ ซึ่งเป็นสภาพที่เรวดีไม่เคยพบเห็นมาก่อนในชีวิต ทำให้เรวดีเริ่มเปลี่ยนแปลงไปที่ละน้อยโดยไม่รู้ตัว พิศนาการทางลักษณะนิสัยที่เห็นไค้ชัดไค้คือเรวดีมีความคิดที่เปลี่ยนไปจากเดิม แต่ก่อนเรวดีเคยอคติว่าคนจนไม่รู้จัก

การประหยัด และไม่ชวนชวายเป็นการทำให้มีรายได้คงเวยขึ้นมา แต่เมื่อกลับจากบ้านไร่ เรวดีเริ่มเข้าใจปัญหาความแตกต่างระหว่างคนชั้นต่ำและคนชั้นสูง เธอวิจารณ์คนชั้นสูงซึ่งอยู่ในระดับเดียวกับเธอว่า

การศึกษาในแบบที่เรียกกันว่าศึกษาให้เป็นคนชั้นสูง ก็คือสอนให้เข้าใจว่าตัวเอง หูหนา โกรธมากกว่าคนอื่น มีความเป็นอยู่ดีกว่าคนจน แล้วก็มองเห็นคนจนเป็นคนชั้นต่ำ... พวกชั้นสูงนี้แหละแม่แต่จะกินอาหารก็เกิดรังเกียจอาหารธรรมดาที่มีคุณภาพดี เช่นไขไก่หางายมีประโยชน์ กลับไม่ชอบวิ่งไปพ้อใจอาหารเลวที่เขาปรุงใส่จาน โท ๆ บนภัตตาคาร จะสวมผ้าไทยที่พวกไทยประดิษฐ์ขึ้นราคาถูก ๆ ก็ว่าใช้ไม่ได้เลยไป เลือกรวมเสื้อผ้าที่เลว ๆ แต่ติดราคาแพงมีป้ายบอกว่าเมคอินที่นั่น เมคอินที่นี่... จะตองเป็นคนที่อยู่ในเครื่องแต่งตัวงาม จะพูดจะจาก็ตองใช้สำเนียงใช้ศัพท์ไทยประหลาดกว่าคนอื่นพูด ไปไหนมาไหนตองซีรดโก ๆ ไม่เคยซีดรองเทาเอง ไม่เคยทำอะไรสักอย่างทีพอใจจะทำไคควยตัวเอง¹

ในที่สุดเรวดีก็หวนกลับไปบ้านไร่อีกครั้งเพื่อพบเฒ่าเทพและสารภาพรักกับเขานับเป็นความกล้าหาญชาญชัยอยู่ไม่น้อยสำหรับผู้หญิงที่จะเป็นฝ่ายบอกรักผู้ชายก่อน แต่ก็เป็นไปได้สำหรับผู้หญิงอย่างเรวดี ซึ่งผู้เขียนได้ปูพื้นฐานลักษณะนิสัยไว้แต่ต้นแล้วว่า เป็นคนเก่ง กล้าและทันสมัย ลักษณะดังกล่าวไม่ใช่ของแปลกใหม่ในนวนิยายไทย ก่อนหน้านี้เคยมีนวนิยายที่ตัวละครฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายที่บอกรักผู้ชายก่อน ได้แก่นวนิยายของคอกไม้สด บางเรื่องเป็นต้น

ก. สุรางคนางค์ มีความพิถีพิถันในการวาดบุคลิกภาพของเรวดีอย่างละเอียด และเพื่อให้ภาพตัวละครนี้เด่นชัด ผู้เขียนใช้กลวิธีสร้างภาพตัวละครเปรียบเทียบ โดยกำหนดให้เฒ่าเทพเป็นตัวแทนของคนที่มีชีวิตสันโดษอยู่ในชนบท และให้เรวดีเป็นตัวแทนของคนที่มีชีวิตอย่างหรูหราสะควกสบายอยู่ในเมืองหลวง วิธีชีวิตที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่างชาวชนบทและชาวเมืองทำให้เรวดีต้องการใช้เวลาในการตัดสินใจว่าเธอสามารถละทิ้งความร่ำรวยสุขสบายที่เคยได้รับจากชีวิตในเมือง มาอยู่อย่างลำบากซัดสนและสันโดษในชนบทได้หรือไม่ ก. สุรางคนางค์ หึงท้ายปัญหานี้ไว้โดยไม่ได้กล่าวถึงว่าเรวดีตัดสินใจอย่างไร ลักษณะดังกล่าวทำให้มองเห็นกลวิธีอย่างหนึ่งของ ก. สุรางคนางค์ ในการสร้างปัญหาให้ชวนขบคิดนับเป็นกลวิธีที่ดี อย่างไรก็ตาม ลักษณะเช่นนี้ไม่ปรากฏใน

¹ ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), เรวดี... หน้า 506 - 507.

นวนิยายเรื่องอื่น ๆ ของเธออีกเลย

ง. แสงระวี-พจมาน : หญิงสาวผู้รักเกียรติและหยิ่งทะนง
แสงระวีในเรื่อง คอกฟ้า และ โคมผู้จองทอง และ พจมานในเรื่อง บ้านทรายทอง
และ พจมาน สว่างวงศ์ เป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะนิสัยคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ
เป็นหญิงสาวที่รักเกียรติและหยิ่งทะนงในศักดิ์ศรีของตน

แสงระวี เป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีชาติกำเนิดและตระกูลสูงส่ง กล่าวคือ
มีพ่อเป็นหม่อมเจ้าและเป็นเจ้าของวังทิวาเวศม์ที่หรูหราใหญ่โต ในครั้งหนึ่งครอบครัว
ของเธอเคยร่ำรวย แต่พ่อของเธอค่อนข้างโศครายจากการประกอบธุรกิจที่มักประสบ
กับความล้มเหลวมาโดยตลอด ทำให้สถานะทางการเงินฝืดเคือง จนถึงขั้นคิดจะให้ลูกสาว
แต่งงานกับเจ้าทางเหนือเพื่อปลดเปลื้องหนี้สิน แม้แสงระวีจะเห็นใจพ่อแต่ก็ไม่เห็นด้วยกับ
การแก้ปัญหาเช่นนั้น เพราะแสงระวีมีความคิดเห็นที่เป็นตัวของตัวเองในการเลือกคู่ครอง
เห็นว่าความรักสำคัญกว่าเงิน และผู้ชายที่เธอพอใจจะต้องเป็นสุภาพบุรุษที่มีระเบียบวินัย
ชีวิตที่ดี ไม่ใช่ผู้ชายอย่างเจ้าพงศ์แสนที่ขอมุ่งงั่วเข้ามาอยู่กับบ้าน เล่นหัวกับสาวใช้
และนิยมมีภรรยาหลายคนพร้อมกัน

บุคลิกภาพของแสงระวีที่เด่นที่สุดคือ สวย วางตัวสูง และหยิ่งทะนง นั้น
ส่วนหนึ่งมาจากชาติกำเนิด เธอเป็นหม่อมราชวงศ์ มีพ่อเป็นหม่อมเจ้าที่ถึงแม้จะยากจน
แต่ก็พยายามรักษาหน้า รักษาศักดิ์ศรีที่จะอยู่อย่างราชสีห์ต่อไป อีกส่วนหนึ่งมาจากการ
กำพร้าแม่ ทำให้พ่อตามใจมาตลอด แสงระวีจึงเป็นหนึ่งในบ้าน ไม่มีใครซักใจเธอได้
เมื่ออยู่นอกบ้านแสงระวียังคงเป็นหนึ่งใน เพราะฐานะศักดิ์ตระกูล ความสวย และอุปนิสัยที่
เย่อหยิ่ง เอาแต่ใจตัวเอง ผู้เขียนเน้นบุคลิกที่เด่นของแสงระวีโดยการสร้างตัวละคร
อย่างวิจิตรมาเปรียบเทียบ ให้เห็นว่าวิจิตรต้องเป็นผู้ตามและคอยเอาใจแสงระวีอยู่
ตลอดเวลา นอกจากการสร้างตัวละครเปรียบเทียบกันแล้ว ก. สุรางคนางค์ ยังใช้กลวิธี
การเสนอภาพตัวละครผ่านบทสนทนาของตัวละครอื่น ๆ เช่นตอนเปิดเรื่อง โคโยใช้ตัวละคร
กล่าวถึงบุคลิกของแสงระวี จากภาพถ่ายของเธอที่วางแสดงไว้หน้าร้านถ่ายรูป พฤติกรรม
ของแสงระวีที่แสดงออกถึงความหยิ่งทะนงนั้นเป็นพฤติกรรมทางค่านิยม การคัดลึงใจ
และการกระทำของแสงระวีจึงเคียดเคี้ยวและถูกต้องเสมอ เช่นการคิดหางานทำเพื่อช่วย
เหลือครอบครัว และเพื่อค้ำวงศ์ศักดิ์ อิศราภาพและเกียรติคุณความดีไว้ให้ยั่งยืนโดยไม่

ต้องอาศัยผู้ชาย (ซึ่งหมายถึงการแต่งงานกับคนมีฐานะดีเช่นเจ้าพงศ์แสน) แม้แต่การตกมันโคพลอยโจนแต่งงานกับโคมตัวละครเอกฝ่ายชาย กาลเวลาได้พิสูจน์ว่า แสงระวีคัดสินใจถูกต้องที่สุด

จากเนื้อเรื่อง แสงระวีและโคมมีความซัดแย้งกันเพราะเหตุที่ต่างมีนิสัยหยิ่งทะนง เช่นเดียวกัน โคมนั้นเกลียดแสงระวีทั้งแต่ยังไม่เคยเห็นหน้า เพราะความเข้าใจผิดเกี่ยวกับข่าวลือที่ว่าแสงระวีเคยหลอกให้คนขับรถหลงรักเธอ แม้ว่าคนทั้งสองต่างซึ้งน้ำหน้ากัน แต่ความเป็นจริงทั้งโคมและแสงระวีต่างพอใจในบุคลิกและอุปนิสัยของกันและกัน การสร้างเหตุการณ์ให้โคมฉวยโอกาสจูบแก้มแสงระวีเพื่อลดความเยือกหยิ่งของเธอนั้น เป็นกลวิธีการวางโครงเรื่องทำนองพาดนที่สร้างความเร้ารมย์ให้กับผู้อ่าน และเป็นปมสำคัญที่เร้าความใคร่รู้ ชวนให้ติดตามเรื่องราวในตอนต่อไป แสงระวีถือว่าโคมชมเชงคู่มิน้ำใจเธอทำให้เธออับอาย เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้คนทั้งสองต้องแต่งงานกัน แสงระวีมีเหตุผลในการคัดสินใจแต่งงานกับโคม นอกจากเพราะความรักและความชื่นชมในอุปนิสัยที่หยิ่งทะนง มีความรับผิดชอบของโคมแล้ว เธอยังต้องการเห็นยัวร์งเขาไว้ด้วยความคิดและความอกทน การแต่งงานเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงบุคลิกของแสงระวี เธอจำต้องละทิ้งชีวิตที่สะดวกสบายในวังมาอยู่อย่างซัดสนในบ้านหลังเล็กของโคม อาศัยความรักและความอกทน ทำให้แสงระวีปรับตัวได้รวดเร็ว และด้วยนิสัยที่ไม่คู้ดการท่างาน เธอจึงลงมือท่างานบ้านไค้เช่นแม่บ้านสามัญชนทั่วไป

ก. สรุปร่างคางคัก ใช้กลวิธีการเปรียบเทียบชีวิตครอบครัวของแสงระวีและวิจิตราอีกครั้งโดยให้โคมและแสงระวีแต่งงานในวันเดียว และถูกขี้เคียงกันกับนิวัติชัยและวิจิตรา แสงระวีลำบากในตอนแรกเพราะต้องท่างานบ้านเอง แต่มีชีวิตรสมรสที่มีความสุข จนกระทั่งมีบุคคลที่สามเข้ามาแทรกคือภรรยาเก่าของโคมพยายามก่อกวนยุ่งยาก โดยการยุยงส่งเสริมของครอบครัวของนิยะคา ผู้มุ่งหวังในตัวโคมมานานแล้ว นอกจากนี้ยังมีปัญหาเศรษฐกิจเพราะโคมลาออกจากงาน แสงระวีเป็นคนหยิ่งพ้อที่จะไม่ตีโพยตีพายกับเรื่องในอดีตของสามี และไม่เจียนก่กสัวกับความยากจน การแก้ปัญหาของครอบครัวนี้ คือการที่ทั้งสามีและภรรยาต่างยึดมั่นในความดีของกันและกัน มีความอกทนและยอมลดทิวลดลง จึงสามารถครองชีวิตรคู่อุปไปไค้ ในขณะที่วิจิตราเริ่มต้นชีวิตสมรสด้วยดี อุปนิสัยของวิจิตราเป็นคนรักสบายฟุ้งเฟ้อทะเยอทยาน คิดแต่จะทิ้งพาอาศัย

เงินทองของสามีเพื่อการดำรงชีวิตที่ทรูหราสุขสบาย วิจิตราทองเผอิญปัญหาในท่านอง
เดียวกับแสงระวี เพราะนิวกิจยังมีทรูหราสาวยุ้ยในบ้านเป็นภรรยาอยู่ก่อน วิจิตราทองไม่ยอม
ทำอะไรในบ้าน เพราะเห็นว่ามีคนรับใช้ทำให้ แม่ของนิวกิจยังไม่พอใจ จึงสนับสนุน
ทรูหราอย่างออกหน้าออกตา การแก้ปัญหาของครอบครัวนี้ไม่อาจลงเอยด้วยดีได้
เพราะวิจิตราทองไม่ยอมปรับตัว หวังความสบายเกินไป มีหน้าซำยังประพฤติผิดศีลธรรม
โดยการนอกใจสามี ชีวิตสมรสจึงจบลงด้วยการหย่าร้าง

ในแง่หนึ่งแสงระวี เป็นภาพสะท้อนของผู้หญิงคนหนึ่งที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับ
สถานการณ์ในชีวิตได้ด้วยความอดทน และความซื่อสัตย์ต่อสามี แต่ในอีกแง่หนึ่ง
เห็นได้ว่า ก. สุรางคนางค์ ยังมีความชื่นชมก่อกองชั้นสูงในสังคม จึงสร้างภาพของ
หม่อมราชวงศ์แสงระวีขึ้นมาเพื่อแสดงให้เห็นว่าชนชั้นนี้มีความหยิ่งทะนงโดยซากิกำเนิด
แม้จะเป็นเจ้าที่ที่ยากจน และอยู่ในสภาพที่ตกต่ำเพียงใด ก็ยังสามารถอยู่ในสังคมนี้ได้
เพราะการรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และมีคุณธรรมความดียึดมั่นอยู่ในจิตใจ

พจมานนับเป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงของ ก. สุรางคนางค์ ที่มีชื่อเสียงมากที่สุด
คนอ่านประทับใจบุคลิกที่สวยงามและเก่งกล้าของพจมาน บทบาทและพฤติกรรมบางอย่าง
ของพจมานมีอิทธิพลต่อคนอ่านบางกลุ่มที่เป็นวัยรุ่น เช่น การตีพิมพ์เปียและนุ่งกางเกง
ขาดันตามอย่างพจมานในสมัยที่นวนิยายเรื่อง บ้านทรายทอง กำลังได้รับความนิยม
การที่พจมานยังคงอยู่ในความทรงจำของผู้อ่านเป็นเวลานานนั้น ส่วนหนึ่งมาจากการที่
ก. สุรางคนางค์ วิริเริ่มสร้างลักษณะของเด็กสาวที่มีความสวยและชุน และมีความแก่นกล้า
อย่างเด็กผู้ชายขึ้นแทนกุลสตรีที่มีความอ่อนหวานนิ่มนวล อีกส่วนหนึ่งมาจากบุคลิกภาพ
ของพจมานที่มีพื้นฐานเรียกร่องความสนใจจากผู้อ่าน¹

ก. สุรางคนางค์ วาดบุคลิกของพจมานในลักษณะของเด็กสาวที่น่ารักน่าเอ็นดู
มีซากิกำเนิดดี แม้ว่าจะมีแม่เป็นคนธรรมดาสามัญ แต่บรรพบุรุษทางพ่อเป็นถึงเจ้าพระยา
และมีบ้านทรายทองเป็นบ้านประจำตระกูล อย่างไรก็ตาม พจมานมาจากครอบครัวที่
ไม่ร่ำรวย เธอจึงอยู่ในสภาพของ "ผู้ศึกษาก" พจมานได้รับการศึกษาจากโรงเรียน
สตรีที่มีชื่อเสียงที่สุด และได้รับการอบรมจากพ่อซึ่งเคยเป็นข้าหลวง โดยเฉพาเธอ

¹ ภาคารวัลย์ เกษทอง, "จากบ้านทรายทองถึงเคหาสน์สีแดง" โลกหนังสือ

เป็นลูกรักของพ่อที่พ่อหมายมั่นจะปลูกฝังให้เป็นคนดีมีจริยธรรม การอบรมจากพ่อทำให้พจมานเป็นคนเข้มแข็ง กล้าหาญอดทน รักราคากำเนิดและเกียรติยศของตน พจมานจึงเป็นตัวแทนที่พ่อส่งเข้าไปอยู่บ้านทรายทองเพื่อพิสูจน์คุณงามความดีของปู่และของพ่อเธอเอง นอกจากนี้พจมานยังเป็นผู้ที่มีความสามารถพิเศษทางด้านดนตรี อันเป็นคุณสมบัติที่ช่วยเสริมบุคลิกภาพของพจมานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ก. สร้างคนางค์ เสนอบทบาทและพฤติกรรมเพื่อแสดงถึงบุคลิกภาพของพจมานได้อย่างน่าสนใจ นับแต่พจมานเข้ามาอยู่ในบ้านทรายทอง พจมานสามารถเรียกร้องความสนใจจากตัวละครฝ่ายดี เพราะความสวยและมีความดีคุณธรรมของเธอเป็นต้นว่า เธอเป็นเพื่อนเล่นที่ชายน้อยรักและห่วงใย เป็นเด็กที่นมีพิพโยให้ความเมตตาสงสาร และเป็นญาติพี่น้องที่ภราดาเห็นว่าเธอยังเป็นเด็กที่ต้องการความรักและความอาหารจากผู้อาวุโสกว่า ในสายตาของฝ่ายปรปักษ์ พจมานเป็นบุคคลอันพึงรังเกียจเนื่องจากว่าเธอยากจน และมีเงื่อนงำในกรรมสิทธิ์บ้านทรายทอง พจมานจึงได้รับการรับรองในฐานะผู้อาศัยมากกว่าญาติที่ใกล้ชิด

ความขัดแย้งระหว่างพจมานกับตัวละครฝ่ายปรปักษ์ ซึ่งที่แท้จริงเป็นญาติของเธอเองนั้น เป็นความขัดแย้งเพื่อรักษาเกียรติ คุณงามความดี และความยุติธรรมของพจมาน และเนื่องจากพจมานมีบุคลิกที่กล้าแข็ง ไม่กลัวใคร เธอจึงไม่ยอมอ่อนข้อให้กับฝ่ายตรงข้ามที่มีเจตนาร้าย และคอยกดขี่เหยียดหยามเธอแม้ว่าเธอจะมีอำนาจเหนือเธอ พจมานโกรธแค้นมากที่หม่อมพรวน ร่ายพหูจากถูกเหยียดหยามพ่อและแม่ของเธอในงานเลี้ยงน้ำชาที่บ้านทรายทอง เธอลุกขึ้นตอบโต้กล่าวประจานพวกที่ถือตัวเป็นผู้ถืออย่างไม่เกรงกลัว การต่อสู้และการตอบโต้ของพจมานมีลักษณะแตกต่างจากตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายพาฝันทั่วไปที่มักจะยอมจำนน หรือเป็นฝ่ายถูกกระทำ บุคลิกภาพดังกล่าวของพจมานจึงสร้างความประทับใจแก่ผู้อ่าน

ตัวละครฝ่ายปรปักษ์ไม่หยุดยั้งที่จะกำจัดพจมานให้พ้นไปจากวิถีทางของตน การที่ภาวิณีแสร้งรับเป็นคู่แ้วพจมาน เพราะต้องการชกแจงให้เธอเสียคน นับเป็นแผนการที่ชั่วร้าย แต่พจมานอาศัยความฉลาดและความมีเสน่ห์น่ารักของเธอเอาตัวรอดมาได้ มีหน้าซำยังแกล้งทำเป็นสนิทสนมกับคู่หมั้นของภาวิณีทำให้หลอน เกิดความระแวงแคลงใจ ผลจากการกระทำของภาวิณีทำให้หลอนต้องเสียคู่หมั้นไป เพราะเธอเกิดความรักใคร่พจมานอย่างจริงจัง

อันที่จริงพจมานไม่สามารถเอาชนะฝ่ายตรงข้ามได้ ถ้าหากเธอไม่มีภราดา
 ตัวละครเอกฝ่ายชายคอยเป็นผู้ช่วย ภราดาในฐานะที่เปรียบเสมือนเจ้าของบ้านทรายทอง
 ได้ช่วยให้พจมานมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพราะเขารู้ดีว่าพจมานเป็นญาติที่มีส่วนในกรรมสิทธิ์
 บ้านทรายทอง ในครั้งแรกพจมานมีความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์กับภราดา เพราะเหตุที่เธอเป็น
 สมาชิกของครอบครัวที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับเธอ แต่ต่อมาพจมานได้เห็นคุณงามความดีของ
 เขา และประทับใจในบุคลิกบางอย่างที่คล้ายพ่อของเธอ ความรู้สึกที่เธอมีต่อเขาจึงเป็น
 ความสำนึกที่จะทดแทนพระคุณ ดังนั้นเมื่อความจริงเปิดเผยว่าเธอเป็นเจ้าของบ้าน
 ทรายทองที่แท้จริง พจมานจึงคิดที่จะคืนบ้านทรายทองให้ภราดาเพื่อตอบแทนบุญคุณของ
 เขา ความคิดดังกล่าวมีผลสืบเนื่องมาถึงการที่พจมานตัดสินใจแต่งงานกับภราดาเพื่อ
 ให้ทุกคนยังคงอยู่ในบ้านทรายทองต่อไป

ในเรื่อง พจมาน สว่างวงศ์ พจมานเลือกรูปร่างจากผู้อาศัยมาเป็นเจ้าของ
 บ้านทรายทองอย่างแท้จริง การเปลี่ยนแปลงฐานะอย่างรวดเร็ว ทำให้พจมานต้อง
 ปรับตัวใหม่ เธอยอมลดทิวากราขอลโหม่อมพระพรตด้วยความขมขื่นใจ เพื่อเห็นแก่
 ภราดา ขณะเดียวกันพจมานรู้สึกถึงความรับผิดชอบในหน้าที่ภรรยาและแม่บ้าน ซึ่ง
 แสดงถึงความเป็นผู้ใหญ่ไม่ใช่เด็กอย่างแต่ก่อน การที่พจมานได้ครอบครองบ้าน
 ทรายทองอันอัครฐานใหญ่โตและเป็นภรรยาของหม่อมราชวงศ์ภราดา ผู้ทรงเกียรติ
 ทำให้หลายคนมุงอิจฉาเธอ ทางฝ่ายเครือญาติได้แก่หม่อมพระพรตและภาวินีที่ต้อง
 สูญเสียบ้านทรายทองไป รวมทั้งพจนีย์น้องสาวชู้ฉ้อฉลของพจมานเอง ความขัดแย้ง
 ระหว่างหม่อมพระพรตและพจมานเป็นไปในลักษณะของแม่ตัวกับลูกสะเท่ หม่อมพระพรต
 เป็นตัวจักรสำคัญในการสร้างความร้าวฉานในชีวิตสมรสของพจมาน จนถึงขั้นที่พจมาน
 หมกหมุ่น คิดว่าชีวิตแต่งงานของเธออาจยุติลงเพราะภราดา รักแม่มาก ทางฝ่ายที่
 ไม่ใช่เครือญาติ ได้แก่บรรดาหญิงสาวที่หลาดหวังจากภราดา บุคคลเหล่านี้มีส่วนใน
 การกระจายข่าวคำเล่าลือในทันตองที่ว่าพจมานไม่คู่ควรกับภราดา และภราดาไม่ได้
 รักพจมานแต่แต่งงานเพื่อรักษาบ้านทรายทอง ฯลฯ พจมานรู้สึกหวั่นไหวกับคำเล่าลือ
 ดังกล่าวมาก เธอเกิดความรู้สึกขัดแย้งในใจว่าภราดาไม่ได้รักเธอ ความขัดแย้งดังกล่าว
 ทำให้สามีภรรยาหาทางที่จะเอาชนะกัน กลายเป็นเรื่องที่รอกการพิสูจน์ว่าระหว่างสกุล
 "สว่างวงศ์" และ "พินิตนันท" ใครจะเข้มแข็งกว่ากัน ทั้งที่ปัญหามีเพียงว่าพจมาน
 ต้องการให้ภราดาสารภาพว่ารักเธอเท่านั้น การสร้างปมขัดแย้งเช่นนี้มีลักษณะของ

การวางโครงการเรื่องทำนองพาดนที่ ทำให้ผู้อ่านต้องศึกษาค้นคว้าใคร่รู้ว่าจากที่นำ
ประทับใจนั้นจะลงเอยอย่างไร

คำเล่าลือรุนแรงถึงขั้นกล่าวหาว่า พจมานจะยกน้องสาวให้เป็นภรรยาของ
ภราดาอีกคนหนึ่ง และว่าพจมานนอกใจสามีโดยการคบชู้ ทั้งที่ในความเป็นจริงพจมาน
พยายามช่วยเหลือแม่แก่ศรัทธาโดยการไกล่เกลี่ยให้หลุมฝังศพของภราดาถูกขุดขึ้นมาคืนดีกับหลอน
และการป้องกันไม่ให้สามีของพจมานเข้ามาวุ่นวายกับชีวิตของหลอนอีก พจมานแก้ไข
ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยใช้วิธีการที่รุนแรงเฉียบขาดกับคนที่อยู่ในปกครองของเธอ สำหรับ
ญาติพี่น้องของสามี พจมานค่อนข้างสิ้นหวังที่จะทำความดีกับคนเหล่านั้น แต่เธอก็ยังไม่
ยอมแพ้ ความยึดมั่นในเกียรติและศักดิ์ศรีทำให้เธอเอาชนะความชั่วด้วยความดี
จนแม่แก่ภราดาเองยอมรับสารภาพว่ารักพจมานเพราะคุณงามความดีในตัวเธอ

ก. สุรางคนางค์ ได้รับความสำเร็จ เป็นอย่างมากจากการสร้างพจมานขึ้น
อย่างน่าสนใจด้วยบทบาทและพฤติกรรมที่มีชีวิตชีวา บุคลิกภาพของพจมานที่เป็นคน
สวย กำพร้า ยากจน แก่กล้าหาญและไม่ยอมจำนนต่อฝ่ายอธรรม ลักษณะเช่นนี้สามารถ
เรียกร้องความสนใจจากผู้อ่านได้เป็นอย่างดี พจมานเป็นตัวแทนของผู้ที่ซื่อสัตย์และ
ถูกเอารัดเอาเปรียบ แก่กล้าลุกขึ้นต่อสู้ทอโบ้และไค้ชั้ยชนะ บทบาทดังกล่าวคือความ
คิดค้นของคนทั่วไปที่ไม่อาจกระทำได้สำเร็จในความเป็นจริง เพราะคนเราไม่ค่อยกล้า
ทอโบ้ไค้ ไค้ ๆ¹ ยิ่งไปกว่านั้น ความซื่อสัตย์ในบุคลิกภาพของพจมานที่มีเงื่อนไขว่าจะ
ได้เป็นทายาทมรดกสำคัญ ทำให้พจมานไม่เพียงสนองความต้องการของผู้อ่านในการ
ทอโบ้ไค้อ่านอาจความเลวร้ายเท่านั้น แต่ยังเพิ่มความหวังที่จะก้าวพ้นฐานะผู้ถูกไค้อ่านอาจ
บีบคั้นทั้งหลายอีกด้วย² บทบาทและพฤติกรรมของพจมานทั้งหมดให้ความหวังแก่ผู้อ่าน
ในหลักการของการทำดีไค้ไค้ทำชั่วไค้ชั่ว การให้อภัยและการเอื้อเฟื้อแก่ผู้ที่เคยคิด
ร้าย ยังช่วยเสริมคุณธรรมของผู้อ่านในเรื่องความไม่พยายามพองแวง พจมานจึงเป็น
ตัวละครที่สมบูรณ์แบบ ทั้งในด้านความดี ความงาม และบทบาทพฤติกรรมที่มีชีวิตชีวา
และมีตัวตนอย่างยิ่ง³

¹การาวัลย์ เกษทอง, โลกหนังสือ..., หน้า 48.

²เรื่องเดียวกัน

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

เมื่อเปรียบเทียบตัวละครระหว่างแสงระวีและพจมาน เห็นได้ว่าอุปนิสัยของ คนทั้งสองคล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันตรงพฤติกรรมและบทบาทในเรื่อง แสงระวี แสดงอุปนิสัยที่หยิ่งทะนงของเธอในการวางตัวสูง กล้าเผชิญชีวิตครอบครัวที่มีปัญหา เศรษฐกิจและปัญหาบุคคลที่สามที่เข้ามายุ่งเกี่ยว ความรัก เกียรติ และศักดิ์ศรี ทำให้เธอออกทนและเสียสละเพื่อไม่ให้ชีวิตแต่งงานเพราะเหตุบังเอิญของเธอต้อง ล้มเหลว ส่วนพจมานมีพฤติกรรมและบทบาทในการต่อสู้ความชั่วร้ายความดี เพื่อ พิสูจน์ให้ทุกคนเห็นว่าเธอเป็นคนรักเกียรติและศักดิ์ศรีของตนเองอย่างยิ่ง พจมานมี บทบาทและพฤติกรรมที่น่าสนใจมากกว่าแสงระวี ส่วนหนึ่งมาจากการวาดบุคลิกภาพ ของพจมานที่ ก. สุรางคนางค์ ทำได้อย่างสมบูรณ์แบบ มีตัวตนและมีชีวิตชีวาว่า อีกส่วนหนึ่งมาจากการวางโครงเรื่องที่สร้างปมขัดแย้งด้วยปัญหาเงื่อนไขในการ ครอบครัวมรดก และปัญหาทำนองแม่ตัวลูกสะใภ้ ทำให้มีบทบาทการต่อสู้ และการ ทอผ้าของตัวละครเอกที่สร้างความประทับใจให้กับผู้อ่านได้มากกว่า

จ. มาลิน-นริศรา : หญิงสาวนักแก้ปัญหามาลินจาก เรื่อง ทางสายเปื้อน และนริศราจากเรื่อง รักประกาศิต และ ภูษิษย์-นริศรา เป็นตัวละครที่มีบุคลิกและพฤติกรรมคล้ายคลึงกันมาก แม้ว่าช่วงเวลาที ก. สุรางคนางค์ เขียนนวนิยายเหล่านี้ห่างกันหลายปี ขณะเดียวกันก็ทำให้มองเห็นพัฒนาการของ ก. สุรางคนางค์ ในการสร้างตัวละครจากมาลินถึงนริศราที่แสดงถึงความพยายามในการ เสริมบุคลิกของตัวละครให้เด่นยิ่งขึ้น โดยการให้นริศรามีความสามารถเท่าเทียม ผู้ชาย คุณสมบัติดังกล่าวไม่มีในตัวของมาลินหรือตัวละครอื่น ๆ (ยกเว้นปิ่นไพร) อย่างไรก็ตามก็ดี มาลินและนริศรามีส่วนที่แตกต่างกันบ้างตามลักษณะของโครงเรื่อง

ทั้งมาลินและนริศรามีบุคลิกที่เหมือนกันคือเป็นคนสวยสง่า ลักษณะเป็น ผู้มีอำนาจ¹ เป็นลูกกำพร้า แม่มีญาติพี่น้องก็ไม่อาจพึ่งพาอาศัยได้ มาลินนั้นแม้จะมี พ่อเป็นถึงพระยา แต่แม่มีฐานะแคกรรยาน้อย มาลินแทบจะไม่ได้รู้จักพ่อและแม่ของ เธอเลย ภูมิหลังเกี่ยวกับครอบครัวของมาลินที่เด่นชัดคือความขัดแย้งระหว่างเธอกับ

¹ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), ทางสายเปื้อน (พระนคร : คลังวิทยา, 2512), หน้า 355 และ รักประกาศิต ..., 2 : 527.

ป้าซึ่งเป็นภรรยาหลวงของพ่อ และเป็นผู้ที่แสดงความรังเกียจมาลินอย่างออกนอกหน้า ก. สุธรางคนางค์ แนะนำให้ผู้อ่านรู้จักมาลินครั้งแรกในบทบาทของครู ซึ่งไม่พอใจกับระบบ การสอนที่ล้าหลังของโรงเรียนที่เธอประจำอยู่ มาลินเป็นครูที่ใช้หลักจิตวิทยาในการ เข้า ถึงเด็ก โดยเฉพาะเด็กที่มีปัญหา เธอคิดว่าครูควรชวนชวายนหาความรู้เพิ่มเติมและ คิดหาวิธีแปลกใหม่มาสอนเด็ก มากกว่าการสอนให้เด็กท่องจำขึ้นใจหมดทุกวิชา การที่ มาลินเป็นคนที่หัวคึกก้าวหน้าทันสมัยเช่นนี้ ทำให้เกิดความขัดแย้งกับผู้บริหารโรงเรียน และครูที่มีหัวคึกเก่า มาลินรู้สึกเบื่อหน่ายต่อสภาพของโรงเรียนมากจนคิดจะลาออก อย่างไรก็ตาม สาเหตุที่เธอลาออกจากโรงเรียนกลับไม่ใช่เรื่องความขัดแย้งในงาน อาชีพ กลายเป็นเรื่องท่านองชูสาว มาลินถูกกล่าวหาว่าใช้โรงเรียนเป็นที่สำหรับ แสวงหากู้ มีความไม่สูงทะเยอทะยาน ปากคาบคัมภีร์แต่ใจเป็นปีศาจ¹ ทำให้เธอ เจ็บช้ำมาก ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อมาลินไปสมัครงานเป็นครูที่โรงเรียนอีกแห่งหนึ่งโดยขอ เงินเดือนเพิ่มจากอัตราที่กำหนดให้ เธอก็ถูกต่อว่า ว่าตีราคาตัวเองสูงเกินไป จาก คำครหานินทาและคำสบประมาทของบุคคลต่าง ๆ ทำให้มาลินแค้นใจมาก เธอตัดสินใจ อย่างเด็ดเดี่ยวที่จะไปทำงานที่ต่างจังหวัด ทั้งที่ไม่รู้ว่าจะต้องเผชิญปัญหาอะไรบ้าง

ภูมิหลังของนริศราต่างจากมาลินบ้าง กล่าวคือ นริศรามีกำเนิดและไ้รับ การอบรมจากครอบครัวซึ่งมีพ่อเป็นทหาร ทำให้เธอเป็นคนแข็งแกร่ง เด็ดเดี่ยว เป็น ตัวของตัวเอง อุปนิสัยเป็นคนโผงผางตรงไปตรงมา ความเข้มแข็งของนริศราแสดงออก ในการบรรยายย้อนหลังถึงเหตุการณ์ที่พ่อตาย เมื่อทราบข่าวนริศราเสียใจมาก แต่ไม่ได้ เสียน้ำตาเช่นหญิงสาวอื่น ๆ นริศราเป็นนักเรียนนอก แต่เรียนไม่สำเร็จเพราะพ่อตาย เสียก่อน เธอเดินทางกลับมาอยู่บ้านและมีปัญหาขัดแย้งกับพี่สะใภ้ที่วางท่าเป็นเจ้าของ บ้าน ปฏิบัติต่อเธอราวกับเป็นผู้อาศัย ทำให้นริศราอึดอัดและแค้นใจมาก นริศราตัดสินใจ อย่างเด็ดเดี่ยวโดยไม่ต้องใช้เวลาไตร่ตรองในการเดินทางมาทำงานที่ไร่ของภูชิษฐ์ ที่จังหวัดลำพูน เห็นได้ว่าการตัดสินใจของมาลินและนริศราเป็นการแสดงถึงความเป็น ผู้มีอารมณ์รุนแรง ใจร้อน และมีความกล้าหาญเป็นพิเศษ เพราะการที่ผู้หญิงตัวคนเดียว ตัดสินใจไปทำงานต่างดินนั้นเป็นเรื่องที่อันตรายอยู่มาก ทั้งมาลินและนริศรามีลักษณะ

¹ ก. สุธรางคนางค์ (นามแฝง), ทางสายเปลี่ยว..., หน้า 154.

เป็นผู้หญิงที่ต้องพึ่งตัวเอง โดยเฉพาะมาลินีมีความจำเป็นในเรื่องการทำงานเพื่อพุงฐานะของเธอนริศราไม่มีความจำเป็นในเรื่องนี้เท่าไรนัก แต่เป็นเพราะว่าเธอไม่พอใจที่สะใภ้และไม่มีพี่ชายคอยเหนี่ยวรั้งไว้ (พี่ชายไปราชการต่างประเทศ) ทำให้เธอมีอิสระในการตัดสินใจ

การเริ่มต้นชีวิตการทำงานในต่างถิ่น ทำให้มาลินีและนริศราเผชิญกับปัญหาและเหตุการณ์ที่ทำให้ทำลายความสามารถของเธอ มาลินีเข้ามามีส่วนร่วมตัวกับปัญหาของครอบครัวหนึ่งในฐานะครูและแม่บ้าน กิจกรรมของมาลินีส่วนใหญ่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับงาน เป็นครูสอนหนังสือคั้งที่ผู้เขียนปูพื้นฐานไว้แต่แรก เธอกลายเป็นนักแก้ปัญหา จัดการ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งทุกอย่างในบ้านของนายจ้างตามที่เห็นสมควร โดยไม่รู้ตนสายปลายเหตุที่ครอบครัวนี้มีสภาพแตกแยก สามีทอดทิ้ง ภรรยาที่เจ็บหนัก และหมกคอด้ายตายอยากกับชีวิต กับลูกชายไร้เดียงสาให้อยู่ตามลำพังภายในบ้านไร้ที่รกร้างและรุ่งรังเพราะขาดผู้ดูแลเอาใจใส่ มาลินีปรับสภาพความเป็นอยู่ของคนในบ้าน วัตถุประสงค์ของ ต้นไม้ และสภาพแวดล้อมทั้งหมดให้ดีขึ้นตามลักษณะนิสัยของเธอที่มีจิตใจชอบความก้าวหน้า ชอบของใหม่ที่ทันสมัย พฤติกรรมของมาลินีทำให้เกิดความขัดแย้งกับคนที่อยู่เก่า ซึ่งเป็นพรรคพวกของภรรยาของสุรพงศ์เจ้าของบ้าน บางคนมองว่ามาลินีมีกิใหญ่ไต่สูง ต้องการแต่งงานกับสุรพงศ์เพื่อหวังความสะดวกสบายจากทรัพย์สินมรดก แม้แต่สุรพันธุ์ตัวละครเอกฝ่ายชายผู้เคยสร้างความประทับใจให้กับมาลินีก็ยังเข้าใจผิด ผู้เขียนเสนอเหตุการณ์ที่ทำให้มาลินีเกิดความขัดแย้งภายในใจ เมื่อสุรพงศ์ขอร้องแกมบังคับให้เธอแต่งงานกับเขา มาลินีได้แสดงให้เห็นว่า เธอไม่ได้เป็นหญิงสาวที่ฉวยโอกาสอาศัยการแต่งงานกับชายที่มีเงิน โดยเห็นแก่ความร่ำรวยสุขสบายที่ไต่มาง่าย ๆ เธอไม่ใช่คนที่เห็นแก่ได้ และมีใจหนักแน่น ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งที่ย้ายวนใหม่มนุษย์เกิดความโลภ ยิ่งไปกว่านั้นมาลินีเห็นความสำคัญของการรักมากกว่าความร่ำรวย ทำให้เธอปฏิเสธการแต่งงานกับสุรพงศ์ เหตุผลที่มาลินียกมาอ้างกับเขาว่า "ดิฉันยังไม่ต้องการจะแต่งงานทันทีกับคนมีเงิน แต่ต้องการจะทำงานให้มีอะไรเป็นค่าตัวสักนิดเดียวเพื่อจะแต่งงาน"¹ เป็นเครื่องยืนยันว่ามาลินีเป็นผู้หญิงที่มีความคิด เธอเห็นว่าการทำงานเท่านั้นจะทำให้ผู้หญิงมีคุณค่าขึ้นมาในสายตา

¹ ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), ทางสายเปลี่ยว..., หน้า 630.

ของผู้อื่น นอกจากนี้มาลินยังเห็นว่าสุรพงศ์เป็นคนขาด Nobility คือความเป็น
สง่าในท่าทางที่อ่อนโยน¹ ตรงกันข้ามกับสุรพันธุ์น้องชาย ความรู้สึกในใจที่เขามีต่อ
สุรพันธุ์มีส่วนที่ทำให้มาลินปฏิเสธการแต่งงานกับสุรพงศ์ เธอพร้อมที่จะให้อภัยถึงแม้
สุรพันธุ์จะเป็นคนเลว กาลเวลาได้พิสูจน์ว่ามาลินตัดสินใจถูก เพราะแท้จริงสุรพันธุ์
คือคนดีแต่ถูกพี่ชายใส่ความทำให้มาลินเข้าใจผิด พฤติกรรมของมาลินทั้งหมดเข้า
ทำนอง "ทำดีได้ดี" เธอสามารถเอาชนะคำสบประมาทของทุก ๆ คน จนได้รับความสุข
และความสำเร็จในชีวิต

ส่วนนริศรา (เรื่อง รักประกาศิต) มีความตั้งใจจริงในการทำงาน ใน
ครั้งแรกเพราะต้องการเอาชนะคำสบประมาทของภูษิษย์ตัวละครเอกฝ่ายชาย ซึ่งเป็น
ผู้อำนวยความสะดวกที่เธอไปทำงานอยู่ ต่อมานริศรา รู้สึกรักและมีความรับผิดชอบงาน
พร้อม ๆ กับความรู้สึกแค้นลับในหัวใจที่เธอมีต่อนายจ้าง เป็นเหตุให้นริศราต้องกลับ
มาทำงานอีกครั้งหนึ่ง หลังจากทีลึคิดว่าจะลาออกเพราะเกิดความขัดแย้งกับภูษิษย์
ภูษิษย์กล่าวหานริศราว่ามีแผนที่จะทำให้พี่น้องในตระกูลเขาแตกแยกกัน และเธอหวังกอบโกย
ผลประโยชน์จากเขา นริศราแม้จะเจ็บแค้นมากแต่เธอก็สงสารใจ ตัดสินใจไม่ได้ว่าจะ
อยู่หรือจะไปดี นับเป็นความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร ซึ่งแสดงให้เห็นกลวิธีการ
สร้างตัวละครที่พัฒนาขึ้นมาระดับหนึ่ง เพราะโดยมาก ก. สूरางคนางค์ ไม่ค่อยแสดงให้เห็น
ความขัดแย้งภายในของตัวละคร เท่ากับความขัดแย้งภายนอก ซึ่งเป็นความขัดแย้ง
ระหว่างตัวละคร ความรักงานและความเอาใจใส่รับผิดชอบงานอย่างจริงจัง ทำให้นริศรา
สามารถเอาชนะใจของภูษิษย์ได้

นริศรามีลักษณะเด่นที่สุดตรงที่เธอเป็นคนเก่ง ทำงานได้เท่าผู้ชาย ชอบแก้ไข
เปลี่ยนแปลง และเป็นคนว่องไวต่อเหตุการณ์และการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ เช่นเมื่อเกิด
โรคติดต่อขึ้นที่เรือนแถวของคณงาน นริศราก็ให้คณงานจัดการพัฒนาเรือนแถวนั้นให้อยู่ใน
สภาพที่ถูกสุขลักษณะทันทีก่อนคำสั่งของภูษิษย์เสียอีก นริศรานับเป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิง
ที่มีพัฒนาการขั้นสูงสุดของ ก. สूरางคนางค์ ในการเสนอบุคลิกภาพของผู้หญิงแบบใหม่ให้
เหมาะสมกับยุคสมัยที่มีการเรียกร้องสิทธิเสมอภาคของสตรี แต่ขาดความสมจริงในแง่ที่ว่า

¹ ก. สूरางคนางค์ (นามแฝง), ทางสายเปลี่ยว..., หน้า 663.

นริศราเก่งเกินหญิง เพราะนริศราไม่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับงานไร่ แต่สามารถเรียนรู้งานไร่รวดเร็ว ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการไร่และคุมคนงานไร่โดยไม่มีอุปสรรคใด ๆ ผู้เขียนพยายามสร้างเหตุการณ์ในเรื่องมาสนับสนุน โดยวางบทบาทให้นริศรามีความสามารถในเชิงจิตวิทยา มีวาทศิลป์จูงใจคนงาน และรู้จักเข้าถึงคนงานทางเค็กและผู้หญิง แต่เป็นการเสนอภาพนิ่ง ตัวละครที่เป็นคนงานจำนวนมากไม่มีบทบาทเคลื่อนไหวแต่อย่างใด นอกจากช่วยเสริมบทบาทที่เค็กของตัวละครเอกให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ถึงขนาดมีคนงานรวมกลุ่มกันยับยั้งการลาออกของนริศรา

ถึงแม้ว่าตัวละครอย่างมาลินและนริศราจะมีความเข้มแข็ง เก่งกล้าเพียงใด ผู้เขียนก็ได้สอดแทรกลักษณะนิสัยบางอย่างที่แสดงให้เห็นจุดอ่อนของตัวละครเหล่านี้ไว้ด้วย เช่น มาลินมีปมค้อยในเรื่องครอบครัว เมื่อเธอต้องเผชิญเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกับชีวิตของเธอทำให้มาลินกลายเป็นคนอ่อนแอ รู้สึกสงสารตัวเอง จุดอ่อนของมาลินแสดงถึงความขัดแย้งในบุคลิกของตัวละครเอง ไม่ได้มีส่วนต่อการดำเนินเรื่องเท่าใดนัก ต่างจากจุดอ่อนของนริศรา (ในเรื่อง ภูษิษย์-นริศรา) ที่เป็นคนหยิ่งทะนงในเกียรติของตนจนเกินไป เมื่อสามีเฉล้ออกปากว่ามาลินหญิงที่เขาเคยรัก ไม่ใช่คนที่พุดจาเพื่อใจอย่างที่นริศราเล่าให้ฟัง นริศราก็บ่นน้อยใจ ผลุนผลันหนีเขาไป จุดอ่อนของนริศราที่มีผลต่อการดำเนินเรื่อง ทำให้ความขัดแย้งระหว่างสามีและภรรยาทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นว่านริศรามีลักษณะนิสัยที่ขัดแย้งในตัวเอง กล่าวถึงมีบุคลิกที่เข้มแข็งตรงไปตรงมาอย่างผู้ชาย แต่มีลักษณะอารมณ์อ่อนไหว แง่อ่อนอย่างผู้หญิง

ก. สร้างนางค์ พยายามชี้ให้เห็นความสำคัญของตัวละครฝ่ายหญิงในด้านความสามารถและการทำงาน โดยเฉพาะงานที่ถือว่าเป็นของผู้ชายนั้น ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงก็อาจทำได้ ก. สร้างนางค์ เสนอความคิดนี้มาก่อนในเรื่อง เทพราช โดยตั้งความหวังว่าผู้หญิงไทยควรทำฟาร์มเลี้ยงไก่ได้อย่างผู้หญิงฝรั่ง¹ ในเรื่อง ทางสายเปลี่ยว มาลินมีความสนใจที่จะพัฒนาไร่เชิงเขา โดยขอยืมเงินจากมรดกของพิทยามาลงทุน ผู้เขียนได้เสนอบทบาทของมาลินเพียงฐานะของภรรยาเจ้าของไร่ในตอนท้ายเรื่องเท่านั้น ไม่ได้มีบทบาทที่ตัวละครลงมือทำงานในไร่เอง ต่อมา

¹ ก. สร้างนางค์ (นามแฝง), เทพราช หน้า 189.

ก. สุรางคนางค์ เสนอบทบาทของปิ่นไพร (เรื่องปิ่นไพร) ในลักษณะของหญิงสาวที่มีความเข้มแข็งเด็ดขาด มีสติรอบคอบ และมีความสามารถดำเนินกิจการป่าไม้ต่อจากพ่อของเธอได้ ผู้เขียนนำเสนอบุคลิกของปิ่นไพรแบบบอกเล่าสรุปที่ทำให้มองเห็น ความสามารถของปิ่นไพรในทางแม่นปืน คุมคนงาน และดำเนินกิจการป่าไม้ ซึ่งมีความซัดแย้งเรื่องผลประโยชน์กับฝ่ายตรงข้ามที่เป็นชายฉกรรจ์ ฯลฯ พฤติกรรมทั้งหมดเป็นการบอกเล่าสรุปแบบอ้อมค้อมไม่มีพฤติกรรมโดยตรงของตัวละครให้เห็นอย่างเด่นชัด บทบาทของปิ่นไพรในค่านความเก่งกล้าสามารถที่เท่าเทียมผู้ชายจึงเป็นลักษณะของจินตภาพที่ผู้เขียนถ่ายทอดออกมาเท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบระหว่างปิ่นไพรและนริศรา เห็นได้ว่า นริศรามีบทบาทและพฤติกรรมโดยตรงในการลงมือทำไร่เอง นับตั้งแต่ขับรถแทรกเตอร์ คุมคนงาน และการเข้าถึงคนงานอย่างใกล้ชิดสนิทสนม บทบาทของเธอเด่นชัดกว่าตัวละครอื่น ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น กล่าวคือ มีการเสนอภาพ"การอาบเหงื่อต่างน้ำ" ในการทำงานอย่างจริงจังของนริศรา ซึ่งเป็นการพิสูจน์ความสามารถของผู้หญิงที่สามารถทำงานของผู้ชายได้ นริศราจึงนับเป็นตัวแทนของผู้หญิงที่ผู้เขียนใฝ่ฝันให้มีความสามารถเท่าเทียมผู้ชายเป็นการยกย่องและเน้นให้เห็นความสำคัญของสตรีเพศ

มาลินและนริศราเป็นภาพแทนของผู้หญิงที่มีความเก่งกล้าสามารถ และเป็นนักพัฒนา แม้ว่าบทบาทของเธอดูเหมือนจะเป็นการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับปัญหาของครอบครัวอื่นมากเกินไป แต่ก็เป็นที่เพราะเจตนาดีและความสุจริตใจในฐานะที่เธอเป็นนักแก้ปัญหาปรารถนาจะเห็นความเรียบร้อยถูกต้องและดีงาม แม้ว่า ก. สุรางคนางค์ พยายามที่จะให้ตัวละครของเธอมีบทบาทที่กว้างกว่านั้น โดยการใส่คำที่มีความหมายไปในทาง "ปฏิรูป" หรือ "ปฏิวัติ" แต่พฤติกรรมที่แสดงออกจกัดวงแคบในระดัครอบครัวเท่านั้น ข้อดีของ ก. สุรางคนางค์ อยู่ที่ความคิดที่ต่อการยกย่องเชิดชูให้เห็นว่าผู้หญิงก็มีความสำคัญไม่แพ้ผู้ชายเหมือนกัน

ฉ. สายวรุณ : ชีวิตนักเขียนหญิง สายวรุณ เป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงในเรื่อง กุหลาบแดง ซึ่งเป็นนวนิยายเพียงเรื่องเดียวที่ ก. สุรางคนางค์ เขียนถึงชีวิตของตนเองเป็นการสะท้อนภาพชีวิตนักเขียนโดยตรงอย่างละเอียด ชีวิตของสายวรุณเป็นแบบอย่างชีวิตของปุถุชนทั่วไปที่มีทั้งความทุกข์และความสุข มีการกินร่นต่อสู้ มีความล้มเหลวและความสำเร็จติดกับตัวละคร เอกในนวนิยายพาฝัน ซึ่งมีวิถีชีวิตแบบ "คนร้ายปลายคี่"

ภาพที่เด่นที่สุดของสายวรุณคือการเป็นนักเขียน ก.สุรางคนางค์ แสดงให้เห็นความ
 ของสายวรุณตั้งแต่เริ่มเป็นนักเขียน การพัฒนาและการเติบโตทางการเขียน จนกระทั่ง
 เป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียง ตลอดระยะเวลาดังกล่าวสายวรุณต้องประสบกับอุปสรรคมา
 อย่างมากมาย โดยส่วนใหญ่ชีวิตของนักเขียนมีความลำบากยากแค้นหรืออีกนัยหนึ่ง
 ก.สุรางคนางค์ ต้องการชี้ให้เห็นว่าชีวิตของนักเขียนมีความทุกข์มากกว่าความสุข

ก.สุรางคนางค์ ปูพื้นฐานชีวิตของสายวรุณโดยการบรรยายอย่างละเอียด เริ่มตั้งแต่ชีวิตในวัย
 เด็กที่แสดงให้เห็นว่าสายวรุณเป็นเด็กที่มีสุขภาพไม่ดี แต่มีใจรักการอ่านหนังสือ
 ซึ่งเป็นปัจจัยแรกที่สนับสนุนความเป็นนักเขียนของเธอ นอกจากนี้เธอยังได้รับการอบรม
 เลี้ยงดูจากยายซึ่งเคยเป็นชาวยุโรป และชอบเล่าเรื่องชีวิตในวังให้หลานสาวฟัง
 ทำให้สายวรุณเริ่มสะสมวัตถุดิบจากสิ่งที่ได้อ่านและได้ฟังมาตั้งแต่เด็ก ๆ นิยายรักการอ่าน
 ทำให้สายวรุณไม่เพียงแต่อ่านหนังสือพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่หก ซึ่งมีอยู่ที่บ้านเท่านั้น
 เธอยังไปเช่าหนังสือนวนิยายมาอ่านอีก แต่ถูกพ่อแม่ห้ามเพราะเห็นว่าเป็นเรื่องประโลมโลก
 การห้ามจึงเท่ากับเป็นการยั่วยุ สายวรุณคือรุ่นแอมอ่านหนังสือนวนิยายเหล่านี้
 มีหน้าซำยังเขียนเรื่องส่งไปลงหนังสืออีก เรื่องของสายวรุณได้รางวัลทำให้เธอมีกำลังใจ
 ยากเขียนหนังสือต่อไป เธอเริ่มเป็นนักเขียนสมัครเล่นตั้งแต่ยังเป็นนักเรียน

พ่อของสายวรุณไม่พอใจที่รู้ว่าลูกสาวริอ่านเป็นนักเขียน และโกรธมากที่สายวรุณยังรักกับ
 บณดิมิต ผู้ซึ่งมีอาชีพเป็นนักเขียน แม้ว่าพ่อจะพยายามกีดกันทุกวิถีทางที่จะไม่ให้หนุ่มสาว
 ติดต่อกัน แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ สายวรุณแสดงความเคັคเคี้ยวต่อรุ่นพี่ที่จะรักกับบณดิมิต
 และไม่เลิกสมที่จะเป็นนักเขียน เธอซัดแย้งกับพ่ออย่างรุนแรงจนถึงขั้นตัดขาดต่อกัน
 สายวรุณจึงออกจากบ้านไป การตัดสินใจของเธอครั้งนั้นนอกจากจะแสดงถึงความเคັคเคี้ยว
 และความรักแท้ของเธอแล้ว ยังเป็นการตัดปัญหาไม่ให้พ่อลงโทษแม่เพราะเธอเป็นต้นเหตุ
 อีกต่อไป

สายวรุณแต่งงานกับบณดิมิตอย่างเงียม ๆ เธอยังคงยึดอาชีพเป็นครูพร้อมกับเขียนหนังสือไป
 ควบคู่กันฐานะของคนทั้งสองยากจน ถึงกระนั้นสายวรุณก็มีความหยิ่งทะนงในศักดิ์ศรี
 ของเธอ เมื่อทางโรงเรียนลกระคัมภ์ชั้นให้เธอสอนเด็กอนุบาลโดยอ้างว่า

สายวรุณลาป่วยบ่อย ทำให้ทำงานไม่เต็มที่ เธอก็ลาออกจากอาชีพครูทันที ทั้งที่ขณะนั้น นฤมิตกำลังว่างงาน สองสามีภรรยาตกต่ำถึงขั้นเหลือเงินเพียง 8 สตางค์สำหรับ รับประทานข้าวต้มก๊วยเป็นอาหารเย็น ความยากจนทำให้สายวรุณเกิดความรู้สึกชั๊กแย้ง ในใจ ความที่เป็นลูกคุณพระและเคยเป็นครูมาก่อนทำให้เธอรู้สึกว่าตัวเองตกอยู่ใน สภาพที่จมไม่ลง สายวรุณเกือบตัดสินใจทิ้งนฤมิตไป เพราะรู้สึกว่าทนอยู่กับเขาอย่าง ยากจนต่อไปไม่ไหว แต่ด้วยความรักและความอดทน ทำให้สายวรุณไม่อาจ ละทิ้งสามีในยามที่เขาทุกข์ยากได้ การลาออกจากอาชีพครูทำให้ชีวิตของสายวรุณอัศจรรย์ ชัดสนถึงขีดสุด แต่ก็มีส่วนทำให้สายวรุณเริ่มต้นเป็นนักเขียนอย่างจริงจัง และยึดถือเป็น อาชีพในเวลาต่อมา

นฤมิตเป็นคนที่มีมองเห็นความสามารถในด้านการเขียนของสายวรุณ เขาคอย แนะนำและสนับสนุนเธอโดยตั้งความหวังว่าเขาจะสร้างเธอให้เป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียง ให้ได้ สายวรุณได้กำลังใจจากสามี เธอจึงกล้าเขียนเรื่องเกี่ยวกับชีวิตหญิงโสเภณีขึ้น ทั้งที่เธอเป็นหญิงสาว และเคยเป็นครู นวนิยายเรื่องนี้จึงเท่ากับเป็นการท้าทายค่านิยม ของสังคมที่มองดูหญิงโสเภณีและบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับหญิงเหล่านั้นในแง่ลบ ก. สุรางคนางค์ กล่าวถึงการทำงานของนักเขียนอย่างละเอียดทุกแง่มุม ทำให้มองเห็น ว่านักเขียนต้องทุ่มเททั้งสติปัญญาความคิดและเวลา เพื่อสร้างสรรค์งานเขียนแต่ละชิ้น ขึ้นมาด้วยความยากลำบาก มิหนำซ้ำยังต้องเผชิญกับปัญหาการยอมรับของตลาด และ สำนักพิมพ์ ดังเช่นนวนิยายของสายวรุณที่ถูกพิจารณาว่าเป็นหนังสือโป๊ บางคนไม่เชื่อว่า สายวรุณเขียน และเห็นว่าคนที่เคยเป็นครูไม่ควรจะเขียนเรื่องฟ่านองนี้ ซึ่งเป็นการ สะท้อนภาพท่วงการประพันธ์ของไทยขณะนั้นที่ยังจำกัดตัวเองในวงแคบ อาศัยคำวิจารณ์ ของบุคคลที่มีชื่อเสียงทำให้คนเริ่มยอมรับงานของสายวรุณ ผลงานชิ้นนี้สร้างชื่อเสียง ให้กับสายวรุณดังที่นฤมิตคาดหวัง ฐานะของสามีภรรยาเริ่มดีขึ้น สายวรุณยังคงทำงาน หนักทั้งงานบ้าน เลี้ยงลูก และเขียนหนังสือ แสดงให้เห็นว่านักเขียนสตรีต้องมีภาระ หน้าที่ทั้งในฐานะแม่และภรรยาของครอบครัว และในฐานะนักเขียนของประชาชน ขณะที่ สายวรุณเริ่มมีความสุขจากชีวิตนักเขียน นฤมิตก็เสียชีวิตลง ชีวิตของสายวรุณจึงนับเป็น ชีวิตที่ต้องเผชิญกับความทุกข์และความเศร้าอยู่เกือบตลอดเวลา

ก. สุรางคนางค์ สร้างตัวละครเอกอย่างสายวรุณได้อย่างมีชีวิตจิตใจ ราวกับว่าเธอเป็นตัวละครเอก การบรรยายแบบผู้เขียนรู้แจ้งโดยตลอดทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจความคิดและความรู้สึกของตัวละครได้แจ่มชัด นอกจากนี้จะได้เห็นลักษณะนิสัยที่ชื่อสำคัญ อุดมของสายวรุณในฐานะภรรยาที่ดีแล้ว ยังได้เห็นความเคียดเคี้ยวหยิ่งทะนง และการต่อสู้ของเธอในการดำรงฐานะและอาชีพนักเขียนอีกด้วย สายวรุณเป็นตัวอย่างของนักเขียนสตรีที่ท้องถิ่นรันทดสู้กับอุปสรรคทั้งด้านชีวิตส่วนตัวและชีวิตการทำงานด้วยความยากลำบากกว่าจะประสบความสำเร็จจากงานอาชีพของเธอ แม้ว่าสายวรุณจะมีความทุกข์มากกว่าความสุข แต่ความทุกข์เป็นส่วนหนึ่งที่น่าความสำเร็จมาสู่ชีวิตของเธอ และเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้มองเห็นทัศนคติและการเติบโตทางการเขียนที่น่าภาคภูมิใจ

การสร้างตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะเด่นของ ก. สุรางคนางค์ มีลักษณะของการสะท้อนภาพความเป็นจริงและจินตนาการผสมผสานกัน การสะท้อนภาพความเป็นจริงของตัวละครยังมีลักษณะแตกต่างในแง่ของความเป็นจริงกับความสมจริง ตัวละครที่สะท้อนภาพความเป็นจริงได้แก่เรวดี ที่สะท้อนภาพลูกผู้ดีในสังคมเมืองหลวง และสายวรุณที่สะท้อนภาพชีวิตนักเขียนหญิง ส่วนตัวละครที่สะท้อนภาพได้อย่างสมจริง เช่น จวนที่เป็นสาวใช้ หรือ รื่นที่เป็นหญิงโสเภณี ซึ่งเป็นตัวละครมีฐานะชนชั้นและความ เป็นอยู่แตกต่างไปจาก ก. สุรางคนางค์ และเธอกำลังด้วยความเห็นอกเห็นใจ สำหรับตัวละครที่เกิดจากจินตนาการนั้นมักมีลักษณะค่อนข้างเป็นคนในอุดมคติ เช่น นริศรา มีความเก่งกล้าสามารถเกินหญิง และเป็นตัวแทนความคิดเกี่ยวกับสิทธิสตรีที่ ก. สุรางคนางค์ ต้องการเสนอ อย่างไรก็ตาม ไม่อาจวิเคราะห์ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะเด่นของ ก. สุรางคนางค์ โดยการแบ่งแยกอย่างชัดเจนว่าตัวใดมีลักษณะสมจริง หรือตัวใดเป็นจินตนาการของผู้เขียน เพราะ ก. สุรางคนางค์ สามารถผสมผสานความสมจริงและจินตนาการได้อย่างกลมกลืนในตัวละครของเธอ แต่อาจพิจารณาได้ว่าตัวละครเหล่านั้น ผู้เขียนเน้นความสมจริงหรือจินตนาการมากกว่ากัน เช่น จวน และ รื่น มีลักษณะเป็นจินตนาการมากกว่าความสมจริง หรือ สายวรุณมีลักษณะสมจริงมากกว่า เพราะ ก. สุรางคนางค์ ต้องการเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตจริงของตนเอง

กลวิธีการสร้างตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะเด่นต่างจากตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็นกุลสตรีแบบฉบับ กล่าวคือ ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะเด่น

มีทัศนคติทางค่านิยม อุปนิสัย และความคิดที่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์และสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีลักษณะนิสัยที่มองเห็นได้หลายด้าน ทั้งส่วนดีและส่วน ค้อย ทำให้ตัวละครมีความเป็นมนุษย์ ส่วนตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็นกุลสตรีแบบฉบับ จะมีลักษณะไม่เปลี่ยนแปลง สามารถดำรงคุณค่าความเป็นแบบฉบับของคนในอุดมคติไว้ โดยตลอดตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง จึงอาจกล่าวได้ว่าตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะเด่น เป็นตัวละครที่น่าสนใจ และสร้างความประทับใจให้กับผู้อ่านได้มากกว่า กลวิธีการ สร้างตัวละครให้มีบทบาทที่น่าสนใจ มีชีวิตชีวาและมีตัวตนเช่นนี้นับ เป็นความสำเร็จส่วนหนึ่งของ ก.สุรางคนางค์

กล่าวโดยสรุป ตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายของ ก.สุรางคนางค์ มี 2 ประเภทคือ ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็นกุลสตรีแบบฉบับ และตัวละครเอกฝ่ายหญิง ที่มีลักษณะเด่น ในค่านิยมสมบัติตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็นกุลสตรีแบบฉบับจะมีความงามอ่อนหวานนุ่มนวลอย่างกุลสตรีไทย ส่วนตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะเด่นจะมีความงามอย่างสง่าและองอาจ ในค่านิยมสมบัติตัวละครเอกฝ่ายหญิงทั้ง 2 ประเภท จะมีคุณสมบัติที่เหมือนกันซึ่งประกอบด้วยความเป็นตัวของตัวเอง การพึ่งตนเอง ความ หยิ่งทะนงตน และความไม่สูงทะเยอทะยาน แต่ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะเด่นจะมีพฤติกรรมที่แสดงถึงคุณสมบัติดังกล่าวชัดเจนกว่า

นอกจากนี้ตัวละครเอกฝ่ายหญิงทั้ง 2 ประเภทยังมีวิถีชีวิตที่ตึงงาม หรือได้ ประกอบคุณงามความดีจนได้รับผลแห่งความดีนั้น อันเป็นแบบแผนชีวิตตัวอย่างที่ควร ยกย่อง ยกเว้นตัวละครเอกฝ่ายหญิงบางคนซึ่งมีวิถีชีวิตที่ไม่น่าชื่นชม แต่ ก.สุรางคนางค์ ก็ได้กล่าวถึงด้วยความเห็นอกเห็นใจ และให้ความเป็นธรรมแก่ตัวละครเหล่านั้น

3.1.2 ตัวละครเอกฝ่ายชาย

ตัวละครเอกฝ่ายชายในนวนิยายของ ก.สุรางคนางค์ ส่วนใหญ่มักมีบทบาท ร่องจากตัวละครเอกฝ่ายหญิง แต่ไม่ได้หมายความว่าผู้เขียนไม่ให้ความสำคัญกับตัวละคร เหล่านี้ เพราะมีนวนิยายหลายเรื่องที่ ก.สุรางคนางค์ เน้นบทบาทเด่นของตัวละครเอก ฝ่ายชายมากกว่าตัวละครเอกฝ่ายหญิง ตัวละครเอกฝ่ายชายของ ก.สุรางคนางค์ แบ่งได้ เป็น 2 ประเภท คือ

3.1.2.1 ตัวละครเอกฝ่ายชายแบบฉบับ

3.1.2.2 ตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีลักษณะเกิน

3.1.2.1 ตัวละครเอกฝ่ายชายแบบฉบับ ตัวละครเอกฝ่ายชายแบบฉบับในนวนิยายของ ก.สุรางคนางค์ มีเป็นจำนวนมาก โดยทั่วไป ก.สุรางคนางค์ กล่าวถึงบุคลิกภายนอกของตัวละครเอกฝ่ายชายแบบฉบับเหล่านี้ในลักษณะของชายหนุ่มรูปร่างสันตัก ใบหน้าคมคาย ท่าทางสุภาพ แต่งกายดี มีบางครั้งที่ผู้เขียนจะให้รายละเอียดเกี่ยวกับรูปร่างหน้าตาที่ชัดเจนขึ้น เช่น เชมรินทร์ ในเรื่อง เชมรินทร์-อินทิดา "เป็นคนรูปร่างดี สันตัก ไม่สูงไม่ต่ำ ผิวพรรณดี ผิวเนื้อสองสี ค่อนข้างเกลี้ยงและขาว แต่งกายอย่างนักท่องเที่ยวนักๆ ไปที่ทันสมัย สวมแว่นกันแดดสีชา"¹ ทั้งนี้เพราะเชมรินทร์มีลักษณะพิเศษคือเป็นชาวแกมพูชา ผู้เขียนจึงบรรยายบุคลิกของตัวละครให้ชัดเจนเพื่อให้ผู้อ่านนึกภาพออกว่า แท้ที่จริงตัวละครเอกชาวแกมพูชาไม่ได้มีลักษณะแตกต่างไปจากผู้ชายไทยเลย ทรากาในเรื่อง บ้านทรายทอง เป็นตัวละครเอกที่ ก.สุรางคนางค์ต้องการจะเน้นบุคลิกภาพของเขาเช่นเดียวกัน และเพื่อให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ราชการ และการเป็นเจ้าของบ้านทรายทองอันอัครฐานใหญ่โต บุคลิกของทรากาจึงมีลักษณะดังนี้ "ร่างสูงใหญ่เป็นสง่า การแต่งกายประณีตมีระเบียบได้ส่วน หลังตรง จมูกโค้งเป็นสัน คาคม หูคน้อย สุขุม²...พวกผู้หญิงหลังสงครามเรียกเขาว่า เจมส์ เมสัน เมืองไทย"³ ตัวละครเอกฝ่ายชายเพียงคนเดียวที่มีหน้าตาซีริว คือสุนัย ในเรื่อง รุ่งอรุณ ซึ่งเคยมีบทบาทในนวนิยายชุด ความคิดคำนึง มาแล้ว และผู้เขียนวางบุคลิกให้เขาเป็นคนที่หน้าตาไม่ดีมาแต่แรก จึงยังคงบุคลิกเดิมของเขาไว้เพื่อให้สอดคล้องกัน ก.สุรางคนางค์ ชกเชยความซีริวของสุนัย ด้วยการสร้างอุปนิสัยให้เขาเป็นคนที่ร่าเริง มีจิตใจงาม และเป็นที่รักของคนทั่วไป

¹ ก.สุรางคนางค์ (นามแฝง), เชมรินทร์-อินทิดา...., 1 : 53 - 54.

² ก.สุรางคนางค์ (นามแฝง), บ้านทรายทอง พิมพ์ครั้งที่ 8 (พระนคร : คลังวิทยา, 2510), หน้า 212.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 229.

ในค่านลักษณะนิสัยของตัวละครเอกฝ่ายชายแบบฉบับ ผู้เขียนวางบุคลิกที่ชัดเจน
กัน หรือให้ภาพ 2 ค่านในคน ๆ เดียวกัน ค่านหนึ่งตัวละครเหล่านี้เป็นจรมีจิตใจงาม
อ่อนโยน สุภาพ พฤติกรรมที่แสดงออกคือความรักและสงสารเด็ก คนแก่ คนพิการ สัตว์-
เลี้ยง ใฝ่ใจในทางศิลปะ เช่น รักดนตรี ดอกไม้ ชอบอ่านหนังสือ ฯลฯ อีกค่านหนึ่ง
เนื่องจากภูมิหลังในชีวิตบางประการทำให้ตัวละครเหล่านี้มีลักษณะเงียบขรึม สุขุม
บางครั้งก้าวร้าว คุกั้น เช่น ภราดาของปกครองดูแลครอบครัวที่มีแต่ผู้หญิง คนแก่ คน
เจ็บ และคนพิการ และครอบครองบ้านทรายทองประจำตระกูล ทำให้ลักษณะที่อ่อนโยน
ของเขาบางครั้งกลายเป็นขรึม แข็งกร้าว เค็ดขาด หรือระพิพันธ์ในเรื่อง แรงอธิษฐาน
และ ปัทมา วรารักษ์ เป็นนักหนังสือพิมพ์ งานอาชีพทำให้เขาเป็นหัวหน้าที่เจ้าระเบียบ
และเซมรินทร์ เป็นลูกกำพร้า ทำให้มีนิสัยแข็งกร้าว คุกั้น เอาแต่ใจตัวเอง แต่กับผู้ที่
อุปการะเขามา เขาจะวางตัวได้อ่อนโยน น่านเอ็นดู นอกจากนี้ตัวละครเอกแบบฉบับอาจ
มีภูมิหลังที่ซับซ้อนเกี่ยวกับความรัก เช่น เคยรักผู้หญิงแต่ก็ผิดหวังได้แก่ ภราดา สุนัย หรือ
เคยผ่านชีวิตการแต่งงานมาแล้วแต่เลิกร้างกันไป ได้แก่ เริงรัชดา อนุจิต ซึ่งหย่าร้าง
กับภรรยา และระพิพงศ์ซึ่งเป็นหม้ายเพราะภรรยาตาย เป็นต้น

เมื่อเปรียบเทียบกับตัวละครเอกฝ่ายหญิงแล้ว ตัวละครเอกฝ่ายชายแบบฉบับ
จะต้องอยู่ในฐานะที่สูงกว่า หรืออย่างน้อยก็เสมอกัน ทั้งในด้านวัยวุฒิและคุณวุฒิ รวมทั้ง
สถานภาพทางสังคมด้วย ตัวละครเอกฝ่ายชายของ ก.สุรางคนางค์ จะมีอายุตั้งแต่
กว่า 20 ปีถึง 40 ปีขึ้นไป เช่น สุรพันธ์ในเรื่อง ทางสายเปลี่ยว อายุ 21 ปี และ
เผ่าเทพในเรื่อง เรวดี กับระพิพงศ์ในเรื่อง คุณครูอินทรา มีอายุมากถึง 40 ปีเศษ
โดยเฉพาะระพิพงศ์เป็นพ่อหม้ายมีลูกติดเป็นหญิงอายุ 16 ปีแล้ว ในค่านคุณวุฒิและ
ความสามารถของตัวละครเอกฝ่ายชายมักระบุแน่ชัดลงไป เช่น อนุจิตในเรื่อง คุณหญิง-
ทองแข เป็นวิศวกร นฤมิตในเรื่อง กุนลดาแดง เป็นนักเขียน เริงรัชดาในเรื่อง
ปราสาทรัก เป็นแพทย์ ฯลฯ ตัวละครเอกฝ่ายชายจะมีฐานะและสถานภาพทางสังคม
ที่สูงกว่าตัวละครเอกฝ่ายหญิง เช่น เริงรัชดา มีศักดิ์เป็นหม่อมเจ้า อาชีพเป็นแพทย์
ส่วนชื่นชมเป็นสามัญชน อาชีพเป็นนักหนังสือพิมพ์ ตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงที่มี
ฐานะค่อนข้างเสมอกันได้แก่ วศิณในเรื่อง สุภาพบุรุษชาวคิน ลูกคุณพระ อาชีพทำไร่
ขนาดใหญ่และภักวดี ลูกคุณหลวง อาชีพนักบัญชี เป็นต้น การกำหนดให้ตัวละครเอก
ฝ่ายชายมีสถานภาพที่สูงกว่าตัวละครเอกฝ่ายหญิง แสดงให้เห็นทัศนคติของ ก.สุรางคนางค์

ที่ยังยึดมั่นอยู่ใน ค่านิยมที่ผู้หญิงจะต้องเป็นช้างเท้าหลัง ดังที่เสนอไว้ในเรื่อง รักอันสุนทร ว่า

ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องครอบครัวสังเคราะห์ที่ท่านหนึ่งเคยกล่าวไว้ว่า "สามี ภรรยาที่จะอยู่ด้วยกันยืนยาวและมีความสุขคือนั้น ส่วนมากมักจะเป็นทางภรรยา มีฐานะและคุณวุฒิดีกว่าสามี" คือเมื่อภรรยาเป็นรองแล้ว หล่อนมักจะไม่แสดงอำนาจบาทใหญ่กับสามี หล่อนจะทองอกทน ซึ่งความดีส่วนนี้ผู้ชายมักไม่ใคร่มี พกจ่าย ๆ คือมีความอดทนในเรื่องภรรยาทำใหญ่ขอเขาไม่ใคร่ใคร่ แถก่า สามีทำใหญ่บงการชะตาสมรสละกอ ผู้หญิงทนเค็เสื่อ เพราะโดนกอบรมมาแต่ แรกตามธรรมเนียมของชาวเอเชียว่า ภรรยาที่ดีของเคาฯพนักคือสามี และเป็น ช้างเท้าหลัง¹

การนำเสนอตัวละครเอกฝ่ายชายแบบฉบับมีบทบาทที่แตกต่างกันไป

3 ลักษณะคือ

- ก. บทบาทเป็นบุคคลในอุคมคติ
- ข. บทบาทเป็นตัวแทนความคิดหรือหลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง
- ค. บทบาทเป็นผู้ช่วยตัวละครเอกฝ่ายหญิง
- ก. บทบาทเป็นบุคคลในอุคมคติ ตัวละครเอกฝ่ายชาย

ที่มีบทบาทเป็นบุคคลในอุคมคติในนวนิยายของ ก. สุรางคนางค์ ได้แก่ พระนิตินาทวรพจน์ ในนวนิยายชุด ความคิดคำนึง เป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดี อภิชัยในเรื่อง พันทิพา เป็นคนรักที่ดี วศินในเรื่อง สุภาพบุรุษชาวดิน เป็นลูกที่ดี และภักพงษ์ในเรื่อง หมอกภักพงษ์ เป็นแพทย์ที่ดี

1. พระนิตินาทวรพจน์ : หัวหน้าครอบครัวในอุคมคติ พระนิตินาทวรพจน์ เป็นบุคคลตัวอย่าง กล่าวคือ เป็นสามีที่ดีของภรรยา เป็นพ่อที่ดีของลูก และเป็นนายที่ดีของบ่าว รวมความแล้ว คุณพระฯ มีบทบาทเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดี ที่รับผิดชอบปกครองดูแลที่อาศัยอยู่ภายในบ้านให้มีความร่มเย็นเป็นสุข ลักษณะนิสัยที่เด่นของคุณพระฯ คือมีความสุขเยือกเย็น และมีความรับผิดชอบสูง มีความซื่อสัตย์ไม่เคย

¹ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), รักอันสุนทร (พระนคร : บำรุงสาส์น, 2513) 2 : 630-631.

นอกใจภรรยาทั้งยังเอาใจใส่แนะนำในทางที่ดีเสมอ โดยเฉพาะเรื่องการอบรมเลี้ยงดูลูก และไม่นำเรื่องทุกข์ใจมาให้ภรรยา ค้วยเหตุนี้เมื่อมีปัญหาเรื่องสายสวาทลูกสาวคนโตศักดิ์ใจแต่งงานไปกับชาวต่างชาติ และปัญหาการเงินของครอบครัวที่เริ่มตึงเครียด คุณพระฯ ก็เก็บความทุกข์จากปัญหาดังกล่าวไว้เพียงคนเดียว ไม่แพร่พรายให้ภรรยา รับรู้ กับลูก ๆ คุณพระฯ ให้ความรักและเอาใจใส่โดยเท่าเทียมกัน ไม่ลำเอียง ปลูกฝังให้ลูกรู้มีหลักฐาน มีครอบครัวและดูแลให้ได้รับความสุขโดยทั่วกัน เช่น หางานอาชีพให้สายศักดิ์ จัดการแต่งงานให้สายสุนี กังวลถึงความทุกข์ของสายสวาท และห่วงใยตาแดง ลูกชายคนเล็กว่าจะต้องพบความลำบากในอนาคตถ้ามีใจรักทางศิลปะ คุณพระฯ ในฐานะประมุขของบ้านได้พยายามที่จะสร้างความสุขให้มีขึ้นในครอบครัว ความเมตตาของท่านแผ่ไปถึงสะโง้งอันกว้างอย่างขั้วผืน ตลอดจนบรรดาบ่าวตังหลายในบ้าน เช่น ในงานวันเกิดของภักดิ์ลูกชายที่เกิดกับจวนภรรยาบ่าว คุณพระฯ ก็ให้นำวิสกี้ของท่านไปเลี้ยงพวกคนรับใช้ในบ้านโดยทั่วกัน

พระนิคินาทวรพจน์ เป็นตัวละครที่ไม่มีพฤติกรรมโดยตรงอย่างเด่นชัด ผู้อ่านจะรู้จักคุณพระฯ จากบทบรรยายของผู้เขียน จากบทสนทนาหรือบทบรรยายความคิดของตัวละครอื่น ๆ ที่ทำให้มองเห็นว่าคุณพระฯ เป็นคนที่มีอำนาจ อำนาจดังกล่าวส่วนหนึ่งเกิดจากฐานะที่เป็นประมุขของบ้าน และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากเมตตาจิตในตัวของคุณพระฯ เอง ทุกคนในบ้านเคารพและเกรงกลัวคุณพระฯ ทั้งที่คุณพระฯ ไม่เคยใช้ความรุนแรงในการปกครองคนในบ้าน แต่เป็นเพราะคุณพระฯ เป็นคนพุ่มนอย และใช้ความสุ่มเยือกเย็นในการแก้ไข้ปัญหา คำสั่งของคุณพระฯ "ไม่ใช่คำสั่งที่หนักแน่นอย่างคำสั่งที่นายทหารใช้กับพลทหาร เจ็บชากและคัง หากเป็นคำสั่งที่พูดด้วยสำเนียงอ่อนเบา พอไต่ย็นซึ้ง"¹ แต่มีผลทำให้ทุกคนทำตามคำสั่งโดยทันที คุณพระฯ ถือว่าตัวเองเป็นพ่อที่ต้องให้ความร่มเย็นแก่ลูก ๆ และบรรดาผู้ที่อยู่ในปกครองทุกคน ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนอยู่ในความวินิจฉัยของคุณพระฯ แม้ว่าลูกจะเติบโตเป็นหนุ่มเป็นสาวแล้ว เหตุการณ์ที่ขั้วผืนเข้ามาขออาศัยอยู่ควยในฐานะภรรยาของสายศักดิ์ ความจริงคุณพระฯ อาจปล่อยปละละเลยไม่สนใจก็ได้เพราะขั้วผืนเป็นภรรยาที่สายศักดิ์ไม่ตั้งใจจะยกย่อง แต่เพราะ

¹ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), จุดหมายปลายทาง (พระนคร : เขมบรรณกิจ, 2499), 2 : 11.

ความรับผิดชอบต่อความสุขของลูกและหลานต่อไปในอนาคต ทำให้คุณพระ๓ ตัดบัญชียุ่งยากที่จะเกิดขึ้นภายหลัง โดยการรับรองประวัติความสมควร

ถึงแม้ว่าคุณพระ๓ จะเป็นคนสุขุมเยือกเย็นเพียงใด ก็ยังมีลักษณะนิสัยที่อ่อนไหวบ้าง เช่นเมื่อได้รับฟังมาอย่างฉับ ๆ ว่า จวนภรรยารักใคร่ชอบพอกับเพียรหลานชาย คุณพระ๓ ก็มีกิริยาท่าทางที่แปลกไปกว่าเดิม ซึ่งคนที่ช่างสังเกตอย่างจวนหรือดิ่งเท่านั้นที่รู้ อุปนิสัยผู้น้อยทำให้คุณพระ๓ เก็บความรู้สึกสงสัยเคลือบแคลงไว้ในใจ จนกระทั่งดิ่งเล่าความจริงให้คุณพระ๓ ทราบ

การที่คุณพระ๓ ต้องวุ่นวายอยู่กับปัญหาของลูก ๆ ทำให้คิดมากถึงกับป่วยด้วยโรคหัวใจพิการ ในวาระสุดท้ายของชีวิตของคุณพระ๓ ใจถึงแก่กรรมไปเพราะความสะเทือนใจในเรื่องเกี่ยวกับลูกอีกเช่นกัน เพราะคุณพระ๓ มั่งใจใญ่ไฉนคำพูดอันรุนแรงระหว่างนางเสวีพัลลภและสายสวาท (นางเสวีพัลลภขอให้สายสวาทไม่ยุ่งเกี่ยวกับวัลลภ เพราะเขามีคู่หมั้นแล้ว) พระนิคินาทวรพจน์จึงนับเป็นบุคคลในอุดมคติที่มีคุณงามความดีสมกับเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ได้อย่างแท้จริง

2. อภิชาติ : คนรักในอุดมคติ อภิชาติในเรื่อง พันทิพา เป็นตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีบทบาททรง เพราะผู้เขียนต้องการจะเน้นบทบาทของพันทิพาตัวละครเอกฝ่ายหญิงมากกว่า อภิชาติเป็นลูกผู้ที่มีตระกูล บ้านของเขาอยู่ติดกับบ้านของป้าของพันทิพา ทั้งอภิชาติและพันทิพาจึงเป็นเพื่อนเล่นกันมาแต่เด็ก ต่อมาเมื่อเติบโตเข้าสู่วัยหนุ่มสาวความสัมพันธ์ฉันเพื่อนได้แปรเปลี่ยนเป็นความรัก อภิชาติรักพันทิพาด้วยเจตนาบริสุทธิ์ และมีความหึงหวงเช่นเดียวกับชายหนุ่มทั่ว ๆ ไป เมื่อหญิงคนรักคิดก่อหรือสมาคมกับชายอื่น แต่ความหึงหวงของอภิชาติมีลักษณะของความหึงหวงโยมากกว่าความริษยา เขาโกรธมากที่ครั้งหนึ่ง เขามาทหาพันทิพาที่บ้านและได้พบว่า เธอออกไปกับผู้ชายที่ได้ชื่อว่า เป็น "เสือผู้หญิง" ความรักระหว่างอภิชาติและพันทิพามีอุปสรรค เพราะแม่ของพันทิพาไม่ต้องการให้ทั้งสองคนได้แต่งงานกัน แม้จะมีการสู่ขออย่างถูกต้องตามประเพณี อภิชาติคิดที่จะพาพันทิพาหนีไปอยู่กับป้าในวังก่อน รอจนเขาเรียนสำเร็จแล้วจึงแต่งงานกัน แต่อภิชาติไม่มีโอกาสที่จะได้ทำเช่นนั้น และพันทิพาได้แต่งงานไปกับชดดีเสียก่อน

เมื่อพันทิพาแต่งงานไปกับชายอื่นนั้น ผู้เขียนไม่ได้กล่าวว่าอภิชาติรู้สึกอย่างไร บทบาทของอภิชาติในช่วงนี้ไม่เด่นชัด นอกจากความหึงหวงโยและการติดตามข่าวของหญิงคนรัก

ของเขาอย่างสม่ำเสมอ เช่น เหตุการณ์ที่อภิชัยมาออกจากราว่าพบพันทิพาไปกับชายอื่น ซึ่งไม่ใช่สามีของเธอ จิตรราขอร้องให้อภิชัยช่วยพันทิพาให้พ้นจากสภาพครอบครัวที่ไม่มีความสุข และสภาพที่เธอถูกรังแกหนักหนาว่าคบชู้ แต่ด้วยเกียรติของลูกผู้ชาย อภิชัยไม่ยอมได้ชื่อว่า เป็นผู้ขวางชิงภรรยาของชายอื่น ในที่สุดพันทิพาก็หนีความมนตร์ไป อภิชัยยังคงติดตามข่าวคราวของพันทิพาอยู่จนกระทั่งเธอป่วยด้วยวัณโรค อภิชัยส่งข่าวให้จิตรราทราบ เมื่อพันทิพาทายมีเพียงจิตรราพี่สาวและอภิชัยชายที่รักเธออย่างจริงใจเท่านั้นที่ได้เห็นใจเธอ

อภิชัย นับเป็นบุคคลในอุดมคติที่ยึดมั่นและซื่อสัตย์ต่อคนรักอย่างแท้จริง ความรักของอภิชัยประกอบด้วยเจตนาที่ดีและบริสุทธิ์ อภิชัยเคยต่อสู้เพื่อรักษาและปกป้องคนรักของเขาทั้งในทางที่ถูกต้องกับประเพณีและในทางที่ขัดต่อประเพณีแต่ไม่สำเร็จ เมื่อพันทิพาแต่งงานแล้วอภิชัยก็เป็นสุภาพบุรุษในการรักษาเกียรติทั้งของตัวเองและของหญิงคนรัก โดยการไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวในชีวิตสมรสของเธอ แต่คอยเฝ้าคอยอยู่ห่าง ๆ ด้วยความห่วงใย อภิชัยเป็นคนที่มีความรักแท้ ไม่ปรากฏว่าเขามีคนรักใหม่แม้จะทองสุกเสียพันทิพาไป ความรักที่บริสุทธิ์ของอภิชัยแสดงออกอย่างเด่นชัดในตอนท้ายเรื่องที่เขาพยายามลบล้างพันทิพาจนกระทั่งเธอสิ้นใจ พฤติกรรมทั้งหมดของอภิชัยเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่าเขาเป็นคนที่คือนับได้ว่าเป็นบุคคลในอุดมคติ

3. วสิน : ลูกที่ตี วสินนับเป็นตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีบทบาทเด่นในเรื่อง สุภาพบุรุษชาวคิน ลักษณะเด่นของวสินคือความกตัญญูรู้คุณ ซึ่งทำให้เขาประสบความสำเร็จในชีวิต และทำให้ผู้ที่เคยดูถูกเหยียดหยามเขาไว้มองด้วยความดีของเขา คุณสมบัติข้อนี้เห็นได้ชัดในความสัมพันธ์ระหว่างวสินและแม่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวสินเป็นลูกที่ดี มีความกตัญญูรู้คุณต่อแม่บังเกิดเกล้า นอกจากนี้เขายังมีความกตัญญูต่อบุคคลอื่น ๆ ที่ให้ความเมตตาสงสารเขาอีกด้วย เช่น หลวงวรภิกษุไพศาล เป็นต้น

วสินเป็นลูกชายของพระสรวราชเสนีที่เกิดกับวาคภรรยาบ่าว พระสรวราชฯ มีภรรยาหลายคน ทางอิจฉาวิชาซึ่งกันและกัน ทำให้วาคทนอยู่ต่อไปในบ้านไม่ได้ จึงพาลูกชายวัย 5 ปีออกจากบ้าน ด้วยความหิวหิวและอดทนทำให้วาคไม่เคยไปขอพึ่งสามีอีก ยศอาสีพชายชาวแกงหาเลี้ยงลูกจนส่งเสียให้เขาได้เล่าเรียนถึงระดับชั้นมัธยมในโรงเรียนที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง วสินมีความขมขื่นใจจากการที่พ่อไม่สนใจใยดีเขาเลย แม่จะเดินผ่านกันพ่อก็ยังไม่ว่าจก ลูก นับได้ว่าวสินเป็นเด็กที่มีปมค้อยเพราะมีปัญหาครอบครัว แล้ววสินมีพื้นฐานนิสัยที่ดี กล่าวคือมีความกตัญญู มานะอดทน ไม่คุดองงาน

หนักเอาเบาสู้ ความรักของแม่สามารถปลงล้างปมค้อยในใจของเขาได้ส่วนหนึ่ง และทำให้เขาเป็นเด็กที่ร่าเริงแจ่มใส นึกว่าเด็กที่ซาดโซ่โดยทั่วไป วศินก็รักแม่ เขารู้ว่าแม่ทำงานอย่างหนักเหนื่อยเพื่อเก็บเงินไว้ให้เขาได้เรียนต่อมหาวิทยาลัย วศินตอบแทนพระคุณแม่โดยการช่วยทำงานหลังจากเลิกเรียน เขาขายข้าวแกงหรือทำอาหารแทนแม่ได้ และไม่รู้รู้สึกอับอายที่จะช่วยแม่ทำงานในร้านทั้งที่เขาอายุรุ่นหนุ่มแล้ว ขณะเดียวกัน วศินก็ไม่รู้สึกมีปมค้อยในเรื่องที่ถูกเพื่อนหรือคนอื่นดูถูกเหยียดหยามว่าเขายากจน เป็นเพียงลูกแม่ค้าขายข้าวแกง วศินเห็นคุณค่าของชีวิตว่าสำคัญกว่าการศึกษา เขาคิดว่าคนที่ไม่จำเป็นจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงเท่านั้น เขาจึงรู้สึกชดแแย้งในใจที่แม่มุ่งหวังจะให้เขาเรียนต่อมหาวิทยาลัย และทำงานอย่างหนักเหนื่อยโดยไม่คำนึงถึงสุขภาพของตัวเอง

เมื่อแม่ตาย หลวงวรวิจิไพศาลพ่อของเพื่อนช่วยให้เขาได้เข้ามาอยู่ในความอุปการะของพระสรวราชเสนีผู้เป็นพ่อ ความรู้สึกขมขื่น น้อยเนื้อต่ำใจ แปรเปลี่ยนเป็นความรักและเห็นใจเมื่อเขาได้อยู่ใกล้ซิคพ่อ และพบว่าพ่อของเขาต้องรับภาระหนักในบ้าน ทั้งปัญหาทางการเงิน และความยุ่งยากใจที่เกิดจากความไม่สามารถสืบร่องครองระหว่างภรรยา นอกจากนี้พระสรวราชฯ ยังต้องเกรงใจภรรยาหลวงจึงไม่กล้าแสดงความรักลูกที่เกิดจากภรรยาอื่นได้อย่างเปิดเผย วศินหาคำเป็นลูกที่ตีโดยการช่วยเหลือพ่อของเขาเท่าที่จะทำได้ วศินแสดงความกตัญญูต่อแม่ตลอดมาแม่แม่จะตายไปแล้ว เขาจึงทนไม่ได้ที่ถูกคุณนายสวาสดีและนางทวงภรรยาของพ่อตำว่ากระหม่อมถึงแม่ และหนีออกจากบ้านไป

วศินยังเฝ้าดูแม่เลี้ยงกามคำ น้องสาวของพ่อ กามคำรับอุปการะวศินอย่างสูงบุญธรรม เขาสามารถควบคุมกิจการงานไร่ทั้งหมดแทนกามคำได้ โดยการลงมือทำงานเองเช่นเดียวกับคนงานในไร่ ทำให้เขาได้รับสมญาว่า "สุภาพบุรุษชาวคิน"¹

นอกจากความกตัญญูที่วศินแสดงต่อวาค พระสรวราชเสนี และกามคำในฐานะที่เขาเป็นลูกที่ตีแล้ว วศินยังแสดงความกตัญญูต่อหลวงวรวิจิไพศาล ในฐานะที่เขาเคยได้

¹ ก.สุรางคนางค์ (นามแฝง), สุภาพบุรุษชาวคิน...., 2 : 738.

สุนนมาลย์เคยมาขอร้องไห้ภักพงค์ทำแท้งให้เธอ แต่ภักพงค์ปฏิเสธเพราะเห็นว่า เป็น การกระทำที่ผิดต่อกฎหมาย ศีลธรรม และจรรยาแพทย์ กรณีของสุนนมาลย์ยังทำให้ หลายคนเข้าใจผิดคิดว่าภักพงค์ทำให้สุนนมาลย์ท้องอีกด้วย ยิ่งเป็นการซ้ำเติมภักพงค์ ให้รู้สึกไม่สบายใจมากยิ่งขึ้น การตายของสุนนมาลย์ทำให้ภักพงค์ต้องกรรบาให้ญาติ ให้เป็นประโยชน์ต่อคนไข้ของเขาเพื่อลบล้างความรู้สึกผิดที่เกิดขึ้นในใจ ภักพงค์ พยายามช่วยเหลือนายโสมและครอบครัวโดยการรับรักษาพยาบาลนายโสมให้หายจาก โรคพิษสุรา และรับอุปการะครอบครัวของเขาด้วย นายโสมไม่สามารถบังคับใจตัวเอง ได้ เขายังคงดื่มสุราอีกจนเสียชีวิต เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ภักพงค์รู้สึกสะเทือนใจอีก เป็นครั้งที่สอง ต่อมาเขาจึงตัดสินใจเดินทางไปทำงานในชนบทกับหน่วยแพทย์อาสา เคลื่อนที่

นอกจากภักพงค์จะเป็นนายแพทย์ที่เสียสละแล้ว เขายังเป็นสมาชิกที่ดีของ ครอบครัว โดยการแสดงความกตัญญูต่อแม่เลี้ยง และวางตัวเป็นที่ชายที่ดีของน้อง ๆ ภักพงค์ช่วยเหลือน้องโดยการให้การศึกษาและเป็นที่ปรึกษาของน้อง เขาเสียสละแม่แต่หญิงคนรักให้น้องชายเพราะรู้สึกเจียมตัวว่ายากจนและไม่ต้องการให้หญิงคนรักมาลำบากกับเขา ภักพงค์มีบทบาทเป็นผู้เสียสละคอยช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้รับความสุขแม้ว่าตนเองจะไม่ได้รับผลตอบแทนแต่อย่างใด เขามักปลอบตัวเองเสมอว่า "เราโคกกุศล ทางใจก็เห็นจะพอ"¹ ภักพงค์จึงนับได้ว่าเป็นบุคคลที่อุทิศตนเพื่อผู้อื่น สมกับเป็นนายแพทย์ ในอุดมคติอย่างแท้จริง

กล่าวได้ว่า ตัวละครเอกฝ่ายชายแบบฉบับที่มีบทบาทเป็นบุคคลในอุดมคติ จะมีคุณงามความดีที่มองเห็นเด่นชัดในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นหัวหน้าครอบครัว ที่ดี คนรักที่ดี ลูกที่ดี และนายแพทย์ที่ดี คุณสมบัติเหล่านี้ทำให้ตัวละครชาคความสมจริง ไปบ้าง เพราะผู้เขียนเน้นคุณงามความดีเพียงด้านเดียวของมนุษย์เท่านั้น

ข. บทบาทเป็นตัวแทนความคิด หรือหลักการอย่างใด
อย่างหนึ่ง ตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีบทบาทของตัวแทนความคิดหรือหลักการอย่างใด

¹ ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), หมอกภักพงค์..., 2 : 230.

อย่างหนึ่ง มักเป็นตัวละครที่มีบทบาทรองในเรื่อง กล่าวคือเป็นตัวละครที่มีบทบาทเพียง
 ด้านเดียว และผู้เขียนต้องการแสดงความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งผ่านตัวละครเหล่านั้น
 ความคิดหรือหลักการดังกล่าวแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ตัวแทนความคิดชาตินิยม
2. ตัวแทนเสนอการดำเนินชีวิตในชนบท
3. ตัวแทนอุดมการณ์นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์

1. ตัวแทนความคิดชาตินิยม ตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีบทบาทเป็นตัวแทน
 ความคิดชาตินิยม มีอยู่เพียงตัวเดียวคือ วัลลภในเรื่อง รอยจารึก ซึ่งเป็นนวนิยายที่
 ก.สุรางคนางค์ เขียนขึ้นในระหว่าง พ.ศ. 2481-2483 อันเป็นช่วงเวลาที่รัฐบาล
 สนับสนุนและเผยแพร่ความคิดชาตินิยมอย่างจริงจัง ผู้เขียนกำหนดให้วัลลภเป็นชายหนุ่ม
 ที่มีอนาคตก้าวหน้า มีอาชีพรับราชการในกรมประชาสงเคราะห์ วัลลภมีหน้าที่โดยตรง
 ในการประชาสัมพันธ์นโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับ "การสร้างตนเอง วัฒนธรรม และ
 สร้างชาติ"¹ ตลอดจน "การแนะนำประชาชนให้รู้จักครองชีพด้วยการมีชีวิตอย่างง่าย"²
 วัลลภจึงมีลักษณะ "เป็นข้าราชการไทยที่จะต้องรักเกียรติ, รักศักดิ์, และชาติเหมือน
 ข้าราชการในสมัยสร้างชาติทุกคน... ไม่ใช่ลูกมือของคนต่างด้าว"³ แม้วัลลภจะมีอาชีพ
 ที่ก้าวหน้าและมีมั่นคง แต่เขากลับต้องการลาออกจากราชการเพื่อไปทำไร่ในชนบท โดย
 ไม่ฟังคำทัดทานของแม่ซึ่งมีค่านิยมแบบเก่าที่เชื่อว่าทำงานราชการย่อมดีกว่าอาชีพอื่น
 วัลลภเห็นว่าคนไทยนิยมความสบายจึงคิดเพียงแต่จะรับราชการเท่านั้น ปล่อยให้คนต่างด้าว
 เข้ามาย่างที่กินทำกิน จนกระทั่งเงินแผ่นดินส่วนใหญ่ตกเป็นของคนต่างด้าวที่เคยยากจน
 แต่ยอมลำบากในครั้งแรก และได้รับความร่ำรวยและสะดวกสบายในภายหลัง วัลลภยังได้
 ตำนานคนไทยที่เกียจคร้าน ไม่ขยันขันแข็งอย่างคนจีน ทำให้ยากจนและไม่มีที่ทำกิน วัลลภจึง
 นับเป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ในสมัยนั้นที่ริเริ่มความคิดในการบุกเบิกแผ่นดินที่ว่างเปล่า

¹ ก.สุรางคนางค์ (นามแฝง), รอยจารึก (พระนคร : บำรุงสาส์น, 2512),
 หน้า 51.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 187.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 95.

ในชนบทโดยอาศัยน้ำพักน้ำแรงของตนเอง ไม่เห็นแก่ความสบายและอำนาจยศศักดิ์ ซึ่งจะได้มาจากตำแหน่งหน้าที่ทางราชการ นอกจากนี้การตัดสินใจของวัลลภในการเปลี่ยนอาชีพจากการรับราชการมาทำไร่ยังแสดงให้เห็นค่านิยมในการประกอบอาชีพของคนในสมัยนั้นที่กำลังเปลี่ยนไป การยกเลิกบรรดาศักดิ์มีส่วนทำให้ "ความไฝ่ฝันในเรื่องจะเป็นขุนนาง"¹ กำลังจะหมดไป คนรุ่นใหม่เริ่มหันมาทำการค้า การเกษตร หรืออาชีพอื่น ๆ แทนการรับราชการอย่างแต่ก่อน

ความรักชาติของวัลลภแสดงออกในลักษณะของการต่อต้านคนต่างค้ำวอย่างรุนแรง เขารู้สึกเกลียดชังที่คนต่างค้ำเข้ามาแย่งอาชีพและที่ดินทำกินของคนไทย นอกจากนี้เขายังเห็นว่าคนต่างค้ำมักมีอุปนิสัยที่เห็นแก่ตัว ชอบกอบโกยและหวังความร่ำรวย เมื่อแม่ของเขาต้องการให้เขาแต่งงานกับราศรีลูกของน้ำสาว วัลลภจึงรู้สึกไม่พอใจเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากเขาจะไม่ชอบอุปนิสัยที่ชอบสอดคุ้ยสอดเห็นของราศรีแล้ว เขายังมีเพื่อนเป็นคนต่างค้ำอีกด้วย วัลลภเห็นว่านายว่องก็ค้ำของราศรีเป็นคนเห็นแก่ได้ ไม่รักชาติของตนเอง ยอมแปลงสัญชาติเป็นคนไทยเพื่อผลประโยชน์ทางการค้า วัลลภปฏิเสธการแต่งงานกับราศรีโดยการยกเหตุผลเรื่องความรักชาติมาอ้าง วัลลภขัดคำสั่งของแม่ที่ยืนยันกรานจะให้เขาแต่งงานกับราศรีแบบคลุมถุงชน เขาหนีการแต่งงานโดยออกไปทำไร่ในชนบท

วัลลภนับเป็นตัวแทนที่ดีในยุคสมัยนั้น ก. สุรางคนางค์ สร้างตัวละครอย่างวัลลภขึ้นมาเหมือนกับจะเอาใจหรือสนับสนุนนโยบายชาตินิยมของรัฐบาล ความตั้งใจของผู้เขียนทำให้พฤติกรรมของตัวละครไม่เป็นขรรคมรชาติ เพราะผู้เขียนได้ยึดเย็บคอบทบาทให้แก่ตัวละครมากจนเกินไป

2. ตัวแทนเสนอการค้าเป็นชีวิตในชนบท ตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีบทบาทเป็นตัวแทนเสนอการค้าเป็นชีวิตในชนบท ได้แก่ เฒ่าเทพ ในเรื่อง เรวดี วุฒินัย ในเรื่อง จอมเทียน กัมพล ในเรื่อง เทพราช และ เพียร ในเรื่อง ฮารโศก

¹ ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), รอยจารึก..., หน้า 37.

เฒ่าเทพ และ วุฒิกนิษฐ์ นับเป็นตัวละครที่นิยมความสันโดษในชนบท ทั้งสองคนมีภูมิหลังที่ขมขื่นในชีวิตมาก่อน ทำให้มองเห็นว่าหนทางที่สงบสุขคือการออกมาอยู่ในชนบท เพื่อให้ห่างไกลจากความวุ่นวายและความหลอกลวงของสภาพเมืองหลวง

เฒ่าเทพเป็นคนที่มีความเป็นอยู่ค่อนข้างลึกลับและแปลกประหลาดในสายตาของบุคคลภายนอก เพราะเขาไม่เปิดเผยว่าตัวเองคือใคร มาจากไหน ชาวบ้านแถบสาคีที่รู้จักเขาในนามของ "ตาแดง" ผู้ชอบช่วยเหลือ และคลุกคลีอยู่กับชาวไร่ที่ยากจนอย่างไรก็ดี จากการสืบประวัติจากคำบอกเล่าของพี่และน้องของเฒ่าเทพ ทำให้เรารู้ว่าเขาเคยออกหักมาครั้งหนึ่ง และเป็นคนที่มีความคิดเห็นแปลกประหลาดต่างจากพี่น้อง

เฒ่าเทพเป็นตัวอย่างของผู้ที่ไคร้บาคแฉลจากสังคม เขามองเห็นว่าสังคมในเมืองหลวงเป็นสังคมที่อุปถัมภ์ มีแต่การแก่งแย่งชิงดีกันไม่รู้จักจบสิ้น และเพื่อที่จะหลุดพ้นจากสภาพดังกล่าว เฒ่าเทพจึงปลีกตัวออกมาหาความสุขโดยการยึดวิถีสันโดษนิยมในชนบท

สำหรับวุฒิกนิษฐ์ มีความเป็นอยู่ที่ลึกลับและแปลกประหลาด และชอบช่วยเหลือชาวบ้านที่ยากจนเช่นเดียวกับเฒ่าเทพ สาเหตุที่วุฒิกนิษฐ์ออกจากกรุงเทพฯ มาอยู่ที่จอมเทียน เพราะเขาผิดหวังจากผู้หญิงคนหนึ่งชื่อ ชันยา วุฒิกนิษฐ์แต่งงานกับชันยาโดยไม่ฟังคำทัดท้วงใด ๆ จากผู้ใหญ่ ท่อมาชันยาคบชู้ ทำให้วุฒิกนิษฐ์เสียใจมาก เขามาอยู่ที่จอมเทียนตามลำพังในสภาพที่ยากจน และมีความเป็นอยู่ง่าย ๆ เช่นเดียวกับชาวบ้านทั่วไป วุฒิกนิษฐ์ไม่สนใจผู้หญิงอีกเป็นเวลาถึง 5 ปี จนกระทั่งจิตลดาไปพบเขา เขาและทำให้เขาได้พบปะพ่อแม่ญาติที่น้อง วุฒิกนิษฐ์ประทับใจในความดีของจิตลดา ทั้งสองคนแต่งงานกันและอยู่ที่จอมเทียนต่อมา

ทั้งเฒ่าเทพและวุฒิกนิษฐ์จึงนับเป็นตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีหลักการดำเนินชีวิตแบบสันโดษในชนบท สาเหตุที่ทำให้คนทั้งสองต้องการดำเนินชีวิตที่สงบสุขในชนบท เพราะเหตุที่เคยได้รับความขมขื่นจากชีวิตมาก่อน ต่างกันตรงที่เฒ่าเทพไม่พอใจสภาพสังคมในเมืองหลวงที่แก่งแย่งชิงดีกัน แต่วุฒิกนิษฐ์ผิดหวังจากความรัก

ส่วนกัมพลและเพียร เป็นตัวละครที่ออกมาอยู่ชนบทเช่นเดียวกับเฒ่าเทพและวุฒิกนิษฐ์ แต่ทั้งกัมพลและเพียรมีความตั้งใจที่จะมาประกอบอาชีพการเกษตรในชนบท

โดยตรง เพราะเล็งเห็นว่าชนบทมีความอุดมสมบูรณ์ แต่ขาดความเจริญและขาดผู้นำที่ดี
 กัมพลและเพ็ญมีพื้นเพเป็นคนยากจนมาก่อน กัมพลได้รับอุปการะจากครอบครัวที่ร่ำรวย
 ทำให้เขาได้รับการศึกษาทางด้านการเกษตรมาจากฟิลิปปินส์ กัมพลเคยรับราชการแต่
 ไม่ชอบใจอยากจะใช้วิชาความรู้ที่ได้เล่าเรียนมาประกอบอาชีพการเกษตรโดยตรง จึง
 ได้มาลงทุนทำฟาร์มเลี้ยงเบ็ดไก่ที่เพชรบูรณ์ ส่วนเพ็ญเป็นลูกสาวสวน ครอบครัวยุโรป
 เคยเช่าสวนของคนอื่นทำ แต่เพ็ญต้องการมีอิสระในการทำมาหากินจึงชักจูงให้ทุกคน
 ในครอบครัวเห็นถึงความจำเป็นในการเข้าเป็นสมาชิกนิคมสร้างตนเองที่กรมประมงสงเคราะห์
 จัดสร้างขึ้นที่ธารโศก กัมพลนั้นต้องต่อสู้กับอุปสรรคหลายอย่างในการเริ่มงานครั้งแรก
 ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับความคิดของเขาในการนำวิชาการสมัยใหม่มาใช้ บางคน
 ถึงกับประมาทหน้าว่าอาชีพเลี้ยงเบ็ดไก่เป็นของคนจีน คนไทยทำแล้วขาดทุนสิ้นเงินไม่ได้ เวลา
 กัมพลล้มเหลวในการดำเนินงานครั้งแรก แต่ต่อมาปรากฏว่างานของเขาได้รับความสำเร็จ
 อย่างดี ส่วนเพ็ญมีความตั้งใจที่จะพัฒนาชาวบ้านธารโศก ทั้งในสภาพความเป็นอยู่และ
 สภาพจิตใจ เพ็ญชักชวนอดีตรบรุษของเขาให้ร่วมมือกันทำงานสำคัญนี้ โดยการใช่วิธี
 การทางอ้อมที่จะชักนำให้ชาวบ้านดำเนินชีวิตตามแบบอย่างที่ดีงาม เพ็ญวางตัวดี มี
 ความขยันขันแข็งในการทำงาน เขาสามารถทำให้ชาวบ้านยอมรับและนับถือให้เป็นผู้นำ
 ของชาวบ้านได้ในที่สุด

3. ตัวแทนอุดมการณ์นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ ก. สุรางคนางค์ เสนอ
 ขบพาทของตัวละครเอกฝ่ายชายจำนวนหนึ่งซึ่งมีอาชีพเป็นนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์
 ได้แก่ เรวัตในเรื่อง คำของชีวิตสาว นฤมิตในเรื่อง กุหลาบแดง ภาวิต ในเรื่อง
ชั่วชีวิตหนึ่ง และ ระพีพันธุ์ในเรื่อง แรงอธิษฐาน และ ปัทมา วรารักษ์ ผู้เขียนเสนอ
 ขบพาทของตัวละครเหล่านี้ในลักษณะของการยกย่องว่า พวกเขาเป็นผู้มีอุดมการณ์ใน
 การดำเนินชีวิต

เรวัตเป็นตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีขบพาทไม่เด่นในเรื่อง ก. สุรางคนางค์
 กล่าวถึงบุคลิกภาพของเรวัตอย่างผิวเผิน ในลักษณะของนักเขียนหนุ่มผู้มีความหยิ่งใน
 สักดิ์ศรีความเป็นนักเขียนของตน เรวัตทำงานเป็นนักเขียนเพราะหวังความสำเร็จ
 ทางด้านศิลปะมากกว่าการได้รับทรัพย์สินเงินทอง อาชีพนักเขียนซึ่งยากจนทำให้
 เรวัตต้องสูญเสียคนรักไปเพราะเธอเห็นว่าเงินมีค่ามากกว่าความรัก ก. สุรางคนางค์

ใจให้ภาพชีวิตของนักเขียนที่ละเอียดและเกินรัศมีมากขึ้นในการ เสนอบทบาทของนฤมิต ในเรื่อง กุหลาบแดง ซึ่งเป็นนวนิยายที่ ก.สุรางคนางค์ เขียนถึงชีวิตของนักเขียน โดยตรง นฤมิตเลือกอาชีพนักเขียนด้วยใจรัก และเพราะต้องการความเป็นอิสระ ซึ่งหมายถึงการเลือกเอาความพอใจของตนเป็นใหญ่มากกว่าทรัพย์สินเงินทองและลาภยศ นฤมิตรู้ว่านักเขียนยากจน ต้องสร้างตัวเอง สร้างชื่อเสียงด้วยความยากลำบาก แต่ นักเขียนไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากทั้งหลาย กลับมองว่าความลำบากคือกำไรของ ชีวิต และเป็นวัตถุดิบสำคัญในการ เขียนหนังสือ คังที่นฤมิตกล่าวไว้ในจดหมายที่เขา เขียนถึงสายวรุณว่า "นักเขียนเมื่อนั่งอยู่ ณ ที่ใด มักจะสร้างใยขึ้นพันรอบตัวโดยความ คิดคำนึง และความคิดคำนึงนั้นเองที่เราจะต้องเขียนออกมา กลั่นกรองออกมาเป็น ตัวหนังสือ"¹ การทำงานของนักเขียนจึงต้องใช้สมองอารมณ์และจิตใจ นอกจากนี้ นักเขียนยังต้องใจกว้างและมีมนุษยสัมพันธ์ดี เพราะงานอาชีพทำให้ต้องติดต่อกับคน จำนวนมาก สายวรุณเคยเข้าใจผิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ เพราะคิดว่านฤมิตมีผู้หญิงอื่นนอก จากเธอ แต่นฤมิตได้อธิบายให้สายวรุณเข้าใจว่าการ เป็นนักเขียนจะต้องทำใจให้กว้าง เช่นเดียวกับการไม่ถือโกรธต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ เพราะสิ่งเหล่านี้แสดงว่ามีผู้คนยอมรับ และให้ความเอาใจใส่ต่อนักเขียน

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ก.สุรางคนางค์ (นามแฝง), กุหลาบแดง..., หน้า 293.

นอกจากการเสนอพบพานของนักเขียนแล้ว ก.สุรางคนางค์ ยังได้เสนอพบพานของนักหนังสือพิมพ์ในท่านองเดียวกัน แต่ไม่ได้เน้นความสำคัญเท่ากับนักเขียน เริ่มจากการกล่าวถึงภาวิตเพียงเล็กน้อยในฐานะที่เขาเป็นนักหนังสือพิมพ์หนุ่มที่มีอนาคตก้าวหน้าเพราะมีความรู้สูง และมีบุคลิกลักษณะคล้ายกับเป็นนักหนังสือพิมพ์ กล่าวคือ มีสง่า ภาควุฒิ รู้จักนักเขา มีกาลเทศะ สมาคมเก่ง ต่อมา ก.สุรางคนางค์ เสนอพบพานของระพีพันธ์ในฐานะนักหนังสือพิมพ์อีกครั้ง ทำให้มองเห็นว่าอาชีพนักหนังสือพิมพ์ก็เหมือนกับอาชีพนักเขียน คือเป็นงานที่ยังไม่มีผู้ยอมรับหรือนิยมนกย่อง เพราะไม่เห็นว่าจะสร้างหลักฐานหรือความร่ำรวยให้กับผู้ยึดถืออาชีพนี้ได้ นักหนังสือพิมพ์ต้องมีคุณสมบัติในเรื่องของความใจเย็นและอดทน เพราะต้องคบกับคนทุกระดับ โดยถือว่าความหาชนมีความสำคัญที่สุดที่นักหนังสือพิมพ์จะต้องยอมรับฟังและให้ความเอาใจใส่อย่างยิ่ง บทบาทของระพีพันธ์ในฐานะนักหนังสือพิมพ์ เป็นบทบาทที่ไม่เด่นชัด แต่ก็ได้แสดงให้เห็นอุดมการณ์ในการดำเนินชีวิตของนักหนังสือพิมพ์ที่ต้องการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าการหวังเงินทองอันเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว

กล่าวได้ว่า ก.สุรางคนางค์ พยายามเสนอทัศนะบางประการผ่านตัวละครเอก ฝ่ายชายแบบฉบับ โดยให้ตัวละครเหล่านี้มีอุดมการณ์ที่สูงส่งในการดำเนินชีวิต เช่น ความคิดชาตินิยม หลักการแบบสันโดษ หรืออุดมการณ์ในการประกอบอาชีพนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ เห็นได้ว่า ก.สุรางคนางค์ ขาดความสม่ำเสมอในการเสนอความคิดดังกล่าว เช่น กล่าวถึงความคิดชาตินิยมเฉพาะในช่วงเวลาที่รัฐบาลกำลังสนับสนุนนโยบายนี้ กล่าวถึงหลักการแบบสันโดษเฉพาะในช่วงเวลาที่เกิดสงครามหรือในช่วงเวลาที่ประชาชนสนใจการซื้อชายที่ดินในต่างจังหวัด ส่วนอุดมการณ์ในการประกอบอาชีพนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ เป็นความคิดที่ค่อนข้างแจ่มชัด ก.สุรางคนางค์ เน้นความคิดนี้ในการบรรยายหรือการเล่าเรื่องในนวนิยายหลายเรื่องของเธอ นอกจากนี้จากการเสนอทัศนะโดยตรงผ่านตัวละครดังกล่าวแล้ว

ก. บทบาทเป็นผู้ช่วยตัวละครเอกฝ่ายหญิง ตัวละครเอกฝ่ายชายในนวนิยายของ ก.สุรางคนางค์ หลายเรื่องที่มีบทบาททรงในฐานะเป็นผู้ช่วยตัวละครเอกฝ่ายหญิง บางครั้งตัวละครเหล่านี้มีบทบาทที่ไม่เด่นชัดและไม่น่าสนใจนัก ตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีบทบาทเป็นผู้ช่วยตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่สำคัญได้แก่ ภราคาในเรื่อง บ้านทรายทอง สุนัยในเรื่อง รุ่งอรุณ และอิศรานุกิตินในเรื่อง ชมทางรัก

ภราคาเป็นชายหนุ่มที่เกิดในตระกูลสูง มีพ่อเป็นหม่อมเจ้าและแม่เป็นลูกสาวพระยา ภราคามีบุคลิกลักษณะสมเป็นผู้ดี กล่าวคือ มีรูปร่างท่าทางสง่างาม ใบหน้าเคร่งขรึม แต่งกายสุภาพ และประณีต นอกจากนี้เขายังเป็นคนเจ้าระเบียบ และมีความระมัดระวังในการแสดงกิริยามารยาทอย่างที่สุด อาจกล่าวได้ว่าภราคาเป็นคนที่เคร่งขรึมเพราะเขามีหน้าที่ต้องรับผิดชอบและปกครองดูแลบ้านทรายทอง และผู้ที่อาศัยอยู่ในบ้านให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข นอกเหนือจากหน้าที่ราชการของเขาซึ่งอยู่ในระดับสูง ภูมิหลังที่เขาเคยผิดหวังจากความรัก ก็นับเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เขามีบุคลิกภาพดังกล่าวด้วย อย่างไรก็ตาม ภราคามีบุคลิกที่ขัดแย้งกันเอง ด้านหนึ่งเขาเป็นคนเคร่งขรึม เจ้าระเบียบ จริงจังและเค็ดัด อีกด้านหนึ่งภราคากลับเป็นคนสุภาพอ่อนโยน โดยเฉพาะกับเด็ก ๆ คนพิการ คนยากจน ฯลฯ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าภราคาเป็นทั้งผู้ที่มีอำนาจและมีเมตตาจิตในขณะเดียวกัน ความสำคัญของภราคาคือการเป็นทายาทของบ้านทรายทองคนปัจจุบัน ซึ่งทำให้มีผู้กล่าวขวัญถึงเขาด้วยความสนใจใคร่รู้ และทำให้เขาเป็นที่หมายปองของหญิงสาวหลายคน

ภราคามีบทบาทผู้ช่วยตัวละครเอกฝ่ายหญิง ในลักษณะของผู้ช่วยแบบเทพเจ้า¹ เริ่มจากการปรากฏตัวที่ทำให้เกิดความประหลาดใจ ก.สุรางคนางค์แนะนำตัวละครนี้ในฉากที่เขาได้พบพจมาน ซึ่งกำลังวิ่งหนีภาน่ากลัวที่เธอแอบพบที่ตึกขวางและเป็นลมหมดสติ ก่อนหน้านั้น ก.สุรางคนางค์ ได้ให้ตัวละครอื่น ๆ กล่าวขวัญถึงคุณงามความดีของเขาแล้ว ภาพที่เขาอุ้มพจมานเข้ามาหานมทิพย์จึงทำให้บุคลิกภาพของภราคาน่าประทับใจมากยิ่งขึ้น ภราคาช่วยเหลือพจมานให้ได้รับการรักษาพยาบาลที่ดี และเมื่อรู้ว่าพจมานคือญาติสนิททางฝ่ายสกุลพินิตนันทน์ ยิ่งทำให้ภราคาต้องการยกย่องเธอให้สมกับเป็นน้องสาวของเขาคนหนึ่ง ไม่ใช่มีฐานะ

¹การาวัดีย์ เกษทอง, โลกหนังสือ... หน้า 53.

แฉผู้อาศัย และทำงานราวกับคนรับใช้ตั้งแต่ก่อน ภราคายังอนุญาตให้พจมานใช้เงิน กองกลางของบ้านทรายทองในการ เรียนหนังสือและเรียนดนตรีเพิ่มเติมเป็นพิเศษ พจมานรู้สึกประทับใจมากเมื่อภราดาประพาศิตัวราวกับว่าเป็นผู้ปกครองของเธอในการไปชมเธอเล่นดนตรีในงานของโรงเรียน พจมานรู้สึกว่าเธอทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลเธอแทนพ่อ เมื่อภราดามีเหตุจำเป็นต้องเดินทางไปต่างประเทศอีก ทำให้พจมาน รู้สึกแสงสว่างในชีวิตของเธอได้ดับมีคดลง

ภราดาเป็นผู้ที่มีคุณธรรมความดีที่ทำให้เขาแตกต่างจากแม่และน้องสาว และทำให้เขากลับเป็นฝ่ายเดียวกับพจมานแทนที่จะอยู่ทางฝ่ายญาติของตน การที่เขาช่วยเหลือพจมานนั้นส่วนหนึ่งมาจากความสำนึกที่ว่าผู้ใหญ่มีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือและรับผิดชอบชีวิตความเป็นอยู่ของผู้น้อย ภราดาจัดใคว่าเป็นตัวละครที่แสดงความคิดเห็นและสำนึกทางสังคม¹ คอนซางเคนซัค เพียงแต่ว่าความคิดของเขาจำกัดวงแคบอยู่ในปัญหาครอบครัวเท่านั้น บทบาทของภราดาเป็นบทบาทที่ช่วยสนับสนุนและจรรโลงคุณงามความดี จากการที่เขาได้ช่วยเหลือและอยู่ฝ่ายพจมานซึ่งเป็นตัวแทนของความดีดั้งเดิมอยู่แล้ว

ส่วนสุนัยและอิสรานูวติ เป็นตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีบทบาทเป็นผู้ช่วยตัวละครเอกฝ่ายหญิง เช่นเดียวกับภราดา แต่บทบาทไม่เด่นชัดและไม่น่าสนใจเท่า สุนัยมีบทบาทเป็นผู้คอยแนะนำช่วยเหลือรุ่งอรุณ จากการที่เขาแนะนำให้เธอบอกความจริงแก่เจ้าคุณเทพมณูว่าเธอเป็นลูกสาวของ ม.ล.อรุณรุ่ง นอกจากนี้สุนัยยังแสดงความเอาใจใส่รุ่งอรุณเป็นพิเศษโดยการซื้อของมาฝากเธอ และช่วยปลอมโยนให้เธอคลายความกังวลในอาการป่วยของเจ้าคุณตา ความมีน้ำใจของสุนัยทำให้รุ่งอรุณเกิดความประทับใจจนกลายเป็นความรัก สำหรับอิสรานูวติมีบทบาทเช่นเดียวกับสุนัยในการให้ความช่วยเหลือที่สร้างความประทับใจให้กับตัวละครเอกฝ่ายหญิง เริ่มจากการแสดงความสนใจในชีวิตที่ทั้ง ๆ ที่เธอไม่มีความสวยสะดักตาอย่างหญิงสาวอื่น อิสรานูวติเคยแสดงน้ำใจในการหยุดรถรับเธอและพาไปส่งถึงที่หมาย รวมทั้งการซื้อของมาฝากเธอด้วยในบางโอกาส ครั้งหนึ่งในชีวิตต้องการแพทย์มารักษาพยาบาลคนรับใช้ในบ้าน และไม่รู้ว่าจะไปพึ่งใครนอกจาก

¹ ภาควิชาสังคมวิทยา, โลกหนังสือ..., หน้า 54.

อิสราเอลจึงขอให้เขาช่วยเหลือ ซึ่งอิสราเอลก็ยินดีช่วยด้วยความเต็มใจ พฤติกรรมของอิสราเอลที่แสดงถึงความสนใจรักใคร่ในชีวิตนั้นแสดงออกทั้งต่อหน้าและลับหลังจากการที่เขาขอร้องไม่ให้เพื่อนำเธอมากล่าวถึงในทำนองล้อเลียนนั้น เป็นนารีให้เกียรติเธอ เพราะถือว่าในชีวิตนี้เป็นหญิงสาวที่มีค่าสูง เหตุการณ์ครั้งสำคัญที่ทำให้อิสราเอลมีโอกาสช่วยเหลือชีวิตก็คือเมื่อหม่อมคลองและนิเวศน์ถูกหม่อมสุสีไล่ออกจากวัง อิสราเอลติดตามหาคนทั้งสองและคอยช่วยเหลือในคำนำส่งใจและความสะดวกสบายอื่น ๆ เขาไม่ได้แสดงความมีน้ำใจต่อนิเวศน์เท่านั้น แต่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไปถึงญาติของเธอด้วย ทำให้หม่อมคลองพอใจและคิดว่าอิสราเอลเหมาะสมกับนิเวศน์มากกว่าชายหนุ่มอีกคนหนึ่งซึ่งกำลังหาหนทางขอร้องเธออยู่

กล่าวได้ว่าบทบาทของตัวละครเอกฝ่ายชายในฐานะที่เป็นผู้ช่วยตัวละครเอกฝ่ายหญิง มีลักษณะของการให้กำลังใจสนับสนุนช่วยเหลือ เพราะเห็นว่าตัวละครเอกฝ่ายหญิงเป็นคนดี และยังเป็นเด็กที่ต้องการความรักความเอาใจใส่ เช่นบทบาทของภราดาต่อพจมาน หรือการให้ความช่วยเหลือเพราะสงสารที่ฝ่ายหญิงขาดที่พึ่ง เช่นบทบาทของสุบัยตอรุ่งอรุณ หรือการแสดงความมีน้ำใจเพราะเข้าใจสภาพของฝ่ายหญิงที่ตกอยู่ในฐานะลำบาก (เป็นลูกเลี้ยง และเป็นผู้อาศัย) เช่นบทบาทของอิสราเอลต่อนิเวศน์ การให้กำลังใจสนับสนุนช่วยเหลือของตัวละครเอกฝ่ายชายยังหมายถึงการมองเห็นความสำคัญ คุณค่า และการให้เกียรติแก่ตัวละครเอกฝ่ายหญิงอีกด้วย ผลของพฤติกรรมดังกล่าวทำให้ฝ่ายหญิงรู้สึกประทับใจ เกิดความอบอุ่น มีกำลังใจซึ่งต่อมาจะกลายเป็นความรัก

นอกจากตัวละครเอกฝ่ายชายแบบฉบับที่มีบทบาทต่าง ๆ ทั้ง 3 บทบาท ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีตัวละครอีกจำนวนหนึ่งซึ่งมีบทบาทแตกต่างออกไป ตัวละครเหล่านี้บางตัวมีบทบาทที่เด่นชัด แต่บางตัวมีบทบาทไม่เด่นชัด และไม่น่าสนใจนัก ดังจะได้กล่าวถึงแต่เพียงสั้น ๆ ดังต่อไปนี้

เชมรินทร์ ในเรื่อง เชมรินทร์-อินทรี มีบทบาทที่เด่นชัดในการเสนอทัศนคติเรื่องความรัก เชมรินทร์ถือความรักเป็นใหญ่ เขาคิดที่จะซัดความประสงค์ของผู้ใหญ่ในการปฏิเสธการแต่งงานกับคุณหมื่น ผู้มีเชื้อชาติเดียวกันและยศศักดิ์เสมอกัน เพื่อแต่งงานกับอินทรีหญิงคนรักต่างเชื้อชาติ เชมรินทร์ยังมีลักษณะของชายที่มีรักเดียว

ใจเดียว เขาไม่นิยมการมีภรรยาหลายคนและไม่เห็นด้วยที่เจ้านายจะมีโอกาสกระทำ เช่นนั้น ความรักทำให้เขมรินทร์สูดสุดสัปดาห์ตามอินทிரามาถึงเมืองไทยเพื่อยืนยันความรักที่มั่นคงและจริงใจ แต่สถานการณ์ทางบ้านเมืองทำให้ความรักระหว่างชายหญิงทั้งสองมีอุปสรรค เขมรินทร์ไม่มีบทบาทอื่นใดที่เด่นชัดนอกจากการเสนอทัศนคติเรื่องความรักดังกล่าว

ระพีพงศ์ในเรื่อง คุณครูอินทรา มีบทบาทเด่นชัดในการสะท้อนความคิดที่ว่าการแต่งงานไม่ได้เกิดจากความรักเสมอไป ระพีพงศ์มีปัญหาในชีวิตครอบครัวเพราะขาดแม่บ้าน มีผู้หญิงหลายคนเสนอตัวเข้ามาให้เขาเลือกเป็นคู่ชีวิต แต่ระพีพงศ์เคยมีภรรยาที่ดีพร้อมมาก่อน นอกจากนั้นเขายังมีอาวุธและมีความเป็นตัวของตัวเอง ทำให้เขามีเกณฑ์ในการตัดสินใจเลือกผู้หญิงที่ดี และสามารถเข้ากับลูกสาววัยรุ่นของเขาได้ ระพีพงศ์ตัดสินใจแต่งงานกับอินทราเพราะเหตุผลในการดำเนินชีวิตใหม่ ซึ่งเป็นการตัดสินใจด้วยเหตุผลไม่ใช่อารมณ์ การแต่งงานระหว่างคนทั้งสองจึงนับเป็นการแต่งงานที่ไม่ได้เกิดจากความรัก

สุรพันธุ์ในเรื่อง ทางสายเปลี่ยว มีบทบาทน้อย ผู้เขียนพยายามสร้างตัวละครนี้ในลักษณะของการสร้างเงื่อนงำให้กับตัวละคร สุรพันธุ์มีความขัดแย้งกับสุรพงศ์พี่ชายในเรื่องทรัพย์สินมรดกและเรื่องผู้หญิง โดยที่เขาถูกกล่าวหาว่าเคยเป็นชู้กับที่สะใภ้ และเป็นผู้ที่มีความประพฤติไม่ดี ทำให้มาลินีตัวละครเอกฝ่ายหญิงเข้าใจผิด ขณะเดียวกันสุรพันธุ์ก็สร้างความประทับใจให้กับมาลินีด้วยบุคลิกที่อ่อนโยนสุภาพ และความสามารถทางดนตรี ต่อมาความจริงถูกเปิดเผยว่าเขาเป็นคนดี และมีสิทธิอันชอบธรรมในทรัพย์สินมรดกส่วนที่ก่อให้เกิดปัญหาในเรื่อง

เริงรัชคาในเรื่อง ปราสาททราย และ ปราสาทรัก มีบทบาทน้อย ทัศนคติของเริงรัชคาที่เห็นได้ชัดคือความนิยมสตรีไทยที่อ่อนหวานเรียบร้อย และการไม่ถือตัวว่าเป็นเจ้านาย เริงรัชคามีจุดอ่อนที่ไม่รู้เท่าทันในชั้นเชิงของสตรี ทำให้เขาต้องแต่งงานกับพันซ์ทิพย์ เริงรัชคาพยายามประคับประคองชีวิตสมรสของเขาไว้แต่ไม่สำเร็จ เขาแสดงความเคียดชังในการหย่าขาดจากภรรยาเพราะเหตุที่เธอประพฤติตัวเสื่อมเสีย และหวนกลับมาหาชั้นชมหญิงคนรักเก่าในที่สุด

อนุจิตาในเรื่อง ถ่านไฟเก่า มีบทบาทน้อย ลักษณะเด่นของอนุจิตาคือการมีสัมมาคารวะและอ่อนน้อมต่อผู้มีอาวุโส อนุจิตามีจุดอ่อนที่ไม่รู้เท่าทันในชั้นเชิงของสตรี เช่นเดียวกับเริงรัชคา ทำให้เขาต้องแต่งงานกับจุฑารัตน์โดยไม่ได้ออกกล่าวให้ญาติผู้ใหญ่ทราบ ต่อมาอนุจิตหย่าขาดจากภรรยาเพราะเธอไม่สามารถเข้ากับป้าผู้มีพระคุณของเขาได้ จุฑารัตน์ยังคงมากอกวนขัดขวางไม่ให้อนุจิตแต่งงานใหม่ อนุจิตไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากป้า ทำให้เขาได้แต่งงานใหม่และมีชีวิตที่มีความสุข อนุจิตนับได้ว่าเป็นตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีลักษณะด้อยที่เห็นได้ชัด

กล่าวได้ว่า ก. สุรางคนางค์ นิยมสร้างตัวละครเอกฝ่ายชายแบบฉบับให้มีบทบาทรองในฐานะเป็นผู้ช่วยตัวละครเอกฝ่ายหญิง พฤติกรรมที่แสดงถึงบทบาทดังกล่าวมีทั้งการให้ความเอ็นดู ความเอาใจใส่ ความช่วยเหลือ และการปกป้องคุ้มครองเพราะฝ่ายหญิงซาดที่พึ่งและตกอยู่ในสถานการณ์ที่ลำบาก ตัวละครเอกฝ่ายชายสามารถสร้างความประทับใจให้กับตัวละครเอกฝ่ายหญิง จนกระทั่งกลายเป็นความรักต่อมา

การนำเสนอตัวละครเอกฝ่ายชายแบบฉบับในนวนิยายของ ก. สุรางคนางค์ แบ่งตามบทบาทได้เป็น 3 ลักษณะ คือเป็นคนในอุดมคติ ตัวแทนความคิดหรือหลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง และผู้ช่วยตัวละครเอกฝ่ายหญิง ภาพรวมของตัวละครเอกฝ่ายชายแบบฉบับคือผู้ชายที่เป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม และมีหลักการหรืออุดมการณ์อันสูงส่ง รวมทั้งมีหน้าที่ให้ความพิทักษ์คุ้มครองผู้หญิงด้วย

3.1.2.2 ตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีลักษณะเด่น ตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีลักษณะเด่น เป็นตัวละครที่มีบทบาทเด่นในเรื่อง และมีคุณสมบัติพิเศษที่ทำให้เขาแตกต่างจากตัวละครเอกฝ่ายชายทั่วไป ลักษณะนิสัยของตัวละครเหล่านี้จะมีทั้งส่วนดีและส่วนด้อย จึงมีผลต่อการดำเนินชีวิตของเขา และทำให้ผู้อ่านสามารถรู้จักเขาได้หลายแง่มุม ต่างจากตัวละครแบบฉบับที่มีคุณงามความดีให้มองเห็นเพียงด้านเดียวเท่านั้น การที่ ก. สุรางคนางค์ เน้นบทบาทและความสำคัญของตัวละครเอกฝ่ายหญิงมากกว่าตัวละครเอกฝ่ายชายทำให้พบว่าตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีลักษณะเด่นนั้นมีจำนวนน้อย และอาจจำแนกตามคุณสมบัติได้ดังนี้ คือ

- ก. โคม : ผู้ยิ่งใหญ่
 ข. กฤษณา : ผู้หลงผิดแก่กลับตัวเป็นคนดี
 ค. อนูรัจน์ : ผู้มีความรักแท้
 ง. ภูษิษฐ์ : ผู้มีชีวิตร่วมกับงาน

ก. โคม : ผู้ยิ่งใหญ่ โคมในเรื่อง คอกฟ้า และ โคม-
 ผู้จองหอง เป็นตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีลักษณะเด่นคือมีความหยิ่งทะนงในศักดิ์ศรีของตนเอง
 อย่างยิ่ง ความหยิ่งทะนงของโคมมีสาเหตุมาจากชีวิตที่ยากแค้นลำเค็ญของเขาในอดีต
 แม้ว่าโคมจะยึดมั่นในการดำรงชีวิตอยู่ด้วยคุณสมบัตินี้ แต่ผู้เขียนก็แสดงให้เห็นว่าความ
 หยิ่งทะนงจนเกินไปนั้นบางครั้งอาจมีผลเสียทำให้ชีวิตไม่มีความสุขเท่าที่ควร

ภูมิหลังชีวิตของโคมเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้โคมมีอุปนิสัยหยิ่งทะนง ก. สุรางคนางค์
 มีกลวิธีที่ดีในการแทรกประวัติความเป็นมาของโคมเป็นตอน ๆ (เรื่อง คอกฟ้า) โดยการ
 ให้โคมเล่าถึงชีวิตของเขาเองให้ตัวละครอื่นฟัง หรือ การบรรยายความคิดคำนึงของโคม
 ตลอดจนบทสนทนาระหว่างตัวละครอื่น ๆ ที่กล่าวถึงโคมเป็นต้น จากกลวิธีดังกล่าวทำให้
 ทราบว่าโคมเป็นผู้ที่มีเชื้อสาย มีตระกูล ย่าของโคมเป็นหม่อมราชวงศ์ ท่อเป็นหุ้มแหร
 มหาคเล็ก ซึ่งมีความรู้ทางด้านภาษาอังกฤษ โคมมีพี่ชาย 1 คนและน้องสาวอีก 1 คน
 ท่อของโคมตายเมื่อเขามีอายุเพียง 12 ปี โคมคัดค้านเรื่องการแต่งงานใหม่ของแม่ ทำ
 ให้แม่ไม่พอใจและยกโคมให้เป็นลูกเลี้ยงเศรษฐีโรงงานน้ำแข็ง โคมต้องทำงานหนักเพื่อแลก
 กับอาหารและเงินค่าเล่าเรียน โคมมีชีวิตที่เขลวเขลกในวัยหนุ่ม เขาเคยมีภรรยา
 แล้ว 2-3 คน แต่ต้องเลิกร้างกันไปเพราะคำประณามของภรรยาที่คูหมิ่นเกียรติและ
 ศักดิ์ศรีของผู้ชายของเขา โคมเคยติดคุกข้อหาฆ่าคนตายทั้งที่เป็นผู้บริสุทธิ์ ต่อมาโคมมี
 วิถีชีวิตที่รุ่งเรืองขึ้นเพราะทำการค้าขายระหว่างกรุงเทพฯ และปากมเหยไ้ จนสามารถมี
 รถยนต์ไว้ใช้ โคมกลายเป็นนักธุรกิจที่คล่องตัวและมีคนเชื่อถือไว้วางใจ

ประสบการณ์ในอดีตทำให้โคมเป็นคนมองโลกในแง่ร้าย ความขมขื่นจากชีวิต
 ครอบครัวยุติขาดความรักและความอบอุ่นจากทั้งแม่และภรรยาทำให้โคมเป็นคนเกลียด
 และเบื่อผู้หญิง นอกจากนี้ชีวิตที่ลำบากและต้องพึ่งตัวเองมาตั้งแต่เด็กทำให้
 โคมเป็นคนแข็งแกร่ง และหยาบคายในบางครั้ง โคมเป็นตัวของตัวเอง ไม่สนใจญาติ-
 พี่น้อง และเพราะเหตุที่ญาติพี่น้องเห็นว่าเขาเป็นคนไม่ดีเกะกะเกราะร้าย เป็นส่วนหนึ่ง

ที่ทำให้โคมเปลี่ยนนามสกุลใหม่สำหรับเขาใช้เองคนเดียว การที่เขาถูกตั้งญาติพี่น้อง และคนอื่น ๆ ถูกเหยียดหยามมาก่อน ทำให้โคมเกลียดการถูกเหยียดหยามคนที่ยากจน จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เขาเกลียดแสงระวีตัวละครเอกฝ่ายหญิงตั้งแต่มิทันเห็นหน้า เธอ ทั้งนี้เพราะโคมเคยได้รับหึงมาอย่างผิด ๆ ว่า แสงระวีเคยหลอกให้คนขับรถหลงรัก อาจสรุปได้ว่าโคมเป็นผู้ที่ไม่เคยมีใครมองเห็นคุณค่าและความดีงามในตัวเขา ดังนั้นเมื่อโคมสามารถสร้างตัวเองขึ้นมาด้วยความมานะบากบั่น จนกระทั่งกลายเป็นคนมีชื่อเสียง และมีหลักฐานมั่นคง เขาจึงรู้สึกหยิ่งทะนงในตัวเอง และได้ยึดมั่นในการดำรงชีวิตอิสระของเขาด้วยความดีขณะดังกล่าวย่างเสมอต้นเสมอปลาย จนได้รับสมญาว่า "โคมผู้จองหอง"

การเผชิญหน้ากันในครั้งแรกระหว่างตัวละครฝ่ายชายและฝ่ายหญิง เป็นไปในลักษณะพาดัน กล่าวคือ ทั้งโคมและแสงระวีต่างเกลียดกันเพราะต่างเป็นคนหยิ่งเหมือนกัน โคมเคยล่วงเกินแสงระวีโดยการจับที่แก้ม ทำให้เขาต้องตกบันไดพลอยโจน ทัศนคติแต่งงานกับแสงระวีด้วยความรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาเอง และเพื่อป้องกันไม่ให้แสงระวีถูกบังคับให้แต่งงานกับชายอื่นเพื่อเป็นการรักษาหน้า นอกจากนี้ โคมก็รักแสงระวีด้วย การอาจเอื้อมเค็ดคอกฟ้าทำให้โคมอึดอัดใจและเกิดขัดแย้งกับแสงระวีเกี่ยวกับการเตรียมงานแต่งงาน ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นว่าโคมเป็นคนที่ไม่ชอบพิธีรีตอง และไม่เห็นความสำคัญของฤกษ์ยาม แม้แต่เวลาส่งตัวของเจ้าบ่าวเจ้าสาว โคมก็เกือบมาไม่ทันฤกษ์ เพราะเขาครีมใจพาเพื่อนไปดื่มเหล้าและเกิดชกต่อยกับคนของเจ้าพงศ์แสนผู้หวังปองในตัวแสงระวี สาเหตุเนื่องจากคนเหล่านั้นพุดจาคุหมื่นแสงระวีให้โคมไถ่คืน

ด้วยความหยิ่งทะนงทำให้โคมต้องระวังตัวมากเมื่อได้แสงระวีเป็นภรรยา เพราะ เขายอมถูกเพ่งเล็งไปในทางที่หวังผลประโยชน์จากการเป็นเชยของท่านชายพงศ์-ทิวาท่านพ่อของแสงระวี ด้วยเหตุนี้แสงระวีจึงต้องมาอยู่กับโคมในบ้านหลังเล็กของเขา แทนที่จะให้โคมไปอยู่ในวังกับเธอ การแต่งงานทำให้โคมได้รับความสุขและความอบอุ่น จากชีวิตครอบครัว เขาเริ่มรู้สึกว่ "แสงระวีคือความเคยชินที่ประทับใจ"¹ โคมได้แสดงให้เห็นแสงระวีเห็นว่าเขาเป็นคนจริงใจและซื่อสัตย์ต่อภรรยา ความรักที่มั่นคงของ

¹ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), โคมผู้จองหอง (พระนคร : คลังวิทยา, 2518) หน้า 191.

เขาทั้งสองไม่อาจมีใครเข้ามาแทรกแซงได้ ความพยายามของนิยะดา จันทรจิรา และสารภีในการสร้างความร้าวฉานให้กับคู่สมรสนี้จึงไม่เกิดผลสำเร็จ ขณะเดียวกันโคมก็สร้างความมั่นใจให้กับ ม.จ. พงศ์ทิวา ว่าเขาไม่ใช่คนเลวอย่างค่าเล่าล้อ แต่เป็นคนที่เคร่งครัดและเอาจริงเอาจังในการทำงาน

หลังแต่งงานโคมได้ทำงานด้านธุรกิจ โรงภาพยนตร์อันเป็นกิจการที่ท่านพ่อของแสงระวีมีหุ้นส่วนอยู่ด้วย โคมถูกกล่าวหาว่าไร้ความสามารถ และรับสินบนในการนำภาพยนตร์เข้าฉาย โคมลาออกจากงานทันทีเพื่อรักษาความหยิ่งทะนงและเกียรติศักดิ์ของตนเอง การที่โคมว่างงานทำให้ครอบครัวประสบปัญหาเศรษฐกิจ ประกอบกับแสงระวีตั้งครรภ์ เพื่อลูกและภรรยาโคมจำต้องละความหยิ่งทะนงเป็นครั้งแรก โดยการเข้าไปอาศัยอยู่ในวังและเช่าบ้านให้คนอื่นเช่า โคมอยู่ที่วังอย่างไม่มีความสุข เพราะสภาพที่อยู่อย่างอยู่อาศัยนั้นขัดกับอุปนิสัยที่เคยหยิ่งทะนงและเคยเป็นใหญ่ในบ้านของตนเองมาก่อน ญาติผู้ใหญ่ของแสงระวีกล่าวหาว่าโคมนำเงินของทนายชายไปผจญ และต้องการเข้ามาเป็นใหญ่ในวัง ทำให้โคมทนอยู่ต่อไปไม่ได้ เขาออกจากวังทันทีโดยมีเหตุผลเพื่อรักษาเกียรติและความหยิ่งทะนงของตน การกระทำของโคมครั้งนี้ทำลายความสุขในชีวิตครอบครัวโดยสิ้นเชิง ความทุกข์และความลำบากที่เขาได้รับทำให้เขารู้สึกว่าเขายังต้องการแสงระวีและความอบอุ่นในชีวิตครอบครัว ในที่สุดโคมและแสงระวีต่างลดทิฐิและความหยิ่งทะนง ทำความเข้าใจกันได้ เพราะต่างได้เห็นแล้วว่าความหยิ่งทะนงจนเกินไปนั้นทำให้ชีวิตครอบครัวไม่มีความสุข

ก. สร้างคนางค์ สร้างตัวละครอย่างโคมให้มีชีวิตจิตใจแบบบุปผชาติที่มีลักษณะนิสัยทั้งที่น่าพึงพอใจและไม่น่าพึงพอใจระคนกัน ผู้เขียนต้องการเน้นอุปนิสัยที่หยิ่งทะนงของตัวละคร และได้แสดงให้เห็นว่าอุปนิสัยดังกล่าวมีผลต่อการดำเนินเรื่องทำให้เรื่องดำเนินไปตามลักษณะนิสัยพิเศษของตัวละครนั้น โคมเป็นตัวละครที่มีพัฒนาการทางบุคลิกภาพ กล่าวคือ โคมเคยหยิ่งทะนงมากและดำรงชีวิตโสดของเขาด้วยคุณสมบัติข้อนี้ แต่ต่อมาเขาได้พบความจริงที่ว่าชีวิตครอบครัวอาจล้มเหลว หากคู่สมรสต่างยึดมั่นในความหยิ่งทะนงของตนเองจนเกินไป เพราะปัญหาครอบครัวต้องการความเข้าใจ ความอ่อนโยนและการอ่อนปรนเข้าหากันมากกว่าการใช้ทิฐิ-มานะของทั้งสองฝ่าย โคมจึงลดทิฐิมานะ และความหยิ่งทะนงลงได้บ้างในตอนจบเรื่อง

ข. กฤษณา : บุหลิงนิค แทกกลับตัวเป็นคนดี กฤษณาในเรื่อง ปืนไฟ มีความแตกต่างจากตัวละครเอกฝ่ายชายโดยทั่วไปที่มักจะเป็นคนดี มีคุณธรรมมาตั้งแต่ต้น แทกกฤษณามีลักษณะตรงกันข้าม ในครั้งแรกบทบาทของกฤษณาคือชายหนุ่มเจ้าสำราญ ใช้ชีวิตอย่างไร้ประโยชน์ ต่อมากฤษณามีการเปลี่ยนแปลงทางลักษณะนิสัยไปในทางที่ดีขึ้นกลายเป็นคนเอาการ เอางานและประสบความสำเร็จในชีวิต กฤษณาจึงเป็นตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีลักษณะเด่น และเป็นแบบอย่างของผู้ที่เคยประพฤติไม่ดีแต่สำนึกได้ในภายหลัง

ก. สร้างคนางค์ วาควบลิลิกของกฤษณาในลักษณะของชายหนุ่มรูปงาม เกิดในตระกูลของคหบดีผู้มั่งคั่ง ความพรั่งพร้อมที่มีมาแต่กำเนิดทำให้กฤษณาเป็นคนเอาแต่ใจตนเอง ชอบเอาชนะคนอื่น ผู้เขียนสร้างตัวละครขึ้นเปรียบเทียบ โดยให้นิมิตเป็นผู้ชายและญาติของกฤษณาที่พ่อของเขาอุปการะไว้อย่างลูกคนหนึ่ง จากการเล่าเรื่องย้อนหลังทำให้ทราบว่าในวัยเด็ก กฤษณาแม่คอยตามใจและลำเอียงรักลูกที่แท้จริงมากกว่าลูกบุญธรรม นิมิตจำต้องเป็นผู้ที่ยอมลงให้แก่น้องชายมาโดยตลอด อย่างไรก็ตามพ่อของกฤษณาเป็นคนยุติธรรม รักและสงสารนิมิต กล่าวชมเชยนิมิตพร้อมกับตำหนิกฤษณาทำให้กฤษณาอิจฉาพี่ชายมากเมื่อโตขึ้น นิมิตเป็นลูกที่พอใจเป็นหูเป็นตาแทนพ่อได้ และได้รับมอบหมายให้ดำเนินกิจการบางส่วนซึ่งเขาก็ทำได้ดี ตรงกันข้ามกับกฤษณาซึ่งไม่เคยทำงานแต่ใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือย พ่อส่งกฤษณาไปเรียนที่อังกฤษ แต่กฤษณากลับประพฤติตัวแบบหนุ่มเจ้าสำราญ จึงถูกเรียกตัวกลับจากอังกฤษ เพราะพ่อต้องการให้เขากลับมาทำงานแทนนิมิตซึ่งกำลังจะแต่งงานกับผู้หญิงชื่อปืนไฟ กฤษณาโกรธแค้นที่นิมิตเป็นผู้ทำลายความสุข เพราะเขาต้องการจะไปเที่ยวต่อที่อเมริกา และพาลโกรธปืนไฟโดยไม่มีเหตุผล เมื่อกลับถึงเมืองไทยกฤษณายังคงเที่ยวเตร่และใช้จ่ายเงินทองอย่างฟุ่มเฟือย พ่อคัดค้านเขาเปรียบเทียบกับนิมิตอีก ทำให้กฤษณาเกิดความแค้น เขาเพิ่มความเกลียดชังนิมิต ต้องการจะเอาชนะนิมิตทุก ๆ อย่างแม้แต่เรื่องผู้หญิง กฤษณาหนีออกจากบ้านโดยตั้งปณิธานไว้ว่าจะไม่กลับมาถ้ายังไม่ทำตัวให้พ่อเห็นว่าเขาเป็นคนดี

เงื่อนไขที่ทำให้กฤษณาเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยไปในทางดี ได้แก่ความยากลำบากที่เขาได้เผชิญเมื่อออกจากบ้านไป ซึ่งเป็นสภาพที่แตกต่างจากความเป็นอยู่เดิมของเขาอย่างหน้ามือเป็นหลังมือ นอกจากนี้เขายังได้รู้จักกับลุงเพชรบนรถไฟ

ลุงเพชรอดีตนักเลงเก่าได้พยายามชักชวนแนะนำให้เขากลับไปหาพ่อ เพราะพ่อยอมรักลูกเสมอ กฤษณาได้ไปพักอาศัยอยู่กับลุงเพชร ซึ่งเป็นตัวละครที่ ก. สุรางคนางค์สร้างขึ้นเพื่อยกย่องชาวบ้านธรรมดาที่ไม่ได้รับการศึกษาสูงแต่ประสบการณ์จากชีวิตและคุณธรรมความดีของลุงเพชร ทำให้ลุงเพชรเข้าใจชีวิตและธรรมชาติของมนุษย์ได้เป็นอย่างดีและสามารถใช้คำพูดอย่างธรรมดาสั่งสอนชักชวน และให้แง่คิดที่นักเรียนนอกอย่างกฤษณา รู้สึกประทับใจและให้ความเชื่อถือ

ก. สุรางคนางค์ ให้ตัวละครเอกพิสูจน์ว่าตนเองสามารถเป็นคนดีได้ โดยการใช้ชีวิตแบบชาวบ้านและแสวงหาประสบการณ์ชีวิตจากความยากลำบาก กฤษณาอำพรางตัวโดยใช้ชื่อใหม่ว่า "กรีซ" ไปสมัครเป็นคนขับรถให้บินไฟร ตัวละครเอกฝ่ายหญิงความใกล้ชิดกันทำให้กฤษณาพบว่าบินไฟร เป็นผู้หญิงที่มีความสามารถและมีเสน่ห์น่ารักงานป่าไม้ทำให้บินไฟรมีศรัทธา กฤษณามีส่วนช่วยเหลือบินไฟรโดยการต่อสู้และปะทะกับฝ่ายตรงข้าม เอาชีวิตเขาเสี่ยงต่อความเป็นความตาย บทบาทของกฤษณาในช่วงนี้จึงเปรียบเสมือนเป็นตัวละครเอกฝ่ายชายในนวนิยายประเภทโศกโณนผจญภัยอย่างไรก็ตาม พฤติกรรมดังกล่าวเป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่ากฤษณาเป็นคนดี และทำให้กฤษณาเข้าใจบินไฟรและเปลี่ยนความรู้สึกจากความชังมาเป็นความรักในที่สุด

ก. สุรางคนางค์ ใช้กลวิธีหลายอย่างในการเสริมบทบาทของกฤษณาให้เด่นขึ้น เป็นต้นว่าการวางโครงเรื่อง โดยสร้างสถานการณ์ให้ตัวละครเอกต้องใช้กำลังต่อสู้กับฝ่ายตรงข้ามในลักษณะของนวนิยายประเภทโศกโณนผจญภัยที่ทำให้กฤษณา มีลักษณะเป็นวีรบุรุษ และการสร้างตัวละครเปรียบเทียบ ผู้เขียนจงใจที่จะแสดงให้เห็นว่ากฤษณาสามารถเอาชนะนิมิตได้ทุกอย่าง นับตั้งแต่วัยเด็กที่นิมิตต้องยอมลงให้น้อง เพราะเกรงกลัวแม่ ต่อมาเมื่อกฤษณากลับตัวเป็นคนดีได้ กฤษณา ก็สามารถเอาชนะใจบินไฟรหญิงที่นิมิตหมายปองมาก่อน และในตอนจบเรื่องกฤษณาก็มีความสุขในชีวิตแต่งงาน ขณะที่นิมิตประสบความล้มเหลวในชีวิตครอบครัวเพราะการแต่งงานแบบคลุมถุงชน กฤษณาเป็นแบบอย่างของคนที่มีอุปนิสัยชอบเอาชนะ และประสบความสำเร็จในชีวิต เพราะมีปณิธานที่มุ่งมั่นจะเอาชนะคำประณามของพ่อและทำตัวให้ดีกว่าพี่ชายให้ได้ คุณสมบัตินี้ไม่มีในบุคลิกของนิมิตซึ่งเป็นคนยอมคนไม่ซัดใจใคร ชีวิตของเขาจึงไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ก. สุรางคนางค์ สร้างนิมิตขึ้นในลักษณะ

ตัวละครแบบฉบับที่มีคุณงามความดี เป็นลูกที่กตัญญูต่อพ่อ และเป็นพี่ที่เสียสละให้น้อง แม้แต่ในเหตุการณ์ที่ภรรยาหนีไปจากบ้าน อันเป็นโอกาสที่นิมิตจะสามารถครอบครองมรดกแต่ผู้เดียว และมีสาเหตุที่นิมิตควรคิดแก้แค้นภรรยาได้ แต่นิมิตเป็นสุภาพบุรุษ ดังนั้นเมื่อปืนไฟส่องสว่างให้นิมิตทราบว่าพบภรรยาแล้ว เขาจึงเดินทางมาพิสูจน์และยืนยันว่า ภริยาคือภรรยาของชายของเขา ความดีของนิมิตทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่ายูนิคอนข้างยอดเยี่ยมที่กำหนดให้เขาเป็นผู้แพ้ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างนิมิตและภรรยา เห็นได้ว่าภรรยาเป็นตัวละครที่มีชีวิตจิตใจและมีตัวตนต่างจากนิมิต กล่าวคือมีลักษณะของบุคลุคนที่มีความดีและความซื่อ มีพัฒนาการทางลักษณะนิสัย จากพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์มาเป็นพฤติกรรมที่น่าพึงพอใจ ยิ่งไปกว่านั้นภรรยายังเป็นตัวละครแบบอย่างที่ยืนยันและสนับสนุนหลักการของการทำดีได้ และผู้ที่สำนึกผิดกลับตัวเป็นคนดี ย่อมได้รับการยอมรับและผลตอบแทนที่ดี

ค. อนูรัจน์ : ผู้มีความรักแท้ อนูรัจน์ ในเรื่อง นี้แหละรัก

เป็นตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีลักษณะแตกต่างจากตัวละครเอกฝ่ายชายโดยทั่วไป กล่าวคือมีข้อบกพร่องในลักษณะนิสัยที่เห็นได้ชัดเจนมากกว่าคนอื่น อนูรัจน์เป็นลูกชายเศรษฐี เขาใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือยและมีรถยนต์ใช้สับเปลี่ยนกันหลายคน เนื่องจากอนูรัจน์เห็นว่าพ่อมีภรรยาหลายคน และทุกคนในครอบครัวต่างก็ใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือย เขาจึงถือโอกาสใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือยบ้าง อนูรัจน์นำเงินของพ่อมาลงทุนสร้างภาพยนตร์โดยเขาเป็นผู้ดำเนินการสร้างเอง แต่ปรากฏว่างานของเขาไม่ได้รับผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะอนูรัจน์ใจกว้างเกินไป เขาเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการเลี้ยงเพื่อนฝูงอยู่เสมอ นอกจากนี้อนูรัจน์ยังเป็นคนใจร้อน เอาแต่ใจตัวเองและบางครั้งไม่มีเหตุผล เช่นครั้งหนึ่งเขามาหาภรรยาที่บ้าน เห็นนลินีกำลังคุยอยู่กับปาลคาราภาพยนตร์ อนูรัจน์เข้าใจว่านลินีเป็นภรรยา จึงโกรธชักรถออกไปทันที และพาลคนสร้างภาพยนตร์ที่กำลังดำเนินงานค้างอยู่โดยไม่มีเหตุผล

อนูรัจน์มีความดีประการหนึ่งคือมีความรักแท้ เขารักภรรยาแม้ว่าครอบครัวของเขาต้องการให้เขาแต่งงานกับพริดดีคู่นั้น แต่อนูรัจน์ก็หาโอกาสหลีกเลี่ยงการแต่งงานมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งพริดดีใช้อำนาจเงินบังคับซื้อกิจการภาพยนตร์ทั้งหมดของอนูรัจน์ ทำให้เขาไม่มีทางเลือกนอกจากแต่งงานกับเธอเสีย แต่ถึงอย่างไรเขาก็ยังรักภรรยาอยู่ อนูรัจน์ได้แสดงให้เห็นว่าความรักของเขาเกิดจากความบริสุทธิ์

และจริงจัง โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ อนุรักษ์กลับมาสร้างภาพยนตร์อีกและพยายามชักจูงให้กรมลซึ่งหนีจากเขาจนคิดจะเลิกเป็นนักแสดงกลับมาแสดงภาพยนตร์ โดยการขอให้วีศรุตญักกับการแสดงที่กรมลนับถือเป็นผู้เจรจาเกลี้ยกล่อมจนเขามีมานะกลับมาทำงานอย่างเดิม ต่อมากรมลได้รับความสำเร็จจากการเป็นคาราแสดงนำยอดเยี่ยมฝ่ายหญิงและได้รับทุกคำทองเป็นเกียรติยศ เมื่อหลังความสำเร็จของกรมลส่วนหนึ่งมาจากการสนับสนุนของอนุรักษ์ ซึ่งกระทำด้วยความรักอย่างแท้จริง

ง. ภูษิษย์ : ผู้มีชีวิตอยู่กับงาน ภูษิษย์ในเรื่อง รัก-ประกาศิต และ ภูษิษย์-นริศรา เป็นตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีลักษณะของคนเคร่งขรึมเอาการเอางาน งานเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิตของภูษิษย์ ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนกำหนดบุคลิกดังกล่าวของภูษิษย์มาจากภูมิหลังของเขาที่เป็นลูกชายคนโตของครอบครัวบริษัท-กิจการเกษตร และงานอาชีพทำไร่ขนาดใหญ่ที่เขาต้องรับผิดชอบในฐานะผู้อำนวยการไร่สุพรรณาที่จังหวัดลำพูน โดยมีวิทวัสน้องชายเป็นผู้จัดการบริษัทอยู่ที่กรุงเทพฯ ทำหน้าที่จำหน่ายผลผลิตจากไร่ ภูษิษย์เป็นคนที่มาเริ่มบุกเบิกที่ดินทำไร่เพียงคนเดียวมาก่อนจากเนื้อที่ 60 ไร่ขยายออกไปถึง 300 ไร่เศษ ต่อมาน้องชายและน้องสาวคือสุพรรณาจึงได้เข้ามาช่วย นอกจากการทำไร่ซึ่งมีทั้งพืชผัก ไม้ผลและไม้คอกแล้ว ภูษิษย์ยังริเริ่มทำโรงงานทอผ้าอีกด้วย

ในการทำงาน ภูษิษย์มีลักษณะของหัวหน้าที่เด็ดขาดและใช้อำนาจอย่างเต็มที่ "คนงานต้องเคารพเชื่อฟังและนับถือ แต่ถึงเวลาที่เข้าที่คัมชัน เขาเข้ากับคนงานได้สนิท ไม่มีการถือตัวหรือวางท่า บุคลิกลักษณะแบบนี้เองทำให้คนงานแพะทุกคนบูชาเขาประหนึ่งเขาเป็น 'พ่อเลี้ยง'"¹ ภูษิษย์ใช้วิธีการเฉียบขาดกับคนงานที่ทำผิดระเบียบ เช่น เขาไล่นายผลออกไปเพราะเมาสุราจนกระทั่งไม่อาจปฏิบัติงานได้ ยิ่งกว่านั้นภูษิษย์ยังมีการตัดสินใจที่รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ เช่น เมื่อเกิดโรคติดต่อกันในหมู่คนงาน เขาก็สั่งให้พนักงานไปจัดการพัฒนาเรือนแถวที่คนงานพักอยู่ร่วมกันทันที การทำงานอย่างเอาจริงเอาจังทำให้ภูษิษย์ต้องการคนงานที่มีสมรรถภาพเท่านั้น ครั้งแรกที่เขาเห็นนริศราซึ่งเป็นผู้หญิงสาวชาวกรุงรูปร่างแบบบาง เขาจึง

¹ ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), ภูษิษย์-นริศรา (พระนคร : บำรุงสาส์น, 2513), หน้า 1 : 275-276.

ปฏิเสธเชอตันที่เพราะบุคลิกของนริศราไม่เหมาะกับงานสมบุกสมบันในไร่

อย่างไรก็ตาม การที่นริศราเข้ามาทำงานร่วมกับภูษิษย์ในไร่ และสัพพณา
ต้องลงไปอยู่ที่กรุงเทพฯ ชั่วคราว ทำให้วิถีชีวิตของภูษิษย์เปลี่ยนแปลงไป เขาเริ่มออก
งานสังคม และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีระเบียบและมีชีวิตชีวาขึ้นกว่าเคิม ภูษิษย์มีผู้หญิง
สาวสองคนเข้ามาเกี่ยวพันในชีวิตของเขา เขาสนใจเจ้าทิพย์คาราเพราะเธอสวย
น่ารัก ส่วนนริศราเป็นคณงานที่ถูกเขากลับแล แต่เธอก็สามารถทำงานได้อย่างผู้ชาย
คนหนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างภูษิษย์และนริศราเป็นความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและ
ลูกจ้าง ซึ่งมักมีข้อขัดแย้งกันอยู่เสมอ เพราะภูษิษย์เข้าใจผิดคิดว่านริศราหวังผลประโยชน์
จากการเข้ามาแทรกแซงให้พี่น้องแตกแยกกัน นอกจากนี้ภูษิษย์ยังเข้าใจว่านริศราเป็น
คนรักของน้องชาย ทำให้เขาไม่มีความรู้สึกในท่านองรักใคร่กับนริศรา จนกระทั่งเขา
เข้ากรุงเทพฯ และไ้รู้ว่าวิหวัธน์มีภรรยาและลูกแล้ว เขาเริ่มสนใจนริศราเมื่อรู้ว่า
แท้จริงเธอเป็นลูกผู้คมีตระกูลและเข้ามาทำงานกับเขาเพราะเธอขาดที่พึ่ง แต่ภูษิษย์ยัง
คงสนใจเจ้าทิพย์คาราอยู่เช่นกัน เมื่อพบว่าเจ้าทิพย์คารามีชายหนุ่มอื่นมาติดพันอยู่ด้วย
เขาจึงสังเลอยุก่อน ยิ่งเจ้าทิพย์คาราแสดงความสนิทสนมกับพุนพันธ์เพื่อทำให้ภูษิษย์หึง
ยิ่งทำให้ภูษิษย์เข้าใจเธอมากขึ้น ผู้เขียนต้องการจะชี้ให้เห็นว่าภูษิษย์เป็นผู้ชายที่รู้จัก
ผู้หญิงดีคนหนึ่ง การกระทำของเจ้าทิพย์คาราทำให้ภูษิษย์หันมาสนใจนริศราแทน เขา
ยกย่องเธอให้สมฐานะผู้จัดการไร่ โดยการแนะนำเธอให้รู้จักเจ้าของไร่คนอื่น และพา
ออกไปชมกิจการไร่ต่าง ๆ ภูษิษย์ก็เปรียบเทียบว่านริศราเป็น "ม้ามีด" ในขณะที่
เจ้าทิพย์คาราเป็น "ม้าตัวเก็ง" นริศราสามารถเอาชนะใจเขาได้เพราะว่าเธอ
ทำงานเก่ง

เมื่อแต่งงานกับนริศราแล้ว ภูษิษย์ยังคงเป็นคนรักงานและทำงานอย่างเข้มแข็ง
เช่นเคิม นอกเหนือจากการเป็นสามีที่ดี รักและซื่อสัตย์ต่อภรรยาเพียงคนเดียว แม้ว่า
มาลินีคนรักเก่าจะพยายามฟื้นฟูความสัมพันธ์ดั้งเดิมระหว่างเธอกับเขา ภูษิษย์ก็ไม่
หวั่นไหว เมื่อพบมาลินีครั้งแรกในงานเลี้ยงที่ไร่ของเจ้าทิพย์คารา เขาก็มีสีหน้าท่าทาง
เป็นปกติและทักทายมาลินีแบบคนรู้จักกันเท่านั้น มาลินีเป็นต้นเหตุทำให้นริศราเข้าใจผิด
และหนีจากไป ความเศร้าโศกและความอาลัยรักที่ภูษิษย์แสดงออกเมื่อรู้ข่าวร้ายนั้น
แสดงให้เห็นว่าภูษิษย์มีความรักและความผูกพันอย่างลึกซึ้งกับนริศรา

ภูษิษย์นับเป็นตัวละครเอกฝ่ายชายที่ถือว่างานเป็นสิ่งสำคัญที่สุด แต่การหมกมุ่นอยู่กับงานไม่ได้ทำให้ภูษิษย์ขาดความเข้าใจในเรื่องผู้หญิง เขาเลือกคู่ชีวิตที่รักงานเช่นเดียวกันและกระทำตัวเป็นสามีที่ซื่อสัตย์ต่อภรรยาทั้งต่อหน้าและลับหลัง

ตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีลักษณะเด่นแบ่งได้เป็น 4 แบบ แสดงให้เห็นแบบอย่างของผู้ชายในสภาพต่าง ๆ กันได้แก่ ผู้ชายที่ยิ่งทะนง ผู้ชายที่หลงผิดแตกดับตัวเป็นคนดี ผู้ชายที่มีความรักแท้ และผู้ชายที่มีชีวิตอยู่กับงาน

ก. สุรางคนางค์นำเสนอตัวละครดังกล่าวในลักษณะของบุรุษชนที่มีข้อดีและข้อค่อย รวมทั้งการเน้นบุคลิกภาพภายในของตัวละครในด้านความคิดและหลักการในการดำรงชีวิต

กล่าวโดยสรุป ตัวละครเอกฝ่ายชายในนวนิยายของ ก. สุรางคนางค์ มี 2 ประเภทคือ ตัวละครเอกฝ่ายชายแบบฉบับ และตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีลักษณะเด่น บุคลิกภาพของตัวละครเอกฝ่ายชายทั้งสองประเภทมีความคล้ายคลึงกันในด้านรูปสมบัติ ส่วนคุณสมบัติจะแตกต่างกันบ้างโดยที่ตัวละครเอกฝ่ายชายแบบฉบับจะมีลักษณะเป็นคนในอุดมคติที่มีคุณธรรม มีหลักการหรืออุดมการณ์ในชีวิตรวมทั้งถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องให้ความพิทักษ์คุ้มครองสตรี ตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีลักษณะเด่นมีลักษณะเป็นบุรุษชน และยังคงมีความคิดหรือหลักการในการดำรงชีวิตในตนเองเดียวกันกับตัวละครเอกฝ่ายชายแบบฉบับ แต่ตัวละครเหล่านี้มีพัฒนาการทางอารมณ์ อุปนิสัย และความคิดที่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์และสภาพแวดล้อม ต่างจากตัวละครประเภทแรกซึ่งมีลักษณะนิสัยคงที่ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนนำเสนอตัวละครทั้งสองประเภทโดยเน้นความสำคัญทางด้านคุณสมบัติมากกว่ารูปสมบัติ

3.2 ตัวละครฝ่ายปฎิภักษ

ตัวละครฝ่ายปฎิภักษในนวนิยายของ ก. สุรางคนางค์ มีลักษณะที่น่าสังเกตคือมักเป็นตัวละครฝ่ายหญิงแทบทั้งสิ้น ทั้งนี้เป็นเพราะ ก. สุรางคนางค์ เน้นความสำคัญที่ตัวละครเอกฝ่ายหญิงในการดำเนินเรื่อง รวมทั้งการสร้างปมขัดแย้งในเรื่องด้วยปัญหาครอบครัว ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจึงเป็นเรื่องราวระหว่างผู้หญิงกับผู้หญิงมากกว่า (ยกเว้นเรื่อง ทางสายเปลี่ยว ที่มีสุรพงศ์เป็นตัวละครฝ่ายปฎิภักษที่เป็นผู้ชาย) ตัวละครฝ่ายปฎิภักษในแต่ละเรื่องมักมีจำนวนมากกว่าหนึ่งขึ้นไป ตัวละครเหล่านี้จะรวมกลุ่มกันรังเกียจและปองร้ายตัวละครเอก สถานภาพของตัวละครมีทั้งที่เป็นนายและเป็นบ่าว

หรือเป็นหญิงสาวในระคับเดียวกันกับตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่หมายปองในตัวละครเอกฝ่ายชาย ตัวละครฝ่ายปฏิบัติส่วนใหญ่มีฐานะหรือตระกูลสูง ภาพภายนอกที่ปรากฏคือการแต่งกายที่วางท่าอย่างผู้มีอันจะกิน แต่มีจิตใจที่เป็นอกุศล เช่น หม่อมพรรณรายในเรื่อง บ้านทรายทอง

หม่อมพรรณรายเป็นสุภาพสตรีร่างท้วม แต่งกายทันสมัย และพยายามทุกอย่างที่จะให้ผู้ที่ใดแลเห็นพบประมอญเห็นวายุังไม่แก่ ทั้ง ๆ ที่อายุเกือบจะย่างเข้าห้าสิบปีแล้ว ยมค้ำสนิทุเพราะเงาของไมยอนใหม่มีสีอื่นแทรกแซงใด ไม่นิยมการรับประทานหมาก แต่เลือกกรสูบบุหรี่แทน ไบหนายิมอุณหวานเสมอสำหรับบรรดามิตรสหายที่ไปมาหาสู่และในวงสังคมพวกผู้มีอายุ แต่ทว่าเมื่ออยู่คนเดียวเงียบ ๆ ในห้องเช่นวันนี้ อารมณ์ระบวยออกมาทางดวงตาที่ไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย นอกจากความเหี้ยมเกรียมอย่างรอนแรง¹

โดยเฉพาะตัวละครที่เป็นคู่แข่งกับตัวละครเอกฝ่ายหญิง ต้องการที่จะช่วงชิงตัวละครเอกฝ่ายชายให้ได้นั้น มักมีบุคลิกภาพนอกที่สวยงามสะกดตากว่าตัวละครเอกมาก แต่ก็มีตัวละครบางตัวที่มีบุคลิกน้อยกว่า เช่น ภักคินีในเรื่อง คุณครูอินทิดรา "คุณเชอพอกครีมไว้หน้า แล้วก็ทหารซู่ที่แกมสีจ้คนเกินไป คิ้วก็เขียนไม่ไหม้นโค้งเสมอกัน อีกข้างหนึ่งยาวอีกข้างหนึ่งสั้น ซิ่นที่นุ่งเตอปลอยให้ชายเปตติโคตโนลอนออกมาโผล่เกือบเท่าฝ่ามือ"²

ก. สรุจางคนางค์ สร้างตัวละครฝ่ายปฏิบัติขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องเปรียบเทียบ กับตัวละครเอก เป็นการแสดงให้เห็นลักษณะที่เด่นของตัวละครเอกได้ชัดเจนขึ้น ผู้เขียนใช้กลวิธีการบรรยายให้เห็นบุคลิกภาพและความนึกคิดที่ชั่วร้ายของตัวละครอย่างแจ่มแจ้ง โดยที่ผู้อ่านจะนึกรู้ได้ทันทีว่านี่คือตัวละครฝ่ายตรงข้าม การบรรยายบุคลิกของตัวละครก็แสดงถึงความอัปลักษณ์ ซึ่งให้ภาพที่เกินความจริง และแสดงถึงความอคติต่อตัวละคร เช่น การบรรยายบุคลิกของไซศรีในเรื่อง รุ่งอรุณ

¹ ก. สรุจางคนางค์ (นามแฝง), บ้านทรายทอง, หน้า 108.

² ก. สรุจางคนางค์ (นามแฝง), คุณครูอินทิดรา, 1 : 612.

ถ้าท่านผู้อ่านยังไม่สามารถมองเห็นภาพนางสาวไซศรี ซึ่งกระทำตัวเหมือน "สุนัขในรางหญ้า" โค้ด ขาพเจ้านูเขียนก็จะชวนให้ระลึกถึงคุณหญิงอายุสามสิบกว่า ทั่วดม ๆ ด้วคำไม่มีราษี สวมสร้อยคอเสนาโทเหมือนปลอกคอสุนัข ใบหูนาเหมือน นุ่งทนต์หรือนุ่งยู่ดี อะไรก็โค้ดที่เป็นชื่อของสุนัขตัวเมียตัวหนึ่ง แยกเขียนเหาะอะไร ทอมมีอะไรเรื่อยไป นั่นคือนางสาวไซศรี ธิดาสาวของท่านเจาของบ้านทวยเทพ¹

บางครั้งยังวิจารณ์ตัวละครออกมาโดยตรงให้ทราบว่าเขียนไม่เห็นด้วย และไม่พอใจ พฤติกรรมที่ไม่ดีของตัวละครเหล่านี้ เช่น การวิจารณ์จุฑารัตน์ในเรื่อง คุณหญิงพวงแข ว่า

ว่ากันอย่างจริงจัง และอย่างยุติธรรมแล้ว จุฑารัตน์น่าจะเป็นภรรยาที่มีความสุข และควรที่จะมีสุขภาพสุทรีไครสสักคนอิจฉาในความสมบูรณ์พร้อมเพรียงที่หลอนใครรับ จากสามี หลังจากโค้ดก้าวลงเหยียบดินแดนดินไทยซึ่งหลอนจากไปเสียสามสี่ปี หลอน ก็โค้ดพบการต้อนรับที่อบอุ่นจากคุณหญิงพวงแข ผู้คดสาที่ไปชะเง้อคอยรับหลานชาย คว้าตนเองถึงสถานีคอนเมือง คนที่คุณหญิงพวงแขไปคอยรับคองเป็นคนสำคัญที่ทาน รักมาก แต่จุฑารัตน์เองกลับปึงซา ไม่สนใจในการไปรับของท่าน²

การวาคุมุคลิกภาพของตัวละครฝ่ายปฏิบัติกันอย่างชัดเจนเช่นนี้ ทำให้ผู้อ่าน เข้าใจและติดตามเรื่องโค้ดทันทีโดยไม่ต้องไขความคืด

ตัวละครฝ่ายปฏิบัติแบ่งโค้ดหลายกลุ่มตามลักษณะของความขัดแย้ง คือ

- 3.2.1 ตัวละครฝ่ายปฏิบัติที่เป็นแม่ของตัวละคร เอกฝ่ายชาย
- 3.2.2 ตัวละครฝ่ายปฏิบัติที่เป็นแม่เลี้ยงของตัวละคร เอกฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิง
- 3.2.3 ตัวละครฝ่ายปฏิบัติที่เป็นพี่น้องของตัวละคร เอกฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิง
- 3.2.4 ตัวละครฝ่ายปฏิบัติที่เป็นหญิงสาวผู้หมายปองตัวละคร เอกฝ่ายชาย
- 3.2.1 ตัวละครฝ่ายปฏิบัติที่เป็นแม่ของตัวละคร เอกฝ่ายชาย

ตัวละครกลุ่มนี้มีพฤติกรรมในทางรังเกียจที่จะโค้ดตัวละคร เอกฝ่ายหญิงมาเป็น สะโท สาเหตุเพราะความยากจน เช่น หม่อมพรรณรายในเรื่อง บ้านทรายทอง และ พจมาน สว่างวงศ์ หม่อมเจิมในเรื่อง ปราสาททราย และคุณหญิงเพี้ยนในเรื่อง

¹ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), รุ่งอรุณ (พระนคร : บำรุงสาส์น, 2512), หน้า 25.

²ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), คุณหญิงพวงแข, 2 : 161-162.

— แรงอธิษฐาน และ ปัทมา วรารักษ์ ตัวละครเหล่านี้ต่อมามองเห็นคุณงามความดีของตัวละครเอกฝ่ายหญิง และคลายความรังเกียจลง ในเรื่อง บ้านทรายทอง นอกจกหม่อมพรรณรายจะรังเกียจพจมานที่มีฐานะยากจนกว่าแล้ว ยังดูถูกว่าเธอมีสายเลือดของแม่ซึ่งอยู่ในตระกูลต่ำ และอิจฉาพจมานที่ได้เป็นเจ้าของบ้านทรายทองที่แท้จริง ความขัดแย้งระหว่างตัวละครปฏิปักษ์และตัวละครเอกฝ่ายหญิง เช่นนี้มีลักษณะปัญหาทำนอง "แม่ตัวกับลูกสะใภ้" ดังจะได้อธิบายถึงบทบาทและพฤติกรรมของหม่อมพรรณราย และคุณหญิงเพ็ญ เป็นตัวอย่าง

หม่อมพรรณราย

หม่อมพรรณรายใช้ชีวิตแบบพวกผู้ดีมีเงินทั้งหลายอย่างมีความสุขในบ้านทรายทอง งานสำคัญของหม่อมพรรณรายคือการสมาคมกับพวกผู้ดีมีเงินในระดับเดียวกับคน และการใช้เงินอย่างสิ้นเปลือง หม่อมพรรณรายไม่ได้สนใจภาระหน้าที่ที่ควรรับผิดชอบ เช่นการดูแลรักษาพ่อที่กำลังนอนป่วย หรือชายน้อยลูกชายที่พิการ ตลอดจนการเอาใจใส่รักษาสภาพบ้านทรายทองที่กำลังทรุดโทรม

อุปนิสัยโดยทั่วไปของหม่อมพรรณราย คือการใช้อำนาจและอารมณ์อันรุนแรงที่ทำให้คนในบ้านต้องระวังตัวด้วยความเกรงกลัว บทบาทและพฤติกรรมของหม่อมพรรณรายปรากฏชัดเจนนั่นเมื่อพจมานเข้ามาอาศัยอยู่ในบ้านทรายทอง หม่อมพรรณรายมีเจตนาร้ายในอันที่จะคดโกงพจมานเพราะรู้เงื่อนไขในกรรมสิทธิ์บ้านทรายทอง นอกจากนี้หม่อมพรรณรายยังบิดเบือนความจริงเกี่ยวกับบรรพบุรุษของพจมาน ทำให้คนอื่นเข้าใจว่าปู่ของพจมานเป็นคนไม่ดี และถูกตัดขาดจากกองมรดก หม่อมพรรณรายแสดงความรังเกียจพจมานอย่างออกนอกหน้า โดยการประจานพ่อแม่ของพจมานต่อหน้าสาธารณชน ทำให้พจมานโกรธแค้นมาก และตอบโต้อย่างรุนแรง โดยการวิจารณ์ว่าหม่อมพรรณรายยกตัวเองว่าเป็นผู้ดี แต่มีจิตใจโหดเหี้ยม ชอบพูดเท็จ บิดเบือนความจริงของตัวเอง และประทุษร้ายผู้อื่นด้วยวาจา¹ อย่างไรก็ตาม

¹ ก. สว่างนางค์ (นามแฝง), บ้านทรายทอง..., หน้า 327.

หม่อมพรพรายไม่อาจจัดการกับพomanอย่างใดอย่างหนึ่งได้ เพราะภราดาคอยช่วย-
เหลือพomanอยู่ ต่อมาภราดาต้องเดินทางไปต่างประเทศ หม่อมพรพรายจึงแนะ
ให้ภาวีผู้ลูกสาวคนเล็กหาทางทำให้พomanต้องเสียคน รวมทั้งทำให้พomanต้องออกจาก
โรงเรียน เพราะไม่ต้องการให้เขาใช้เงินกองกลางในการศึกษาเล่าเรียน แม้หม่อม
พรพรายจะใช้วิธีการที่ชั่วร้ายต่าง ๆ ทำลายพoman แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ ในที่สุด
พomanเป็นฝ่ายชนะและได้เป็นเจ้าของบ้านทรายทองที่หม่อมพรพรายเคยหวงแหน
เป็นหนักหนา

หม่อมพรพรายเริ่มสำนึกและสลดหิฐิมานะไ้บ้างเมื่อภพพิศลูกชายคนเล็กผู้
พิการและไม่เคยได้รับความเอาใจใส่จากแม่เลยเสียชีวิตลง รวมทั้งภาวีผู้ลูกสาวคน
ไปรक्तिได้สามีซึ่งมีบุคลิกที่หม่อมไม่พอใจ และมักนำเรื่องเคื้อกร้อนมาให้แม่อยู่เสมอ
ความคิดของพomanสามารถทำให้หม่อมพรพรายคลายความโกรธเกรี้ยวลง ยอมเข้า
มารับประทานอาหารที่ตักหน้าตามคำเชิญของลูกชายและลูกสะใภ้ หม่อมพรพรายนับ
เป็นตัวละครฝ่ายปฏิภักษที่สำนึกผิดไ้ในภายหลัง แต่ผลจากการกระทำชั่วทำให้หม่อม
ต้องสูญเสียลูกชายและผิดหวังในตัวลูกสาว รวมทั้งกลายเป็นผู้แพ้ในที่สุด

คุณหญิงเพ็ญ

คุณหญิงเพ็ญแม่ของระพีพันธ์ ต้องการให้ลูกชายแต่งงานกับประกายรัตน์
เพราะประกายรัตน์มีฐานะดี แต่ระพีพันธ์ไม่ชอบประกายรัตน์ เขาสนใจพิภมาเด็กสาว
ในอุปการะของกรองกาญจนมากกว่า คุณหญิงเพ็ญไม่พอใจมากเพราะพิภมาอายุจน
และไม่มีเชื้อสายลูกผู้ดี คุณหญิงแสดงความรังเกียจพิภมาโดยการไม่ต้อนรับเมื่อพิภมา
มาที่บ้าน ระพีพันธ์ช้ใจแม่โดยการหมั่นพิภมา คุณหญิงเพ็ญไม่ยอมรับรู้พิภมาจึงมี
แต่พอและพี่สาวของระพีพันธ์เท่านั้นที่เป็นญาติทางฝ่ายชาย ต่อมาแม้ว่าทุกคนจะรู้
ความจริงว่าพิภมาเป็นลูกผู้ดีมีตระกูล และเป็นน้องสาวคนละแม่กับประกายรัตน์ แต่

คุณหญิงเพี้ยนยังคงรังเกียจบิดาอยู่ยิ่งเค็ม ระพีพันธุ์พยายามหาโอกาสให้บิดาได้ไกล่เกลี่ยกับแม่ของเขา แต่คุณหญิงตั้งท่าปั้นปึ่งโกรธซึ่งจนบิดาเข้าหน้าไม่คิด ต่อมาคุณหญิงเพี้ยนป่วยหนักด้วยโรคหัวใจต้องเข้าโรงพยาบาลอย่างกระทันหัน พี่สาวของระพีพันธุ์ทุกคนไม่อาจอยู่เฝ้าพยาบาลแม่ของตนได้ บางคนคิดขู่ว่าจะจริง ๆ แต่บางคนหวังโยครอครบถ้วนมากกว่าแม่ น้องสาวของระพีพันธุ์ก็กลัวที่จะต้องอยู่เฝ้าไข้เพียงคนเดียว มีแต่บิดาเท่านั้นที่รับอาสา ทำให้ทุกคนชื่นชมในความกล้าและเสียสละของเธอ รวมทั้งคุณหญิงเพี้ยนก็สำนึกได้และกล่าวขอมิให้บิดา ซึ่งเป็นครั้งแรกที่คุณหญิงเพี้ยนแสดงความรู้สึกเป็นมิตรกับบิดา และก็เป็นครั้งสุดท้ายด้วย เพราะคุณหญิงเพี้ยนถึงแก่กรรมหลังจากนั้น

ความขัดแย้งระหว่างตัวละครฝ่ายปฏิบัติที่เป็นแม่ของตัวละครเอกฝ่ายชายกับตัวละครเอกฝ่ายหญิง นับได้ว่าเป็นความขัดแย้งทำนอง "แม่ตัวกับลูกสะใภ้" ต่อมาตัวละครเอกฝ่ายหญิงกระทำผิดจนกระทั่งตัวละครฝ่ายปฏิบัติยอมรับ ทำให้ความขัดแย้งคลี่คลายไปในทางดี

3.2.2 ตัวละครฝ่ายปฏิบัติที่เป็นแม่เลี้ยงของตัวละครเอกฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิง ตัวละครเหล่านี้มีความขัดแย้งกับตัวละครเอกในทำนองแม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยง ย่อมไม่ถูกกัน แต่ในที่สุดมักจะปรองดองกันได้เช่น หม่อมชูลีในเรื่อง ชุมทางรัก และ พวงในเรื่อง สุภาพบุรุษชาวคิน

หม่อมชูลี

หม่อมชูลีเป็นตัวละครฝ่ายปฏิบัติที่มีลักษณะอ่อนแอเพราะขาดคุณชีวิต และเป็นคนไม่ฉลาด ไม่รู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของผู้อื่น ลักษณะดังกล่าวทำให้หม่อมชูลีอยู่ใต้อำนาจของหม่อมคลองแม่ของสามี ซึ่งทำหน้าที่ปกครองดูแลบ้านและทรัพย์สินรกรกของ ม.จ.ศขารุชวิชัย แทนหม่อมชูลีผู้เป็นชายา หม่อมชูลีให้ความเคารพยำเกรงหม่อมคลอง

เป็นอย่างที่มาตลอดจนกระทั่งนิเวศน์ของนิลวรรณชายาคนแรกของคชาวุธวิชัยได้เข้ามาอาศัยอยู่ด้วย ทำให้หม่อมชูลีรู้สึกอิจฉาลูกเลี้ยง ยิ่งเห็นว่านิเวศน์เป็นที่รักของหม่อมคลองและวลัยชลาภภรรยาของตน ก็ยิ่งไม่พอใจ พฤติกรรมของหม่อมชูลีแสดงออกโดยการให้การต้อนรับนิเวศน์อย่างผู้อาศัยไม่ถือว่าเป็นญาติ นอกจากนี้หม่อมชูลียังไม่พอใจที่นิเวศน์รู้จักกับอิศรานูวาทิ เพราะหวังจะให้เป็นที่รักของลูกสาวตน และรู้สึกอิจฉาที่นิเวศน์จะได้แต่งงานกับทายาทของเจ้านายพระองค์หนึ่ง หม่อมชูลียอมเสียมารยาท เปิดคุชฌหมายของนิเวศน์ที่เขียนถึงแม่ปริกาห์เรื่องการแต่งงาน ความขัดแย้งระหว่างหม่อมชูลีและนิเวศน์นั้นเป็นความขัดแย้งที่มีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากความต้องการเอาชนะหม่อมคลอง เพื่อความเป็นอิสระและมีความมีอำนาจในการจัดการทรัพย์สินสมบัติ หม่อมชูลีได้รับแรงยุจากญาติพี่น้องให้ยึดอำนาจจากหม่อมคลองเสีย แต่หม่อมไม่กล้าลงมือเอง ต้องอาศัยญาติพี่น้องขู่มึงค์บให้หม่อมคลองยินยอม ผลจากการกระทำครั้งนี้ทำให้หม่อมชูลีสูญเสียลูกสาวไป เพราะหม่อมก่นอยู่กับแผนการชั่วร้าย เสียจนลืมนึกถึงลูกปลอญไหววลัยชลาภภรรยาหน้าจอนไม่อาจรักษาเยียวยาทัน การตายของวลัยชลาทำให้หม่อมชูลีสำนึกผิดกราบขอโทษหม่อมคลอง และทำคดีต่อนิเวศน์ หม่อมชูลีคิดว่าหม่อมไม่สามารถปกครองดูแลทรัพย์สินของสามีได้ดีเท่าหม่อมคลอง และในยามคับขันญาติพี่น้องของหม่อมก็หันหน้าไปไม่มีใครเหลียวแล เพราะเหตุที่หม่อมชูลีไม่มีประโยชน์แก่เขาอีก

พวง

พวงเป็นตัวละครฝ่ายปฏิบัติที่มีฐานะต่ำ กล่าวคือเป็นสาวใช้ที่คณนายสวาสค์ยกให้เป็นภรรยาอีกคนหนึ่งของพระสราเสนีผู้เป็นสามี คณนายสวาสค์ต้องการได้พวงไว้เป็นพรรคพวก เพื่อต่อต้านกับการที่แม่ของสามียกสาวใช้ประจำตัวให้เป็นภรรยาของลูกชาย วาดพาวศินออกมาจากบ้านเพราะมีเรื่องกับบรรดาภรรยาอื่น ๆ ของคุณพระฯ จนกระทั่งวาดพาวศินได้เข้ามาอยู่ในบ้านของพ่อบังเกิดเกล้าอีกครั้ง คุณนายและพวงแสดงความรังเกียจวศินเช่นเดียวกับที่เคยรังเกียจวาดแม่ของเขา คณนายสวาสค์คลายความรังเกียจวศินลงบ้าง เพราะอรศรีลูกสาวขอร้องให้คุณนายทำดีต่อกวศินเพื่อเห็นแก่คุณพระฯ คุณนายเห็นด้วยกับอรศรีจนคิดที่จะยกของวศินให้มีฐานะดีขึ้น โดยการจัดห้องให้อยู่บนตึกใหญ่แทนที่จะให้เขาอยู่ที่เรือนไม้ แต่พวงไม่ยอมกล่าวลาเด็ก

บุญคุณที่เคยช่วยคุณนายไล่ว่างออกจากบ้านได้สำเร็จ พวงยังฟ้องคุณนายด้วยว่าวสันมา
อยู่ควยทำให้รายจ่ายในบ้านเพิ่มขึ้น คุณนายเชื่อคำพูดของพวงมากกว่าลูกสาว วันหนึ่ง
ลูกของพวงเล่นซุกซนจนตกลงไปในบ่อน้ำ ไม่มีผู้ใหญ่เห็น พวงเองก็ไม่ได้เอาใจใส่ลูก
เพราะกำลังเล่นไพ่กับคุณนายสวาสค์และคนอื่น ๆ อยู่บนตึก ลูกของพวงตายก่อนที่วสัน
จะกระโดดลงไปช่วยทัน พวงเข้าใจผิดคิดว่าวสันลามปามมาถึงแม่ของเขา ทำให้วสัน
หนีออกจากบ้าน พวงเสียใจที่ลูกตายจนกลายเป็นโรคประสาท ต่อมาก็ตาย

หม่อมสุลีและพวงเป็นตัวอย่างของแม่เลี้ยงที่คอยมุงร้ายต่อลูกเลี้ยง แม่เลี้ยง
เหล่านี้แสดงความโหดร้ายต่อลูกของผู้อื่น ผลกรรมนั้นทำให้ตนเองและลูกเองประสบ
ความหายนะในชีวิต

3.2.3 ตัวละครฝ่ายปฏิบัติที่เป็นพี่น้องของตัวละครเอกฝ่ายชาย
หรือฝ่ายหญิง ตัวละครฝ่ายปฏิบัติเหล่านี้เป็นพี่หรือน้องของตัวละครเอก แต่กลับมี
ความขัดแย้งกับตัวละครเอก ตัวละครดังกล่าวอาจเป็นพี่น้องพ่อแม่เดียวกัน หรือเป็น
พี่น้องคนละแม่เช่น พจนีย์ในเรื่อง พจมาน สว่างวงศ์ เป็นน้องสาวแท้ ๆ ของพจมาน
มีความอิจฉาพี่สาวที่มีโอกาสดีกว่าตน หรือ สุรพงศ์ในเรื่อง ทางสายเปลี่ยว เป็น
พี่ชายคนละแม่กับสุรพันธ์ ขัดแย้งกับน้องชายด้วยเรื่องผู้หญิงและทรัพย์สินมรดก

พจนีย์

พจนีย์มีภูมิหลังที่ไม่น่าชื่นชม กล่าวคือ เธอเคยหนีตามนิเวศน์ครูสอนคนตรีไป
และต่อมาก็แยกทางกับสามี พจนีย์ได้ข่าวว่าพจมานเป็นเจ้าของบ้านทรายทองก็ตามมา
อาศัยอยู่ควย ตลอดเวลานั้นพจนีย์เข้าใจว่าพจมานเอาเปรียบน้องที่ครอบครองทรัพย์
สมบัติแต่เพียงคนเดียว พฤติกรรมของเธอแสดงออกโดยการไม่เคารพนับถือพี่สาว
คอยเยาะเย้ยประชดประชันพจมานด้วยความอิจฉาริษยาที่พี่สาวได้ดี มีทั้งมรดกและ
คูครองที่ดี การที่พจนีย์มีอคติกับพี่สาวทำให้เธอมีแนวโน้มที่จะไปอยู่ร่วมกับฝ่ายศัตรู
ของพจมาน พจนีย์ยังประณามพจมานต่อหน้าว่าเธอนอกใจสามี เป็นเหตุให้พจมาน
โกรธมากออกปากไล่น้องสาวออกจากบ้าน พจนีย์ทรยศต่อพี่สาวโดยการไปขออาศัย
อยู่กับหม่อมพรวรราย และรับอาสาหาวิธีช่วยค้นหาหลักฐานมายืนยันว่าพจมานมีชู้ แต่
ความจริงที่พจนีย์ค้นพบคือพจมานเป็นผู้ช่วยเหลือป้องกันเธอจากการถูกคุกคามข่มขู่จาก

สามี ทำให้พจนีย์สำนึกผิดและเข้าใจในความรักและความหวังดีของพี่สาว

พฤติกรรมของพจนีย์ที่แสดงความอิจฉาพจนานนั้นเป็นพฤติกรรมของคนที่มี
 ปมค้อย และมองโลกในแง่ร้าย พจนีย์เคยประสบความล้มเหลวจากชีวิตครอบครัว
 และเคยลำบากยากจนมาก่อนทำให้เธออิจฉาที่พจนานได้สามีดีและมีชีวิตที่สะดวกสบาย
 พจนีย์เป็นคนขาดเหตุผลและตกอยู่ในอำนาจอารมณ์ฝ่ายต่ำ ทำให้เธอหลงเชื่อข่าวลือว่า
 พี่สาวคบชู้ และปล่อยใจไปจนถึงภราดาโดยไม่คำนึงว่าเธอเป็นสามีของพี่สาว เมื่อไม่
 มีทางใดที่จะระบายความอึดอัดคับแค้นใจได้ พจนีย์ก็หันไปฆ่าเด็กชายผู้พิการ
 และนำส่งสาร เพราะอย่างน้อยภพทุกก็ไม่อาจตอบโต้เธอได้ และดูเหมือนว่าเธอจะมี
 ปมค้อยมากกว่าเธอ การที่พจนีย์สำนึกตัวได้ทำให้เธอได้รับผลตอบแทนในชีวิตที่ดีขึ้นคือ
 สามีซึ่งหายป่วยและกลับตัวเป็นคนดีแล้วยังยอมรับว่าเธอเป็นภรรยาและรับตัวไปอยู่ด้วย
 ในที่สุด

สรุป

สรุปพจนีย์มีพื้นฐานชีวิตที่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างเอาอกเอาใจจากแม่ ทำให้เธอ
 กลายเป็นคนไม่รักดี เกกมะเหรกเกเร และประพฤติก้าวเลวไหล ผู้ใหญ่จัดการให้
 สรุปพจนีย์แต่งงานกับทิพยาเพราะทั้งสองครอบครัวต่างมีฐานะที่ร่ำรวยเสมอกัน ทิพยา
 ไม่ได้รักสรุปพจนีย์ แต่มีท่าว่าจะชอบสรุปพจนีย์ของชายของเธอมากกว่า ทำให้สรุปพจนีย์เกิด
 ความระแวงเมื่อมีลูกชายก็เข้าใจว่าเป็นลูกชู้ ทำให้เธอไม่เอาใจใส่ทั้งลูกและภรรยา
 สรุปพจนีย์มีนิสัยหมกมุ่นอยู่กับการพนัน เขาผลาญทรัพย์สินสมบัติของตนเองและภรรยาเกือบ
 หมก ยิ่งกว่านั้นยังได้มีสาวใช้ เป็นภรรยา ทิพยาทนพฤติกรรมของสามีและสาวใช้ไม่ได้
 ขอแยกอยู่กับลูกชายตามลำพังที่บ้านเชิงฉา ศรีราชา เธอกลายเป็นคนคิดมากและดื่มสุรา
 จนกระทั่งเป็นโรคพิษสุราและโรคหัวใจ สรุปพจนีย์เห็นใจพี่สะใภ้มากแต่เธอไม่อาจเข้า
 มาก้าวภายในชีวิตครอบครัวของพี่ชายได้ สรุปพจนีย์ยังคงตามมากุ๊กคามทิพยาเสมอ เพราะ
 เธอเป็นผู้เก็บโฉนดไร่ที่ศรีราชาไว้ และสรุปพจนีย์ต้องการจะขายที่ดินนั้น ดั้งที่เป็นที่ดิน
 ที่สรุปพจนีย์ควรจะได้เป็นเจ้าของ สรุปพจนีย์พบมาลินแม่บ้านคนใหม่ที่บ้านเชิงฉาทำให้
 เธอต้องการได้เธอเป็นภรรยาอีก ทิพยาพยายามป้องกันมาลินจากการเป็นเหยื่อของ
 สรุปพจนีย์ สรุปพจนีย์โหดร้ายพอที่จะประทุษร้ายเธอจนถึงแก่ความตายด้วยคำพูดที่ว่า ทิพยา
 เป็นชู้กับสรุปพจนีย์ และพจนีย์พิภพเป็นลูกชู้

หลังจากที่พยายาย สุรพงศ์ก็หวังจะได้แต่งงานกับมาลินีเพราะเธอเป็นคนสวยน่ารัก และเพราะเธอเป็นผู้จัดการดูแลรถของลูกชายของเขา แต่มาลินีพบว่าเธอเป็นคนขาดความสุภาพอ่อนโยน นึกกับสุรพันธุ์ สุรพงศ์รู้ว่ามาลินีรักสุรพันธุ์ จึงไม่ยอมแต่งงานกับเขา เขาพยายามบังคับข่มขู่มาลินีจะเอาโฉนดที่ดินเช่นที่เคยทำกับภรรยาแต่ไม่สำเร็จ เขาขับรถยนต์ส่วนตัวออกจากบ้านเชิงผาค่ายอารมณ์โกรธขณะกำลังเมา ทำให้รถเสียหลักชนสะพาน สุรพงศ์ก็พิการตลอดชีวิต ผลที่เคยกกระทำต่อพิพาททำให้เขาต้องตกเป็นเบี้ยล่างพึ่งคำคำทอของมณีภรรยาบ่าว และไม่ได้รับความสุขในชีวิตบั้นปลาย

อาจกล่าวได้ว่าความขัดแย้งระหว่างตัวละครฝ่ายปฏิบัติที่เป็นพี่น้องของตัวละครเอกนั้น มีพื้นฐานมาจากสภาพที่ไม่เท่าเทียมกันในครอบครัว ทำให้พี่น้องอิจฉาริษยากัน เช่นพจมานเป็นลูกที่พ่อรัก และหวังจะปลุกฝังให้เป็นตัวแทนของตน ซึ่งเท่ากับระบุว่าพจมานเป็นทายาทของบ้านทรายทองแต่ผู้เดียว ค่ายเหตุนี้จึงมักคอนซอดพี่สาวเสมอว่าเห็นแก่ตัวโดยไม่คำนึงว่าเธอเองไม่สามารถจะรักษาสมบัติของตระกูลไว้ได้เช่นพี่สาว ส่วนสุรพันธุ์เป็นลูกภรรยาบ่อย ได้รับการอบรมสั่งสอนให้รู้จักเจียมเนื้อเจียมตัว ต่างจากสุรพงศ์ซึ่งถูกตามใจและได้ทุกอย่างทุกอย่างที่ต้องการ สุรพันธุ์ไม่ได้อิจฉาพี่ชาย ปมค้อยของเธอในวัยเด็กทำให้เธอมานะสร้างตัวเป็นคนคมีหลักฐานตรงกันข้ามกับพี่ชาย พื้นฐานความไม่เท่าเทียมกันระหว่างพี่น้องในวัยเด็ก ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างพี่น้องในเรื่องอื่น ๆ ที่ขยายวงกว้างขึ้นดังตัวอย่างที่ได้อธิบายแล้ว

ศูนย์วิทยุทรพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.2.4 ตัวละครฝ่ายปฏิบัติที่เป็นหญิงสาวผู้หมายปองตัวละครเอกฝ่ายชาย

ตัวละครเหล่านี้มีบทบาทเข้าแทรกแซงความรักระหว่างตัวละครเอกฝ่ายชาย และฝ่ายหญิง ทำให้ตันทองทั้งสองเกิดความเข้าใจผิดกัน เช่น นิยะดาในเรื่อง คอกฟ้า และ โคมผู้จองทอง จุฑารัตน์ในเรื่อง ถ่านไฟเก่า และมาลินีในเรื่อง ภูษิษย์-นริศรา เป็นต้น

นิยะดา

นิยะดาเป็นหญิงสาวที่งามน่ารัก เธอเป็นลูกสาวของคุณนายปรานี นักธุรกิจผู้ร่ำรวยและมีความสามารถ โคมและปรานีต้องติดต่อกันด้วยเรื่องธุรกิจเสมอ โคมเคารพปรานีและพลอยเอ็นดูนิยะดาคด้วย โคมเห็นว่านิยะดาเป็นเด็กดีและรู้ว่านิยะดาพอใจเขา การที่โคมสนิทสนมกับนิยะดา ทำให้เธอมีความหวังในตัวโคม ดังนั้นเมื่อโคมบอกนิยะดาและปรานีว่าเขาจะแต่งงานกับแสงระวี นิยะดาจึงรู้สึกผิดหวังมาก เธอเชื่อว่าโคมไม่ได้รักแสงระวี แสงระวีก็รู้สึกน้อยใจว่าในวันที่โคมบอกว่าจะแต่งงานกับเธอ นั้น แทนที่เธอจะรีบมาหาเธอ เขากลับไปกับนิยะดาผู้หญิงอื่น นิยะดามีประណมน้ำสาวเป็นที่ปรึกษา ประណมวางแผนให้นิยะดายังคงไปมาหาสู่กับโคมตามปกติ ซึ่งจะทำให้โคมมีใจเอียงเอนมาทางนิยะดา และทำให้แสงระวีเข้าใจผิด และนิยะดาก็ทำตาม

ต่อมาปรานีหลงเชื่อคำพูดของคนอื่นที่ตั้งใจจะกลั่นแกล้งโคม โดยกล่าวหาว่าเขารับสินบนในการติดต่อกิจ ปรานีเริ่มมองเห็นคนอื่นสำคัญกว่าโคม ทำให้โคมน้อยใจ และลาออกจากงาน ปรานีเลือกตระการขึ้นมาทำงานในตำแหน่งของโคม ทำให้นิยะดาใกล้ชิดกับตระการมากขึ้น แต่เธอก็ยังคงหลงรักโคมอยู่ ขณะเดียวกันสารภีภรรยาเก่าของโคมมาเป็นคนรับใช้ที่บ้านของปรานี ปรานีเรียกโคมมาที่บ้านเพื่อคืนงานในตำแหน่งเดิมให้ นิยะดาถือโอกาสเรียกสารภีให้ออกมาเผชิญหน้ากับโคม แต่เธอก็ต้องผิดหวังที่เขาไม่ได้แสดงพิรุชให้เธอจับได้ นิยะดาหาทางไปหาโคมที่บ้านอีกครั้ง เธอต้องการให้โคมยอมรับว่าสารภีเคยเป็นภรรยาของเธอ แต่ก็ผิดหวัง โคมนึกว่าทั้งนิยะดาและสารภีต้องการเข้ามาแทรกแซงความสุขของเธอ แต่เธอไม่ต้องระวังสารภีมากเท่ากับนิยะดา แสงระวีกลับเข้ามาในบ้านพบโคมอยู่กับนิยะดา แสงระวีรู้สึกน้อยใจมาก นิยะดาแกล้งถ่วงเวลาให้โคมไปส่ง เธอทำให้แสงระวีต้องรออยู่ที่บ้านเป็นเวลานานจนทนไม่ไหว ความจริงแสงระวีมีข่าวดีเรื่องเธอกำลังตั้งครรภ์ แต่

เธอไม่มีโอกาสบอกสามีเพราะนิยะคาเป็นต้นเหตุ พรเลิศเข้ามามีบทบาทอีกครั้งในการช่วยไม่ให้สามีภรรยาเข้าใจกันผิด เขาสนิทสนมกับประนอมจนกระทั่งกลายเป็นความรัก พรเลิศเกลี้ยกล่อมให้ประนอมขอร้องนิยะคาให้เลิกประพฤติชั่วเป็นบุคคลที่สาม นิยะคาเข้าใจ การใคร่จู้กับตระกูลทำให้เธอนึกเปรียบเทียบโคมกับตระกูล เธอรู้สึกว่าตระกูลคบกับเธอเพราะว่าเธอมีเงิน ส่วนโคมนั้นเป็นคนดี ทำงานด้วยความซื่อสัตย์ แต่กว่าจะรู้ทั้งนิยะคาและปรานีก็ต้องสูญเสียเงินทองจำนวนมากในการส่งตระกูลไปคูกานยังต่างประเทศ ในที่สุดนิยะคาสำนึกผิด และขอโทษที่ได้ล่วงเกินแสงระวี นิยะคานับเป็นตัวอย่างของหญิงสาวที่ครองตัวดีมาตลอด แต่เพราะความรักและคำยุยงของคนอื่นทำให้เธอกล้าประพฤติชั่วเหลวไหลเพื่อแย่งชิงสามีของคนอื่น

มาลินี

มาลินีเป็นลูกสาวของพระนริศการณวรวิทย์ และเคยเป็นคนรักของภูษิษย์ ศิวละครเอกฝ่ายชายในเรื่องภูษิษย์-นริศรา แต่ถูกสุพรรณากักกันไม่ให้ได้แต่งงานกัน ต่อมามาลินีแต่งงานกับรัฐมนตรีและมีลูกด้วยกัน 2 คน เมื่อสามีตายมาลินีกลายเป็นแม่หม้ายเนื้อหอม มีชายตั้งหนุ่มและแกมาสนใจเธอ มาลินีพบสุพรรณาในสภาพของผู้ที่ลมหิฐิฆานและจวามร้ายกาจลงทำให้เธอคิดถึงภูษิษย์คนรักเก่า และเกิดความหวังที่จะรื้อฟื้นความสัมพันธ์กับเขาอีก มาลินีอาศัยสุพรรณ์และเจ้าทิพย์คารา ผู้มีพื้นเพอยู่ทางภาคเหนือเป็นผู้นำเธอให้เข้ามาใกล้ชิดภูษิษย์ สุพรรณ์หลงรักมาลินีอยู่แล้วเขายินดีพาเธอมาเที่ยวงานตลาดนัดลำไยที่จังหวัดลำพูน ส่วนเจ้าทิพย์คาราเคยพลาดหวังจากภูษิษย์ จึงต้องการใช้มาลินีเป็นเครื่องมือทำให้ภูษิษย์และนริศราแตกแยกกัน

มาลินีวางตัวไม่สมกับที่เคยเป็นลูกสาวคุณพระ และภรรยาของอดีตรัฐมนตรี โดยการกล่าวคำพูดที่เพ้อเจ้อเหลวไหลก่อกวนนริศรา เธอพยายามพูดให้นริศราเข้าใจว่าเธอเคยสนิทสนมกับภูษิษย์มาก แม้แต่เมื่อภูษิษย์แต่งงานก็ยังเลือกหญิงสาวที่มีหน้าตาคล้ายเธอ สุพรรณ์ไคยินคำพูดนั้นด้วย เขาเริ่มรู้จักมาลินีดีขึ้น และรู้ความประสงค์ในการเดินทางมาถึงลำพูนของเธอ สุพรรณ์หมดความนิยมชมชอบในตัวมาลินีทันที เพราะเหตุที่มาลินีไร้ศีลธรรมโดยการพยายามละเมิดสามีของคนอื่น นอกจากนี้การกระทำของมาลินียังทำให้พิงพิศวิจารณ์เธอว่า เป็น "ผู้ดีหลังสงคราม"¹

¹ก. สว่างคนางค์ (นามแฝง), ภูษิษย์-นริศรา..., 1 : 464.

นริศราเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้สามีฟัง ภูษิษย์ปลั่งปากว่ามาลินีไม่น่าจะพูดเหลวไหลเช่นนั้นได้ ทำให้นริศราน้อยใจที่สามีทำเหมือนไม่เชื่อเธอ ทั้งสองคนเกิดขัดแย้งกันมีผลให้ภูษิษย์ผละผัดออกจากบ้านไปและประสบอุบัติเหตุได้รับบาดเจ็บ มาลินีไปเฝ้าพยาบาลภูษิษย์ร่ำว่ากันว่าเธอเป็นภรรยาของเขาทำให้นริศราทนไม่ได้ แม้แต่เจ้าทิพย์ศรีเองที่เคยสนับสนุนมาลินีทางอ้อมก็รู้สึกละอายใจ พยายามตักเตือนให้มาลินีเห็นแก่เธอผู้ให้การรับรองเรื่องที่พักอาศัย เพราะพ่อแม่ของเธอเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงและมีคนนับถือมาก พฤติกรรมของมาลินีทำให้เธอขาดสัมพันธ์กับเจ้าทิพย์ศรีว่าอีกคน หลังจากที่เคยสูญเสียสัมพันธ์ไป มาลินีขาดที่พึ่ง เธอถือโอกาสออกจากบ้านของเจ้าทิพย์ศรีไปค้างคืนอยู่เฝ้าภูษิษย์ที่โรงพยาบาล ขณะเดียวกันมาลินีเริ่มมีความรู้สึกขัดแย้งในใจ เรื่องพฤติกรรมของเธอเอง

ไม่มีใครสามารถจัดการไล่มาลินีออกไปจากห้องที่ภูษิษย์นอนป่วยอยู่ได้นอกจากสุพรรณมาลินีเป็นผู้แพ้ เธอโชคดีที่ได้พบหลวงชนสารโดยบังเอิญที่ลำพูนหลวงชนสาร เป็นชายชราที่หลงรักมาลินี คอยมารยาหญิงมาลินีได้อาศัยหลวงชนสารเป็นเพื่อนกลับกรุงเทพฯ คอย ทำให้เธอไม่รู้สึกเสียหน้าเท่าใดนัก

มาลินีนับเป็นตัวอย่างของผู้หญิงที่มีฐานะและตระกูลสูง แต่ประพฤติก้าวไม่เหมาะสมเท่ากับเป็นการลดคุณค่าของตนเอง

ตัวละครฝ่ายปฏิบัติที่เป็นหญิงสาวผู้หมายปองตัวละครเอกฝ่ายชาย นับเป็นตัวละครที่มีลักษณะเป็นหญิงสาวที่สวยงามและเป็นลูกผู้ที่มีเงินเช่นเดียวกับตัวละครเอกฝ่ายหญิง นอกจากนี้ยังต้องการเอาชนะตัวละครเอกเพราะความคิดว่าตนเองเป็นผู้มาก่อน แต่ไม่ได้คำนึงถึงความเหมาะสมเพราะเชื่อคำยุยงของผู้อื่น และถือเอาอารมณ์ของตนเป็นใหญ่

นอกจากนี้ยังมีตัวละครฝ่ายปฏิบัติอื่น ๆ ที่ไม่อาจจัดเข้าใน 4 กลุ่มข้างต้นตัวละครเหล่านี้มีความขัดแย้งกับตัวละครเอกเพราะความอิจฉาริษยาที่เห็นว่าตัวละครเอกได้ดีกว่าตน เช่น ในเรื่อง รุ่งอรุณ ไชศรีเกรงว่ารุ่งอรุณจะมาแย่งทรัพย์สินสมบัติของตน จึงวางตัวเป็นศัตรูกับรุ่งอรุณ หรือในเรื่อง คุณหญิงพวงแข ราชรีไม่พอใจที่เห็นพวงแขและวารีรักใคร่และยกย่องวรัณยูฯ ซึ่งมีฐานะเป็นเพียงสาวใช้

ตัวละครฝ่ายปฏิบัติในนวนิยายของ ก. สุรางคนางค์ มีหลายลักษณะความขัดแย้งในเรื่อง ซึ่งมักเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลในครอบครัว หรือบุคคล

ภายนอกที่เป็นบุคคลที่สาม ตัวละครฝ่ายปฏิบัติจะปรากฏอยู่ในนวนิยายประเภทพาดังเป็นส่วนใหญ่ มีลักษณะเป็นตัวละครแบบฉบับ กล่าวคือมีบทบาทและพฤติกรรมในทางชั่วแต่เพียงอย่างเดียวตลอดทั้งเรื่อง ก. สุรางคนางค์ มีกลวิธีในการนำเสนอตัวละครฝ่ายปฏิบัติโดยการบรรยายบุคลิกลักษณะที่ไม่น่าชื่นชมของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านทราบได้ทันทีว่าตัวละครเหล่านี้เป็นฝ่ายตรงข้ามกับตัวละครเอก จุดจบของตัวละครเหล่านี้โดยมากจะเข้าไปในทางเลวร้าย ซึ่งเป็นผลจากการประหลาดชั่ว บางคนอาจหลงผิดแก้ตัวได้ และบางคนอาจกระทำผิดอย่างรุนแรงจนได้รับผลตอบแทนที่รุนแรงตามไปด้วย เช่น การตายหรือการสูญเสียบุคคลที่รักไป กล่าวได้ว่าบทบาทของตัวละครฝ่ายปฏิบัติถูกกำหนดขึ้นเพื่อเสริมบทบาทเด่นของตัวละครเอก หรือสนับสนุนแนวคิดที่ว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

3.3 ตัวละครประกอบ

ดังได้กล่าวแล้วว่า ก. สุรางคนางค์ มีกลวิธีที่สำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างตัวละครจำนวนมากในนวนิยายของเธอ นอกจากตัวละครเอกฝ่ายชายและฝ่ายหญิง และตัวละครฝ่ายปฏิบัติแล้ว ยังมีตัวละครอีกจำนวนหนึ่งที่ยุ้เขียนสร้างขึ้นตามความจำเป็นของเนื้อเรื่อง หรือเพื่อเอื้อประโยชน์ในการดำเนินเรื่อง ตัวละครเหล่านี้เรียกว่าตัวละครประกอบ ซึ่งมีบทบาทเป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกับตัวละครเอก เช่น พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง ลูกหลาน คนรับใช้ ฯลฯ หรือเป็นบุคคลภายนอก เช่น เพื่อน ผู้ร่วมงาน คนรู้จัก ฯลฯ หรืออาจจะเป็นบุคคลที่เป็นฝ่ายเดียวกับตัวละครปฏิบัติก็ได้

ตัวละครประกอบในนวนิยายของ ก. สุรางคนางค์ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

3.3.1 คนรับใช้

3.3.2 ตัวแทนกลุ่มบุคคลบางประเภท

3.3.1 คนรับใช้ ก. สุรางคนางค์ นิยมสร้างตัวละครประกอบที่เป็นคนรับใช้จำนวนมากในนวนิยายแทบทุกเรื่อง ตัวละครเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นตามความจำเป็น

ของเรื่องที่ธรรมดาเนียบบ้านใหญ่ ๆ และตระกูลเก่าแก่จะต้องมีบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ช่วย
ทำหน้าที่ต่าง ๆ ในบ้าน เช่น แม่นม แม่บ้าน พี่เลี้ยงเด็ก สาวใช้ประจำตัว คนรับใช้-
ทั่วไป แม่ครัว คนซักผ้า คนขับรถ คนทำสวน และคนงานในไร่ ฯลฯ

สภาพโดยทั่วไปของคนรับใช้คือเป็นคนยากจน การศึกษาน้อย และส่วนใหญ่
เป็นโสด คนรับใช้เหล่านี้ จะอาศัยรวมกันที่เรือนคนใช้ในบริเวณบ้านของนายจ้าง
และหวังพึ่งบารมีให้นายจ้างชุบเลี้ยงตลอดไป คนรับใช้เก่าแก่ที่ซื่อสัตย์บางคนอาจได้
รับมรดกบางส่วนจากนายจ้าง เป็นเครื่องตอบแทนความซื่อสัตย์จงรักภักดีของเขา เช่น
บวรในเรื่อง รุ่งอรุณ ได้รับที่ดินส่วนหนึ่งจากเจ้าคุณเทพมณูญ คนรับใช้ที่ดีมีลักษณะเป็น
คนซื่อสัตย์ จงรักภักดี สงบเสงี่ยม พุฒน้อย และรู้จักเก็บความลับของนายจ้าง เช่น
ละมุนสาวใช้ในเรื่อง ทางสายเปลี่ยว ส่วนคนรับใช้ที่ไม่ดี มีลักษณะเป็นคนช่างนินทา
ไม่รู้จักเก็บความลับ ประจบสอพลอ ชอบแบ่งพรรคแบ่งพวกทะเลาะกันเอง มีนิสัยไม่
ซื่อตรง ซาคระเบียบ ไม่รู้จักมารยาทในการรับประทานอาหาร ฯลฯ ตัวอย่างคน
รับใช้ที่ไม่ซื่อตรง เช่นแม่แป้นในเรื่อง ความคึกคัก ชอบคดโกงเงินค่าจ้างข้าว หรือ
คนรับใช้ที่มีนิสัยประจบสอพลอ เช่น โฉม ในเรื่อง รุ่งอรุณ ตัวละครประกอบที่เป็น
คนรับใช้มักมีบทบาทเพียงช่วงสั้น ๆ ในเรื่อง ไม่มีการกล่าวถึงจุดเริ่มและจุดจบหรือ
ชีวิตทั้งหมดของตัวละครเหล่านี้ อย่างเช่นตัวละครสำคัญอื่น ๆ ตัวละครประกอบที่
เป็นคนรับใช้ ในนวนิยายของ ก. สุรางคนางค์ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

3.3.1.1 ตัวละครฝ่ายดี

3.3.1.2 ตัวละครฝ่ายปฏิบัติ

3.3.1.1 ตัวละครฝ่ายดี ตัวละครฝ่ายดีมักมีบทบาทสำคัญใน
ทางเป็นผู้สื่อข่าวระหว่างคู่พระคู่นาง เช่น นมพลับในเรื่อง ปราสาททราย หรือเป็น
คนใกล้ชิดที่รู้ใจอารมณ์ของตัวละครเอก ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำและให้
กำลังใจแก่ตัวละครเอก เช่น แว่วในเรื่อง ดอกฟ้า ตัวละครเหล่านี้มักเป็นผู้ที่อาวุโส
กว่า และเป็นผู้ที่ตัวละครเอกให้ความนับถือด้วย เช่น นมเข้มในเรื่อง รักประกาศิต
ยายปิ่นในเรื่อง คุณหญิงทองแข และสะอาดในเรื่อง คุณครุอินทรา ซึ่งเป็นทั้งญาติและ
ทำหน้าที่แม่บ้านให้ตัวละครเอก นอกจากนี้ตัวละครที่เป็นคนรับใช้เก่าแก่มักเป็นผู้ที่รู้
ความเป็นมาของบ้านและตระกูลเป็นอย่างดี มีบทบาทสำคัญในการไขเงื่อนงำ หรือ

เปิดเผยความลับต่าง ๆ ให้ประจักษ์แจ้ง เช่น นมทิพย์ในเรื่อง บ้านทรายทอง และแม่เลื้อบในเรื่อง รักอันสุนทร ยกตัวอย่างบทบาทของสะอากในเรื่อง คุณครูอินทรา และนมทิพย์ในเรื่อง บ้านทรายทอง ดังนี้

สะอาก

สะอาก เป็นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นแม่บ้านให้อินทรา นับตั้งแต่แม่ของอินทราป่วยหนัก สะอากช่วยแบ่งเบาภาระในบ้านหลายอย่าง ทำให้อินทราซึ่งต้องทำงานนอกบ้านค่อย ๆ หดกั้วลงเกี่ยวกับภารกิจภายในบ้านและการพยาบาลคุณแม่ ทั้งยังเคยเตือนอินทราในการรับนิสพันธ์ลูกศิษย์ซึ่งหนีออกจากบ้าน และกำลังป่วยให้พักอยู่ในบ้านของเธอ เกรงว่าจะมีเรื่องเค็ดครอนในภายหลัง อินทราคิดว่าสะอากเป็นผู้ใหญ่ที่มีความคิดรอบคอบ แต่ก็ไม่ได้ปฏิบัติตามคำเตือนของสะอาก เธอหวังจะให้วิยะคาญาติของเธอมาช่วยดูแลนิสพันธ์ ทำให้สนิทสนมกับนิสพันธ์ เพราะต่อไปวิยะคาจะต้องแต่งงานกับพ่อของนิสพันธ์ ผลก็คืออนิสพันธ์เอะอะโวยวายเมื่อเห็นหน้าวิยะคา วิยะคาไม่รุ้จะแก้ไขสถานการณ์อย่างใดจึงส่งข่าวให้ระพีพงศ์มารับลูกสาว ระพีพงศ์โกรธอินทรามากหาว่าเป็นคนกักขังลูกสาวเอาไว้ เหตุเค็ดครอนจึงเกิดขึ้นสมดังคำเตือนของสะอาก

นอกจากสะอากจะทำหน้าที่คอยแนะนำตักเตือนสิ่งที่ดีที่ควรให้แก่อินทราแทนแม่ของเธอแล้ว สะอากยังเป็นพี่พี่ทางใจของอินทราอีกด้วย เมื่อเธอได้รับความทุกข์ สะอากมีวิธีการปลอบโยนให้อินทราคลายความทุกข์โศกด้วยการยกตัวอย่างเรื่องราวในวรรณคดีหรือข้อธรรมะมาอ้าง เช่นเมื่อเชมรินทร์ต้องแต่งงานไปกับหญิงอื่น สะอากก็บอกให้อินทรารู้จักหักใจว่า "ออกข่าวหรือหน่าเจ้าชีวิตวาย ไม่ตายหรือเพราะออกเสนาหา" คำพูดของสะอากที่ว่า "เราเป็นไทย ไม่ใช่ทาส" ทำให้อินทรารู้สึกเข้มแข็งและหึ่งทะนงในตัวเองขึ้นมาทันที อินทราต้องสูญเสียทั้งแม่และคนรักไปพร้อม ๆ กัน ทำให้เธอรู้สึกท้อแท้และหมดความหวังในชีวิต สะอากเป็นผู้ปลอบโยนให้อินทราเข้าใจว่า ความเจ็บ ความตาย และการพลัดพรากเป็นของธรรมดา และยกนิทานชาดกขึ้นมาเล่าเปรียบเทียบกับอินทราที่กำลังใจ เศษุหน้ากับความจริง และปรับตัวให้เข้ากับสภาพความจริงนั้น

นมทิพย์

นมทิพย์เป็นคนเก่าแก่ของบ้านทรายทอง หน้าที่ของนมทิพย์คือเป็นผู้เลี้ยงดู ภาณุทัตลูกชายคนเล็กที่พิการของหม่อมพระพราย นมทิพย์เป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญ ในการแนะนำตัวละครอื่นภายในบ้านทรายทองชั้นหนึ่งก่อนที่ผู้เขียนจะเปิดตัวละคร เหล่านี้ คำบอกเล่าของนมทิพย์ทำให้พจมานรู้เรื่องราวของบุคคลในบ้านอย่างคร่าว ๆ เช่น ความน่าสงสารของภาณุทัต ภูมิหลังของภราดา และคุณงามความดีของภราดา เป็นต้น นมทิพย์เป็นผู้ที่แสดงความเป็นมิตรกับพจมานเป็นคนที่สองต่อจากภาณุทัต โดยการจัดการให้พจมานรับประทานอาหารและนอนในห้องของนมทิพย์ในคืนแรกที่ พจมานมาถึงบ้านทรายทอง ความเมตตาของนมทิพย์ทำให้พจมานเคารพนับถือนมทิพย์ อย่างสูงที่สุดใหญ่ จากการที่พจมานปรึกษากับนมทิพย์เรื่องที่จะลาออกจากโรงเรียน ในขณะที่ภราดาไม่อยู่และภาววิณีกำลังมีแผนการชักนำให้พจมานเสียคน นมทิพย์จึงเป็น ผู้ใหญ่คนเดียวที่พจมานเชื่อฟัง นมทิพย์ยังเตือนให้พจมานรู้จักระวังตัวในการเที่ยวเตร่ และเข้าสมาคมกับพวกผู้ดีที่ภาววิณีแนะนำให้รู้จัก

หลังจากพจมานได้เป็นเจ้าของบ้านทรายทองและแต่งงานกับภราดาแล้ว พจมานมอบหน้าที่ให้นมทิพย์เป็นผู้ควบคุมดูแลสาวใช้ในบ้านทั้งหมด เธอยังให้ความไว้วางใจนมทิพย์ให้นำสร้อยคอเพชรไปให้ภาววิณียืมใส่ในงานแต่งงาน นมทิพย์ได้ใกล้ชิด กับพจมานและรู้ว่าเธอเริ่มตั้งครรภ์ พจมานได้นมทิพย์เป็นที่ปรึกษาและปรับทุกข์ด้วย เมื่อเธอเริ่มรู้สึกสิ้นหวังและท้อแท้ที่จะทำความดีต่อไป พจมานถึงกับบอกนมทิพย์ว่าชีวิต การแต่งงานของเธออาจยุติลงเพราะภราดารักแม่ของเธอมาก

บทบาทของสะอาดและนมทิพย์ นับเป็นตัวละครประกอบที่เป็นคนรับใช้ที่หวังดีต่อตัวละครเอก กล่าวคือเป็นทั้งผู้ใหญ่ที่น่าเคารพ ให้ทั้งความรักความเห็นใจ รวมทั้งคำสั่งสอนและคำตักเตือนที่ดีแก่ตัวละครเอก

3.3.1.2 ตัวละครฝ่ายปฏิบัติ ตัวละครฝ่ายปฏิบัติมักมีบทบาท โดยตรงในทางขัดแย้งกับตัวละครเอก แม้จะเป็นคนรับใช้แต่ก็กล้าขัดขึ้น ไม่ยอมรับใช้ ตัวละครเอกซึ่งมีฐานะเป็นนาย คนรับใช้เหล่านี้มีเจ้านายที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับตัว ละครเอกหนุนหลังอยู่ด้วย เช่น แม่เยียมในเรื่อง ทางสายเปลี่ยว แม่เอมในเรื่อง บ้านทรายทอง ประคองในเรื่อง ชุมทางรัก บัวเกียงในเรื่อง รักประกาศิต และ

แม่ซุ่มในเรื่อง คุณหญิงพวงแข แม่ซุ่มนั้นมีความขัดแย้งกับวรุณยาในฐานะที่ต่างก็เป็นคนรับใช้เช่นเดียวกัน คงจะยกตัวอย่างบทบาทของบัวเกี้ยวในเรื่อง รักประกาศิต และแม่ซุ่มในเรื่อง คุณหญิงพวงแข ดังนี้

บัวเกี้ยว เป็นสาวใช้คนสนิทของสุพัฒนา มีหน้าตาที่ริ้ว เป็นที่ถูกใจของสุพัฒนามาก เพราะเธอไม่ต้องการคนรับใช้ที่มีหน้าตาดี บัวเกี้ยวเคยยุยงให้นายจ้างไล่สาวใช้ที่ชื่อค่าเที่ยงออกไป เพราะกลัวหว่าค่าเที่ยงหลงรักภูษิษย์ เมื่อสุพัฒนาไม่ได้อยู่ที่ไร้วัวเกี้ยวมีหน้าที่ส่งข่าวความเคลื่อนไหวของไร้วให้สุพัฒนาทราบ บัวเกี้ยววางท่าเป็นศัตรูกับนริศราตั้งแต่พบหน้ากันครั้งแรก หลอนไม่ยอมรับใช้นริศราตามหน้าที่ ทั้งยังหวงข้าวของเครื่องใช้ในบ้าน ไม่ยอมให้นริศราหยิบไปใช้ ในขณะที่คนงานและคนรับใช้ทุกคนรักนริศรา แต่บัวเกี้ยวกลับแสดงความจงเกลียดจงชังเธออย่างออกนอกหน้า นริศราไม่สนใจต่อพฤติกรรมของบัวเกี้ยว เธอแก้ปัญหามาโดยการจัดหาเด็กรับใช้ใหม่อีกคนหนึ่ง เพราะบัวเกี้ยวแข็งข้อไม่ยอมรับใช้นริศรา

แม่บัวเกี้ยวจะเป็นสาวใช้ที่สุพัฒนาไว้วางใจ แต่หลอนกลับไม่มีความซื่อสัตย์ และทรยศโดยการร่วมมือกับผล (คนขับรถที่ถูกภูษิษย์ไล่ออกไปเพราะเมาสุราจนไม่อาจปฏิบัติงานได้) เผาบ้านพักในไร่เสีย แต่บัวเกี้ยวก็ถูกตำรวจจับได้ในที่สุด

แม่ซุ่ม

แม่ซุ่ม มีหน้าที่ทำของหวานของบ้านพวงแข เดิมเป็นคนสนิทของคุณแหว ผู้เป็นญาติและทำหน้าที่แม่บ้านให้คุณหญิงพวงแข แม่ซุ่มมีความขัดแย้งกับวรุณยาโดยที่แม่ซุ่มเป็นคนคอยจับผิดวรุณยาก่อน เช่นในวันแรกที่วรุณยามาถึงบ้านพวงแข แม่ซุ่มก็กล่าวสบประมาทว่าวรุณยาไม่สามารถจะทำครัวได้อย่างสะอาด อธิกเลขาณุกาวิณีของคุณหญิงพวงแข การเผชิญหน้ากันอย่างเป็นศัตรูในครั้งแรก ทำให้ทั้งแม่ซุ่มและวรุณยามีเรื่องปะทะคารมกันอยู่เสมอเมื่ออยู่ร่วมกัน ส่วนใหญ่แม่ซุ่มจะเป็นฝ่ายพาลคอยวางกระเทบ-กระเทียบวรุณยาเสมอ เช่นว่าเธอเป็นแมงปอใส่ตุ้งกิ้ง ฯลฯ วรุณยามักวางท่าเฉยแต่ในใจนั้นเธอมุ่งมั่นที่จะทำให้แม่ซุ่มเรียกเธอว่า คุณวรุณยาให้ได้ในวันหนึ่ง

ต่อมาเมื่อจุฑารัตน์เข้ามาอยู่ในบ้านพวงแขในฐานะภรรยาของอนุจิต แม่ซุ่มก็ขอมมาเป็นสาวใช้ประจำตัวของจุฑารัตน์ และกลายเป็นคนโปรดของจุฑารัตน์ ทั้งสองคนเข้ากันได้ดี เพราะต่างก็เกลียดวรุณยา คนในบ้านส่วนใหญ่ไม่ชอบจุฑารัตน์ พลอยทำ

ให้แม่ช่อมไม่มีคนคบหาสมาคมด้วย โดยเฉพาะเมื่อจุฬารัตน์โกรธกับอนุจิกและกลับไป
 อยู่บ้าน แม่ช่อมก็ไม่มีงานทำและไม่มีใครพูดด้วย แม่แต่คุณแววซึ่งเป็นผู้อาวุโสก็ตั้งข้อ
 รังเกียจ แม่ช่อมล้มป่วยแต่ไม่มีใครเอาใจใส่เลย วรรณุพาถือโอกาสช่วยเหลือ
 พยายามดูแลแม่ช่อมจนหาย ทำให้แม่ช่อมยอมเรียกเธอว่า คุณวรรณุพา

ทั้งบัวเกียงและแม่ช่อมนับเป็นตัวละครฝ่ายปฏิบัติที่มุ่งร้ายต่อตัวละครเอก
 การที่ตัวละครเหล่านี้กล้าขัดคำสั่งของตัวละครเอก เพราะเหตุที่มีนายจ้างของตน
 ให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง

นอกจากตัวละครประกอบที่เป็นคนรับใช้ทั้งสองประเภทนี้แล้ว ยังมีตัวละคร
 อีกจำนวนหนึ่งซึ่ง ก. สุรางคนางค์ ต้องการแสดงให้เห็นความใฝ่สูงทะเยอทะยานใน
 การที่จะได้เป็นคู่ครองของนายจ้างซึ่งเป็นตัวละครเอก เช่น จรัส คนขับรถในเรื่อง
คอกฟ้า ซึ่งหลงรักแสงระวี และอนงค์ แม่บ้านในเรื่อง คุณครูอินทรา ซึ่งหลงรัก
 ระพีพงศ์ ในทางกลับกันมีนายจ้างผู้ชายหลายคนได้สาวใช้เป็นภรรยา แม่
 ก. สุรางคนางค์ จะเสนอความคิดในทำนองที่ว่า การที่นายผู้ชายได้สาวใช้เป็นภรรยา
 นั้นเป็นเรื่องธรรมดา แต่เธอก็ได้สะท้อนปัญหาเรื่องนี้ไว้ด้วยเช่นกัน เช่นในเรื่อง
สุภาพบุรุษชาวคืน พระสราชนเสนมีภรรยาที่เป็นสาวใช้หลายคน ได้แก่ แม่วาค แม่ทอง
 และถวิล ภรรยาเหล่านี้มักมีเรื่องทะเลาะวิวาทให้สามีรำคาญใจอยู่เสมอ ต่อมา
 อธิศักดิ์ลูกชายก็เจริญรอยตามพ่อ ได้สะอึงสาวใช้เป็นภรรยา ในเรื่อง ทางสายเปลี่ยว
 สุรพงศ์ได้มีสาวใช้เป็นภรรยาด้วยความหลงผิด มติมีความใฝ่สูงทะเยอทะยานและ
 วางอำนาจจนทิพยาซึ่งเป็นภรรยาหลงทนไม่ได้ สุรพงศ์เชื่อฟังคำยุยงส่งเสริมของ
 มติมากเกินไป ภายหลังเขาจึงสำนึกได้ว่ามตินี้ไม่คู่ควรกับเขา การมีภรรยาชั้นต่ำ
 ทำให้วิถีชีวิตของเขาไม่รุ่งเรืองเท่าที่ควร

ตัวละครประกอบที่เป็นคนรับใช้ที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากตัวละครทั้งหมด
 ที่กล่าวมาแล้วได้แก่ เนี่ยวในนวนิยายชุด ความคิดคำนึง ลักษณะพิเศษของเนี่ยวคือ
 เขาเป็นคนรับใช้ชาวจีนในไทหล่า และมีบทบาทชวนหัว ซึ่งเป็นตัวละครประกอบเพียง
 ตัวเดียวของ ก. สุรางคนางค์ ที่มีลักษณะเช่นนี้ เนี่ยวเป็นเด็กชายรุ่นหนุ่มที่ไม่รู้จัก
 พ่อแม่และไม่มีความรู้หนังสือ แต่เนี่ยวก็ไม่เคยมีความทุกข์ใจ ความสุขของเนี่ยวอยู่ที่การ
 ได้รับประทานเศษขนมปังแห้ง ฝึปากเล่น และคอยมองคุณหญิงที่ผ่านไปมาจนกร้าว

ขณะทำงาน เนี้ยวเป็นคนเก่าแก่ของบ้านวรรณ จึงรู้ความเป็นไปต่าง ๆ ภายในบ้าน
 อย่างดี แต่เนี้ยวมีนิสัยที่ตรงที่ไม่พูดจนกว่าจะมีคนถาม และมีความจงรักภักดีต่อกนายของ
 เขาทุกคน ความน่าชื่นของเนี้ยวอยู่ที่คำพูดที่ตรงไปตรงมา และใช้คำสรรพนามอย่างที่ไม่
 เคยใช้ เช่น แทนตัวเองว่า "อ้าว" ตลอดเวลา แม้เขาจะพยายามแก้ไขก็ไม่หาย
 นอกจากนี้กิริยาท่าทางของเนี้ยวก็ยังน่าชื่นอีกด้วย เช่น "เจ้าเนี้ยวนี้ของ ๆ มือหนึ่งยก
 จานข้าวขึ้นเสมอปาก ไข่มือขวา "พุย" ไม่ทิ้งแบบ "จีน" ตามองดูกับข้าวอีกหลายสิ่ง
 วางตรงหน้าคล้ายจะเป็นห่วงกังวลกลัวของพุนจะแย่งกินเสียหมด"¹ ยิ่งกว่านั้นเนี้ยว
 ยังเป็นคนมีอารมณ์เย็นไม่โกรธใครง่าย ๆ แม้จะมีคนมาล้อเลียนเขาเสมอว่าโหล่า
 เหมือนนกกระจะออกเสียงไม่เชื่อฟังก็ตาม แต่เนี้ยวก็ได้พิสูจน์ว่าเขาเป็นชาวจีนโหล่าที่
 ซื่อสัตย์และไว้วางใจได้ บทบาทของเนี้ยวไม่เด่น แต่มีชีวิตชีวาที่ทำให้คนอ่านประทับใจ

กล่าวโดยทั่วไป บทบาทที่เด่นที่สุดของตัวละครประกอบที่เป็นคนรับใช้คือ
 การพูดถึงนายจ้าง ไม่ว่าจะเป็นการพูดถึงแบบสรรเสริญหรือนินทาก็ตาม (และส่วนใหญ่
 มักจะเป็นการนินทามากกว่า) ซึ่งเป็นบุคลิกด้านเดียวที่ผู้เขียนเสนอ การบรรยายความ
 คิดหรือบทสนทนา ระหว่างคนรับใช้ทำให้ผู้อ่านทราบถึงสภาพความเป็นอยู่ และการดำเนิน
 ชีวิตของคนในบ้านหรือในตระกูลใหญ่ ตลอดจนภูมิหลังและบุคลิกภาพของตัวละครสำคัญ
 บทบาทของตัวละครประกอบที่เป็นคนรับใช้ทั้งที่เป็นฝ่ายดีและฝ่ายปรปักษ์ ถูกกำหนดขึ้น
 เพื่อช่วยเสริมให้เห็นว่าตัวละครเอกเป็นคนดีแท้ เช่นในเรื่อง ชุมทางรัก นิชีวิตเอาใจใส่
 รักษาพยาบาลแม่พี่คนครัวจนหายป่วย แสดงว่าเธอเป็นคนดีมีเมตตาจิต ในเรื่อง
คุณหญิงหวงแซ วรรณุพาช่วยพยาบาลแม่ซุ่ม ซึ่งเป็นศัตรูจนแม่ซุ่มยอมเรียกเธอว่า คุณวรรณุพา
 เพราะตระหนักในคุณงามความดีของเธอ และในเรื่อง รักประกาศิต คนงานในไร่อุพัฒนา
 พากันมาประท้วงเพื่อขอให้นคราเป็นผู้จัดการไร่อต่อไป แสดงว่าคนงานเหล่านี้รักและต้อง-
 การเธอ เป็นคน บทบาทของตัวละครดังกล่าวมีลักษณะเป็นภาพนิ่งไม่มีการเคลื่อนไหว
 รายละเอียดเกี่ยวกับตัวละครมีน้อย เพราะผู้เขียนต้องการสร้างขึ้นเพื่อช่วยในการดำเนิน
 เรื่องเท่านั้น อาจพิจารณาได้ว่าการนำเสนอตัวละครประกอบที่เป็นคนรับใช้สะท้อนความคิด
 ระบบเจ้าขุนมูลนาย หรือระบบข้าเก่าเก่าเลี้ยงที่ติดมากับระบบครอบครัวไทย และผู้เขียน
 นำมาถ่ายทอดให้เห็นเป็นบางส่วนเท่านั้น

¹ ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), ความคิดคำนึง..., 1 : 61.

3.3.2 ตัวแทนกลุ่มบุคคลบางประเภท บางครั้ง ก. สุรางคนางค์ เสนอทัศนะบางประการผ่านทางตัวละครที่ไม่ใช่ตัวละครเอก ซึ่งอาจจัดตัวละครว่าพวกนี้เป็นตัวแทนกลุ่มบุคคลบางประเภท ได้แก่

3.3.2.1 พยอม : ตัวแทนสะใภ้จีนในครอบครัวผู้ดีไทย

3.3.2.2 นคร : ตัวแทนชนชั้นกลาง

3.3.2.3 พวงแข : แบบอย่างของผู้ดี

3.3.2.1 พยอม : ตัวแทนสะใภ้จีนในครอบครัวผู้ดีไทย พยอมเป็นตัวละครประกอบในเรื่อง คุณทองแดง เธอเกิดที่ลำเพ็ง ซึ่งเป็นถิ่นฐานของชาวจีนในเมืองไทย สภาพความเป็นอยู่และการศึกษาอบรมของพยอมมีลักษณะที่ขัดแย้งกัน กล่าวคือ เธอถูกแวดล้อมด้วยญาติพี่น้องที่มีเชื้อสายจีน ขณะเดียวกันเธอก็มีเพื่อนร่วมโรงเรียนที่เป็น "ลูกหลานหลานเธอ" การแต่งงานกับประสาธต์ช่วยให้พยอมหนีพ้นสิ่งแวดล้อมของลำเพ็งได้ แต่ก็กลับไปเผชิญกับปัญหาความรังเกียจ เคียดแค้นที่จากญาติของสามี ซึ่งวางตัวเป็นผู้ดีไทย¹ คอยจับผิดจนกระทั่งเธอทนไม่ได้ ความขัดแย้งดังกล่าวจึงไม่ใช่ความขัดแย้งระหว่างสะใภ้และญาติของสามีเท่านั้น ยังมีลักษณะความขัดแย้งทางเชื้อชาติรวมอยู่ด้วย ซึ่งสามารถทำลายความรักที่เคยสดชื่นระหว่างพยอมและประสาธต์จนหมดสิ้น พยอมแยกออกมาอยู่ความลำพัง โดยการลงทุนทำการค้า ก่อมาดกาช่วยปลอมโยนและชักนำให้สามีภรรยากลับมาคืนดีกันได้

ผู้เขียนนำเสนอบทบาทของพยอมเพื่อสะท้อนปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนจีนและคนไทย ประเด็นความขัดแย้งที่ทำให้คนไทยรังเกียจคนจีนคือสภาพความเป็นอยู่และกิริยามาษา ซึ่งนับเป็นประเด็นที่ไม่สำคัญ แต่ก็สามารถสร้างความร้าวฉานขึ้นในชีวิตครอบครัวได้

¹ ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), คุณทองแดง..., หน้า 452.

3.3.2.2 นคร : ตัวแทนชนชั้นกลาง นครในเรื่อง เรวดี

เป็นชนชั้นกลางที่มองเห็นความแตกต่างทางชนชั้นของคนในสังคม ที่มีการแบ่งชั้นวรรณะระหว่างคนจน, คนรวย หรือ ไพร์, ผู้ดี นครมีฐานะปานกลาง แต่เป็นผู้ที่มีการศึกษาดี จบจากประเทศฟิลิปปินส์ การศึกษาไม่ใช่สิ่งที่ทำให้นครภาคภูมิใจ เนื่องจากเป็นการศึกษาที่สำเร็จได้ควยอำนาจเงินของเรวดีชนชั้นสูงซึ่งให้ความอุปการะเขา เพราะเหตุที่เขาเป็นลูกของแม่หมของเรวดี นครเริ่มมีความรู้สึกเกลียดชังพวกที่เรียกตนเองว่า "ผู้ดี" นับตั้งแต่เขาเดินทางกลับจากต่างประเทศ และเห็นคนจำนวนมากไปต้อนรับเรวดีซึ่งเดินทางกลับจากการท่องเที่ยวมากกว่าที่จะสนใจคนที่ศึกษาสำเร็จกลับมา ซึ่งแสดงว่าผู้คนสนใจคนรวยมากกว่าคนมีความรู้ นครมีโอกาสดพบหาสมาคมกับชนชั้นสูงอยู่เสมอทำให้เขาสรุปได้ว่า

พวกผู้ดีเหล่านี้มีลักษณะความเป็นไปแห่งชีวิตคล้ายผีเสื้อมากกว่าจะเป็นมนุษย์ เครื่องแต่งกายที่วางงดงามสะอาดก็ไม่มีใครกล้าผีเสื้อเท่าไหนก็ สลับสีเป็นที่ทองตาชวนมองต่าง ๆ กัน ผีเสื้อค่าเงินชีวิตต่าง ๆ คือเที่ยวหากินไปทุกมุมจรดดอกไม้ พวกผู้ดีเหล่านี้เสียอีกที่มิได้มีชีวิตยากแค้นเหมือนผีเสื้อ ขณะเมื่ออยู่ในห้องนี้จะสนทนากันถึงเรื่องจะทำมาหากินก็เปล่า มีแต่จะเลาถึงความสนุกของละครศิลปการ-การเต้นรำ-ภาพยนตร์-หยูคฟากักศาการ คุยเหมือนการเหล่านี้เป็นเครื่องสำคัญในชีวิต และเป็นสิ่งแรกที่จะต้องนำเอามาพูดก่อนทีเดียว¹

และเมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างคนชั้นสูงและคนชั้นต่ำแล้ว นครเห็นว่าทั้งสองจำพวกไม่มีอะไรที่แตกต่างกัน พวกคนชั้นสูงมีความเป็นผู้ดีนั้นกลับจะมีอารมณ์รุนแรงต่ำช้ากว่าด้วยซ้ำไป

ถึงแม้ว่านครจะรู้สึกชิงชังพวกผู้ดีมากแค่ไหน ตัวของเขาเองกลับหลีกเลี่ยงหนีคนพวกนี้ไม่พ้น นครแอบรักเรวดีอยู่เงียบ ๆ ทั้ง ๆ ที่เขาเคยค่อนข้างเกลียดชังพวกผู้ดีซึ่งเป็นคนชั้นเดียวกับเรวดีมาก่อน นครจึงรู้สึกขมขื่นและเจ็บปวดมากขึ้นเพราะรู้ว่าเรวดีไม่ได้รักเขาเลย นครนับเป็นตัวแทนชนชั้นกลางที่มองเห็นว่าชนชั้นสูงมีวิถีชีวิตที่ฉาบฉวย ไม่รู้จักสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม ทั้งยังเป็นชนชั้นที่นารังเกียจเพราะชอบใช้อารมณ์รุนแรงประหัตประหารกัน ผู้เขียนสะท้อนแนวคิดผ่านตัวละครในท่านองวิพากษ์-วิจารณ์ชนชั้นสูงอย่างรุนแรง โดยไม่เห็นด้วยกับการใช้ชีวิตของชนชั้นนี้ และเสนอหลักการ

¹ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), เรวดี..., หน้า 148-149.

ใช้ชีวิตแบบสันโดษว่าเป็นหลักการที่น่ายกย่องกว่า แนวคิดที่ ก. สุรางคนางค์ สะท้อนผ่าน นครซึ่งเป็นตัวละครประกอบ จึงนับเป็นแนวคิดย่อยที่สนับสนุนแนวคิดสำคัญของเรื่อง

3.3.23 พวงแข : แบบอย่างของผู้ดี¹

พวงแข ตัวละครประกอบในเรื่อง คุณหญิงพวงแข และ ถ่านไฟเก่า เป็นแบบอย่างของผู้ดีที่ ก. สุรางคนางค์ ต้องการเสนอ

พวงแขมีภูมิหลังเคยเป็นคนรับใช้มาก่อน เดิมชื่อพวง เป็นลูกคนจน ผู้เขียนไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับกำเนิดของพวงแข แต่กล่าวถึงชีวิตของพวงแขหลังจากเป็นหม้าย และเจ้าคุณบรรราชภักดีสามีทิ้งทรัพย์สินมรดกจำนวนมากไว้ให้ครอบครอง โดยที่ไม่มีทายาทอื่น นอกจากอนุจิตหลานชายเท่านั้น พวงแขมีบุคลิกที่เรียกว่าเป็นผู้ดี กล่าวคือเป็นคนแก่ที่เจ้าระเบียบ ละเอียดถี่ถ้วน กิริยาท่าทางสง่าผ่าเผย มีอำนาจ ซึ่งสะท้อนให้เห็นผู้ดีในทัศนะของ ก. สุรางคนางค์ คือผู้มีบุคลิกภายนอกที่งดงามด้วยกิริยาท่าทาง และวาจา

ในด้านการดำเนินชีวิต พวงแขมีชีวิตที่สะดวกสบายเพราะความร่ำรวย เคยเดินทางไปท่องเที่ยวต่างประเทศ แต่ต่อมาพวงแขมีอายุมากจึงใช้เวลาว่างด้วยการเล่นไพ่ พวงแขถือว่าการเล่นไพ่เป็นงานอดิเรก และวงไพ่เป็นสมาคมที่ทำให้สามารถรู้เรื่องราวต่าง ๆ ได้ดีกว่าอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์ บทบาทที่เด่นของพวงแขคือการอบรมขัดเกลานิสาขของวรวงศ์พาเด็กในอุปการะให้มีความเป็นผู้ดี วิธีการสอนของพวงแขยึดสุภาษิตที่ว่า "คนใจเมื่อวานนี้ คือนายในวันหน้า" เพราะผู้ที่เคยทำหน้าที่เป็นคนรับใช้มาก่อนย่อมเคยพบกับความยากลำบาก ทำให้เข้าใจชีวิตคนใจ ต่อเมื่อเป็นนายจะได้เป็นนายที่ดี ปฏิบัติกับคนรับใช้ได้อย่างดีและเหมาะสม พวงแขวางตัวเองเป็นแบบอย่างให้วรวงศ์พาสั่งเกตและจดจำ ขณะเดียวกันก็ช่วยสอนและตักเตือนเมื่อวรวงศ์พาพูด หรือแสดงกิริยาไม่ดี พวงแขยังให้วรวงศ์พาคอยสังเกตและปฏิบัติจนตามแบบ ม.ร.ว.หญิงอรเกษม หญิงสาวที่พวงแขเคยหวังว่าจะให้เป็นคู่ครองของอนุจิต เพราะอรเกษมเป็นกุลสตรีและเป็นผู้ดีทั้งกิริยามารยาท ฐานะ และตระกูล

ลักษณะการเป็นผู้ดีของพวงแขไม่ได้แสดงออกทางกายและวาจาเท่านั้น ใจของพวงแขก็มีความงดงามเป็นกุศลเช่นเดียวกัน จากการที่พวงแขรับอุปการะวรวงศ์พานั้นก็แสดงให้เห็นว่าพวงแขเป็นคนมีเมตตาจิต เช่นเดียวกับการปฏิบัติต่ออนุจิตหลานชายตลอดไปจนถึงจุฑารักษ์ซึ่งเป็นสะใภ้ และบริวารทุกคนในบ้าน พวงแขกระทำตนเป็นผู้ให้

¹ ผู้ดีในที่นี้หมายถึงผู้ที่มีชาติกำเนิดและตระกูลสูงรวมทั้งมีฐานะดีและความประพฤติดีด้วย

เสมอมา พวกเขาสามารถวางเฉยต่อกิริยาที่กระด้างของจุฑารัตน์ ยิ่งกว่านั้นประสบการณ์ที่ผ่านชีวิตมามาก ยังทำให้พวกเขารู้จักวางตัวเป็นกลาง พร้อมทั้งจะให้ภัยผู้อื่นและสนับสนุนผู้ที่ทำผิดแล้วกลับตัวเป็นคนดี ลักษณะของพวกเขาจึงเป็นแบบอย่างของผู้ดีที่แท้จริง

พวกเขาเป็นตัวละครประกอบที่สะท้อนภาพผู้ดี การกล่าวถึงลักษณะของผู้ดีนั้น ก. สุรางคนางค์ เน้นความดีงามทั้งทางกาย วาจา และใจ ความเป็นผู้ดีนั้นเป็นสิ่งที่ยอมรับสั่งสอนกันได้ และไม่จำเป็นว่าคนที่เกิดในตระกูลดีจะเป็นผู้ดีได้เสมอไป ดังเช่นพวกเขาที่มีพื้นเพเป็นคนรับใช้มาก่อน แต่ก็สามารถเป็นผู้ดีได้ อย่างไรก็ตามการดำรงความเป็นผู้ดีไว้ได้ควรมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ดีเป็นเครื่องรองรับ ซึ่งทำให้ผู้ดีสามารถดำเนินชีวิตอย่างสุขสบาย และมีโอกาสให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้อื่นได้ตามสมควร เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ดีอย่างพวกเขาเน้นการเล่นไพ่เป็นงานอดิเรก นับเป็นวิธีการใช้เวลาว่างที่ไม่ตกต่อนักถ้าถือว่าการ เล่นไพ่นี้คืออบายมุขอย่างหนึ่ง พวกเขาจึงเป็นแบบอย่างของผู้ดีในสังคมไทยที่ถือค่านิยมว่า ผู้ดีควรจะเป็นผู้ที่มีฐานะดี และมีคุณสมบัติที่ดีงามทั้งกาย วาจา และใจด้วย

ก. สุรางคนางค์ เสนอตัวละครประกอบที่เป็นตัวแทนกลุ่มบุคคลบางประเภทรวม 3 กลุ่ม คือ ตัวแทนสะใภ้จีนในครอบครัวผู้ดีไทย ตัวแทนชนชั้นกลาง และแบบอย่างของผู้ดี ตัวละครเหล่านี้สะท้อนภาพกลุ่มบุคคลในสังคมไทย โดยเน้นลักษณะทางชนชั้นที่แบ่งแยกกันทางเชื้อชาติและฐานะ ความแตกต่างทางเชื้อชาติและฐานะทำให้บุคคลสองฝ่ายขัดแย้งกัน เช่นทำให้คนไทยรังเกียจคนจีน และชนชั้นกลางไม่พอใจชนชั้นสูง ความขัดแย้งดังกล่าวดำรงอยู่ในสภาพสังคมไทย เช่นเดียวกับค่านิยมที่ยังคงยกย่องชนชั้นผู้ดีที่มาจากชนชั้นสูง หรือมีฐานะทางการเงินเป็นเครื่องสนับสนุนจุดประสงค์ของ ก. สุรางคนางค์ ในการนำเสนอตัวละครดังกล่าวจึงเป็นการสะท้อนทัศนคติและค่านิยมบางประการทางชนชั้นของผู้เขียน

กล่าวโดยสรุป ตัวละครในนวนิยายของ ก. สุรางคนางค์ มี 3 ประเภท คือ ตัวละครเอก ตัวละครฝ่ายปฏิบัติ และตัวละครประกอบ ก. สุรางคนางค์ ให้ความสำคัญแก่ตัวละครเอกฝ่ายหญิงมากที่สุด โดยการเน้นบุคลิกภาพที่เด่นชัด รวมทั้งการนำเสนอตัวละครด้วยทัศนคติที่ยกย่องเชิดชูสุภีเพศ และการแสดง

ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้หญิงบางกลุ่ม ตัวละครเอกฝ่ายชายมีความสำคัญรองจากตัว
 ละครเอกฝ่ายหญิง การกล่าวถึงตัวละครเอกฝ่ายชายจะเน้นบุคลิกภาพภายในมากกว่า
 บุคลิกภาพภายนอกซึ่งสะท้อนให้เห็นทัศนคติที่ตึงตังต่อชีวิต ผู้หญิง และการทำงานของตัว
 ละครเหล่านี้ ตัวละครเอกทั้งสองฝ่ายของ ก.สุรางคนางค์ มีทั้งตัวละครแบบฉบับและ
 ตัวละครที่มีพัฒนาการทางลักษณะนิสัย ต่างจากการสร้างตัวละครฝ่ายปฏิบัติและตัวละคร
 ประกอบ ซึ่งมีลักษณะเป็นตัวละครแบบฉบับทั้งหมด ตัวละครฝ่ายปฏิบัติและตัวละคร
 ประกอบมีบทบาทคล้ายคลึงกันในการเสริมบทบาทเด่นของตัวละครเอก หรือสนับสนุน
 แนวคิดของเรื่อง ตลอดจนสะท้อนทัศนะบางอย่างที่ผู้เขียนต้องการเสนอ การสร้าง
 ตัวละครเสริมหรือตัวละครประกอบจำนวนมาก นับเป็นกลวิธีสำคัญประการหนึ่งของ
 ก.สุรางคนางค์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย